

Bouppteckningar och testamentsregister

**Förslag till:
Lag om ändring i ärvdabalken, m.m.
Förordning om testamentsregister**

Förkortningar	4
1 Sammanfattning	5
2 Författningsförslag	7
2.1 Förslag till lag om ändring i ärvdabalken (1958:637)	7
2.2 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)	15
2.3 Förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)	18
2.4 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2001:423) om vissa frågor rörande Skatteverkets handläggning enligt 20 kap. ärvdabalken	20
2.5 Förslag till förordning (2008:xx) om testamentsregister	21
3 Inledning	22
3.1 Historik	22
3.2 Tidigare utredningsförslag	23
3.2.1 Handläggning och förrättande av bouppteckningar	23
3.2.2 Familjerättsliga regler	25
4 Gällande rätt	27
4.1 Bouppteckningsskyldigheten	27
4.1.1 Bouppteckningsskyldighetens omfattning	27
4.1.2 Ansvar för att bouppteckningsskyldigheten iakttas	28
4.1.3 Bevakning av att bouppteckningen kommer in	29
4.1.4 Tilläggsbouppteckning	29
4.2 Förrättning av bouppteckning	30
4.2.1 Förrättningsmän	30
4.2.2 Bouppgivare	31
4.2.3 Dödsbodelägarkretsen	32
4.2.4 Kallelse	32
4.2.5 Bevis om kallelse	33
4.2.6 Närvaro	34
4.3 Uppgifter i bouppteckningen	34
4.3.1 Värdering	36
4.3.2 Efterlevande sambos egendom	38
4.3.3 Regler rörande hur egendom ska antecknas	39
4.4 Dödsboanmälan	39
4.4.1 Situationer när en bouppteckning måste förrättas	40
4.4.2 Skatteverkets behandling av dödsboanmälan	41
4.5 Handläggningen	41
4.6 Överklagande	42
5 Utländsk rätt	43

6	Aktuella förslag till förändringar på det internationella området	52
6.1	Kommissionens Grönbok om arv och testamenten	52
6.2	Nya nordiska regler	52
7	Behovet av bouppteckningar	54
7.1	Bankärenden	54
7.2	Fastighetsöverlåtelser	55
7.3	Verkställande myndighets och borgenärernas behov av bouppteckningar	56
7.3.1	Åtgärder beträffande den avlidnes skuld	56
7.3.2	Åtgärder beträffande deläggares skuld	57
7.4	Allmänna arvsfondens intressen	58
8	Problem med nuvarande ordning	59
8.1	Problem till följd av arvsskattens avskaffande	59
8.2	Andra problem	62
9	Skatteverkets överväganden och förslag	65
9.1	Registrering av bouppteckningar	65
9.2	Uppgifter om tillgångar och skulder	68
9.3	Försäkringar	72
9.4	Förmånstagarförordnande till förmån för den avlidnes eget dödsbo	74
9.5	Uppgifter om bl.a. efterlevande sambos egendom	76
9.6	Uppgifter om tidigare äktenskap, äldre bouppteckning m.m.	77
9.7	Uppgifter om dödsbodeläggare	79
9.8	Uppgifter om medborgarskap	80
9.9	Antalet förrättningsmän samt frågan om närvaro	81
9.10	Uppgifter om tidigare gåvor m.m.	82
9.11	Utökande befogenheter för särskilt förordnade bouppteckningsförrättare m.m.	84
9.12	Intyg om närvaro	85
9.13	Kostnader för bouppteckningsförrättare	87
9.14	Dödsboanmälan	87
9.15	Registrering av testamenten	88
10	Konsekvenser	93
10.1	Statsfinansiella konsekvenser	93
10.2	Konsekvenser för Skatteverket	93
10.3	Konsekvenser för privatpersoner	94
10.4	Konsekvenser för professionella ingivare av bouppteckningar ...	94
11	Ikraftträdande	95

12	Författningskommentar.....	96
----	----------------------------	----

Förkortningar

AGL	lagen (1941:416) och arvs- och gåvoskatt
JB	jordabalken (1970:994)
FAL	försäkringsavtalslagen (2005:104)
FB	föräldrabalken (1949:381)
IDL	lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo
NDL	lagen (1935:44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m.m.
NJA	Nytt juridiskt arkiv
prop.	proposition
ref.	referatmål nr
RÅ	Regeringsrättens årsbok
sambolagen	sambolagen (2003:376)
SkL	skadeståndslagen (1972:207)
SekrL	sekretesslagen (1980:100)
SOU	Statens offentliga utredningar
TF	tryckfrihetsförordningen
UB	utsökningsbalken (1981:774)
ÄB	ärvdabalken (1958:637)
ÄktB	äktenskapsbalken (1987:230)

1 Sammanfattning

Det finns behov av att behålla institutet med bouppteckningar. Skatteverket föreslår därför att bouppteckningar även fortsättningsvis ska upprättas och registreras och att en bouppteckning ska innehålla uppgifter om tillgångar och skulder samt att tillgångarna ska värderas till marknadsvärdet. Även möjligheten att lämna dödsboanmälan bör finnas kvar.

I promemorian föreslås lagändringar för att underlätta verkets arbete med registrering av bouppteckningar. Avsikten med de lämnade förslagen är att skapa ett regelverk som utifrån den kontroll som myndigheter, ingivare och allmänhet förväntar sig att Skatteverket ska utföra också tar hänsyn till vilken granskning Skatteverket i praktiken har möjlighet att genomföra.

Reglerna rörande bouppteckningar måste förändras för att svara mot nu gällande förhållanden. Dessa är i flera fall en följd av avskaffandet av lagen om arvs- och gåvoskatt, vilken haft följd för Skatteverkets handläggning av bouppteckningar. Skatteverket har därför föreslagit ändringar i ärvdabalken i syfte att återinföra vissa av de regler som tidigare fanns i AGL. Verket anser att det i bouppteckningen alltid ska anges om den avlidne tidigare varit gift och om det finns efterarvingar till tidigare avliden make. När den avlidne i andra fall än efter make ärvt egendom med fri förfoganderätt enligt testamente ska bouppteckning och delningshandling avseende den tidigare avlidnes dödsbo ges in till Skatteverket.

Till följd av upphävandet av AGL saknas särskilda regler för värdering av tillgångar. Tillgångar och skulder ska enligt Skatteverkets förslag alljämt tas upp i bouppteckningen. Tillgångarna ska värderas till marknadsvärdet på dödsdagen. Dessutom föreslår Skatteverket att det i bouppteckningen ska lämnas uppgift gåvor och rörande bodelning under bestående äktenskap.

Dessutom föreslår Skatteverket att uppgifter om livförsäkringar ska lämnas av försäkringsgivaren. Motsvarande regler rörande kontrolluppgiftsskyldighet fanns tidigare i AGL.

Reglerna rörande bouppteckningar behöver också förändras av andra skäl än att arvsskatten avskaffats. Dessa har sin grund dels i samhällsutvecklingen (antalet sammanboende och särkullbarn), dels i de erfarenheter Skatteverket gjort under den tid verket ansvarat för registrering av bouppteckningar. I detta avseende föreslår Skatteverket förtydliganden så att det klart framgår att det i bouppteckningen ska anges även att bröstavingarna inte är bröstavingar till den efterlevande maken. I dag behöver bouppteckningen endast innehålla uppgifter om i fall bröstavingarna är bröstavingar även till den efterlevande maken. Dessutom föreslås att det i bouppteckningen ska anges vilket medborgarskap den avlidne hade samt vilka personer som vid förrättningstillfället är dödsbodelägare.

Kravet på att en bouppteckning ska förrättas av två gode män föreslås slopas och ersätts med ett krav på en närvarande förrättningsman.

Reglerna i 20 kap. 4 § ärvdabalken om antecknande av tillgångar och skulder föreslås utökas och även omfatta fall då sambon i annat fall än genom legat ärver egendom efter den avlidne med fri förfoganderätt. Om annan person än make eller sambo på annat sätt än genom legat genom testamente ärver egendom med fri förfoganderätt bör uppgifter om det sammanlagda värdet av denna persons tillgångar och skulder lämnas i bouppteckningen.

Skatteverket föreslår att bouppteckningsförrättare som utses av Skatteverket i enlighet med 20 kap. 9 § 1 ÄB ges utökade befogenheter att kräva in

uppgifter från dödsboet. Skatteverket bör också ges möjlighet att vid vite förelägga en person att lämna dessa uppgifter. Vidare föreslås att de personer som är närvarande vid en bouppteckning ska skriftligt intyga sin närvaro.

Försäkringar med förmånstagare ska antecknas inom linjen och försäkringens värde och uppgift om förmånstagare ska anges. Dessutom föreslås att uppgifter ska lämnas för den avlidnes försäkringar.

Skatteverket föreslår även en möjlighet till registrering av testamenten. Det skulle underlätta Skatteverkets arbete genom att det bl.a. skulle innebära att färre tilläggsbouppteckningar upprättas. Skatteverket förespråkar en enkel form av registrering där ingivna testamenten inte granskas materiellt och registret inte har heller har till uppgift att utfärda lagakraftbevis. Ett sådant register skulle inte heller ansvara för delgivning av testamenten. Redan i dag erbjuder bl.a. begravningsbyråer och advokatbyråer viss förvaring av testamenten och dessutom erbjuder ett fristående företag en s.k. testamentsbank. Det är tänkbart att även ett svenskt testamentsregister skulle kunna skötas på annat sätt än via en offentlig myndighet. Skatteverket anser dock att en möjlighet att registrera testamenten vid en offentlig myndighet bör finnas.

2 Författningsförslag

2.1 Förslag till lag om ändring i ärvdabalken (1958:637)

Härigenom föreskrivs i fråga om ärvdabalken (1958:637) dels att 20 kap. 2–6, 8 a–9 §§, ska ha följande lydelse, och dels att det ska införas två nya paragrafer, 9 kap. 4 § och 20 kap. 12 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

4 §

För hela landet gemensamt ska föras ett register för registrering av testamenten (testamentsregister).

Närmare föreskrifter om hur testamentsregistret ska föras meddelas av regeringen.

20 kap.

2 §¹

Dödsbodelägare som har egendomen i sin vård, boutredningsman eller testamentsexekutor *skall* bestämma tid och ort för bouppteckning samt utse *två kunniga och trovärdiga gode män* att förrätta den. Samtliga delägare *skall* kallas i god tid till förrättningen. Den avlidnes efterlevande make eller sambo *skall* alltid kallas. *Skall* lott i kvarlåtenskapen åtnjutas först sedan arvinge eller universell testamentstagare har avlidit, *skall* även den kallas som vid tiden för bouppteckningen är närmast att sålunda ta arv eller testamente.

Omhändertages *ej* egendomen av delägare, boutredningsman eller

Dödsbodelägare som har egendomen i sin vård, boutredningsman eller testamentsexekutor *ska* bestämma tid och ort för bouppteckning samt utse *en kunnig och trovärdig förrättningsman att värdera tillgångarna och förrätta bouppteckning. Förrättningsmannen och den som uppger boet (bouppgivaren) ska personligen närvara vid förrättningen.* Samtliga delägare *ska* kallas i god tid till förrättningen. Den avlidnes efterlevande make eller sambo *ska* alltid kallas. *Ska* lott i kvarlåtenskapen åtnjutas först sedan arvinge eller universell testamentstagare har avlidit, *ska* även den kallas som vid tiden för bouppteckningen är närmast att sålunda ta arv eller testamente.

Omhändertas *inte* egendomen av delägare, boutredningsman eller

¹ Senaste lydelse SFS 1987:231.

testamentsexekutor, ankommer på annan, som efter vad i 18 kap. 2 § sägs har egendomen i sin vård, att föranstalta om bouppteckning.

testamentsexekutor, ankommer på annan, som efter vad i 18 kap. 2 § sägs har egendomen i sin vård, att föranstalta om bouppteckning.

3 §²

I bouppteckningen anges dagen för förrättningen, den *dödes* fullständiga namn, personnummer eller samordningsnummer enligt folkbokföringslagen (1991:481), hemvist och dödsdag. Även namn och hemvist för dem som *skall* ha kallats till förrättningen *skall* anges. För underårig *skall* anges födelsedatum och för arvinge *skall* anges hans släktskap med den *döde*. Arvinge *skall* anges även om han är utesluten från del i kvarlåtenskapen. Om den *döde* efterlämnar en make, *skall* för bröstarvingar anges om de är bröstarvingar även till maken. Kan uppgift i visst hänseende inte lämnas, *skall* det anmärkas.

Av bouppteckningen *skall* framgå vilka som närvarit vid förrättningen. Där någon som *skolat* kallas *ej närvarit*, *skall* vid bouppteckningen fogas bevis att han i tid blivit kallad.

I bouppteckningen *ska* anges dagen för förrättningen, den *avlidnes* fullständiga namn, personnummer eller samordningsnummer enligt folkbokföringslagen (1991:481), hemvist, dödsdag *och medborgarskap*. Även namn och hemvist för dem som *ska* ha kallats till förrättningen *ska* anges. *Det ska också anges vilka personer som vid förrättningstillfället är dödsbodelägare*. För underårig *ska* anges födelsedatum och för arvinge *ska* anges hans släktskap med den *avlidne*. Arvinge *ska* anges även om han är utesluten från del i kvarlåtenskapen. Om den *avlidne* efterlämnar en make, *ska* för bröstarvingar anges om de är bröstarvingar till maken *eller inte*. Kan uppgift i visst hänseende inte lämnas, *ska* det anmärkas.

Av bouppteckningen *ska* framgå vilka som närvarit vid förrättningen. Om någon som *ska* kallas *till förrättningen inte varit närvarande*, *ska till* bouppteckningen fogas bevis att han i tid blivit kallad. *Till bouppteckningen ska också fogas intyg om närvaro från de personer som varit personligen närvarande vid förrättningen*.

I bouppteckning ska anges om den avlidne tidigare varit gift och om det finns efterarvingar till tidigare avliden make. Om den avlidne i annat fall genom testamente ärvt egendom med fri förfoganderätt ska bouppteckning och delningshandling avseende den tidigare avlidnes dödsbo fogas till bouppteckningen.

² Senaste lydelse SFS 2001:94.

3 a §³

Skatteverket får till dödsboet
översända en förtryckt
bouppteckningsblankett med
följande uppgifter *om den döde*:

fullständigt namn och person-
eller samordningsnummer enligt
folkbokföringslagen (1991:481),
hemvist,
dödsdag,
civilstånd,
äktenskapsförord och
fastighetsinnehav.

Även uppgift om efterlevande
makes namn och fastighetsinnehav
samt dödsboets adress får förtryckas.

Skatteverket får till dödsboet
översända en förtryckt
bouppteckningsblankett med
följande uppgifter *om den avlidne*:

fullständigt namn och person-
eller samordningsnummer enligt
folkbokföringslagen (1991:481),
hemvist,
dödsdag,
medborgarskap
civilstånd,
tidigare äktenskap,
äktenskapsförord och
fastighetsinnehav.

Även uppgift om efterlevande
makes namn, *person- eller*
samordningsnummer och
fastighetsinnehav, *tidigare makes*
namn och person- eller
samordningsnummer samt dödsboets
adress får förtryckas.

4 §⁴

Den *dödes* tillgångar och skulder
antecknas sådana de var vid
dödsfallet. *Därvid anges*
tillgångarnas *värde* och skuldernas
belopp.

Var den döde gift, *skall* båda
makarnas tillgångar och skulder var
för sig antecknas och värderas. Hade
makarna eller en av dem enskild
egendom eller sådan rättighet som
enligt 10 kap. 3 § äktenskapsbalken
inte *skall* ingå i bodelning, *skall*
grunden för att egendomen *skall* vara
undantagen från bodelningen och
egendomens värde anges särskilt, om
det inte på grund av förhållandena är
obehövt.

Efterlämnar den döde en sambo
och hade någon av dem förvärvat
bostad eller bohag för gemensamt
begagnande, *skall* denna egendom
antecknas och värderas särskilt, om
den efterlevande sambon har begärt
bodelning. Därvid *skall* anges vem

Den *avlidnes* tillgångar och
skulder *ska* antecknas sådana de var
vid dödsfallet. Tillgångarnas
marknadsvärde och skuldernas
belopp *ska* anges.

Var den avlidne gift, *ska* båda
makarnas tillgångar och skulder var
för sig antecknas och värderas. Hade
makarna eller en av dem enskild
egendom eller sådan rättighet som
enligt 10 kap. 3 § äktenskapsbalken
inte *ska* ingå i bodelning, *ska*
grunden för att egendomen *ska* vara
undantagen från bodelningen och
egendomens värde anges särskilt, om
det inte på grund av förhållandena är
obehövt.

Efterlämnar den avlidne en sambo
och hade någon av dem förvärvat
bostad eller bohag för gemensamt
begagnande, *ska* denna egendom
antecknas och värderas särskilt, om
den efterlevande sambon har begärt
bodelning. Därvid *ska* anges vem

³ Senaste lydelse SFS 2003:675.

⁴ Senaste lydelse SFS 1987:231.

egendomen tillhör. Även fordringar som är förenade med särskild förmånsrätt i egendomen eller av annan anledning är att hänföra till denna egendom *skall* antecknas. Om den efterlevande sambon eller den avlidna sambons övriga dödsbodelägare begär att få täckning för annan skuld ur egendomen, *skall* sambons samtliga tillgångar och skulder antecknas och värderas.

egendomen tillhör. Även fordringar som är förenade med särskild förmånsrätt i egendomen eller av annan anledning är att hänföra till denna egendom *ska* antecknas. Om den efterlevande sambon eller den avlidna sambons övriga dödsbodelägare begär att få täckning för annan skuld ur egendomen, *ska* sambons samtliga tillgångar och skulder antecknas och värderas.

När en sambo genom testamente, på annat sätt än genom legat, ärver egendom efter den avlidne med fri förfoganderätt ska sambons samtliga tillgångar och skulder antecknas och värderas i bouppteckningen.

Om annan person än make eller sambo genom testamente, på annat sätt än genom legat, ärver egendom med fri förfoganderätt bör uppgifter om det sammanlagda värdet av denna persons tillgångar och skulder lämnas i bouppteckningen.

5 §⁵

Är efter den döde testamente eller, om han var gift, äktenskapsförord angående förmögenhetsordningen, *skall* det intagas i bouppteckningen eller i bestyrkt avskrift fogas därvid såsom bilaga.

Bouppteckningen *skall* också innehålla uppgift om livförsäkringar och tillgångar på pensionssparkonto enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande som till följd av att förmånstagare insatts, inte ingår i kvarlåtenskapen.

Har den avlidne upprättat testamente och om han var gift, äktenskapsförord angående förmögenhetsordningen, *ska* uppgift om handlingen lämnas i bouppteckningen och en bestyrkt kopia av denna fogas till bouppteckningen som bilaga.

Bouppteckningen *ska* också innehålla uppgift om livförsäkringar och tillgångar på pensionssparkonto enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande som till följd av att förmånstagare insatts, inte ingår i kvarlåtenskapen. *Förmånstagarens namn och adress ska anges. Uppgift ska lämnas om försäkringens eller tillgångens värde. Uppgift ska också lämnas om värdet av efterlevande makes livförsäkringar och tillgångar på pensionssparkonto.*

Är bland delägarna

I bouppteckningen ska lämnas

⁵ Senaste lydelse SFS 1993:932.

laglotsberättigad arvinge, skall, där delägare begär det, i bouppteckningen uppgift lämnas om vad arvinge eller hans avkomling av den döde mottagit i förskott eller eljest såsom gåva, så ock om gåva som den efterlevande maken, dennes avkomling eller universell testamentstagare mottagit av den döde; och skall tillika uppgivas vad arvinge i förskott erhållit av efterlevande makens giftorättsgods. Vad nu är sagt skall ej gälla, där fråga är om sedvanliga skänker vilkas värde icke står i missförhållande till givarens villkor.

uppgift om förskott eller annan gåva som den avlidne lämnat till

- arvinge
- arvinges avkomling
- efterlevande make
- efterlevande makes avkomling, eller
- universell testamentstagare.

Uppgift ska också lämnas om vad arvinge tagit emot i förskott av efterlevande makens giftorättsgods.

Ovanstående gäller inte då det är fråga om sedvanliga gåvor vilkas värde inte står i missförhållande till givarens ekonomiska villkor vid gåvotillfället.

Uppgift ska också lämnas om bodelning under äktenskapet i enlighet med 9 kap. 1 § andra stycket äktenskapsbalken.

6 §⁶

Den som vårdar egendomen eller i övrigt bäst känner till boet skall såsom bouppgivare lämna uppgifter om boet. Varje delägare samt efterlevande make eller sambo skall på anmaning lämna uppgifter till bouppteckningen.

Bouppgivaren skall på handlingen teckna försäkran på heder och samvete att uppgifterna till bouppteckningen är riktiga och att inga uppgifter avsiktligt har utelämnats. Bouppgivaren skall bekräfta sina uppgifter med ed, om talan om edgång förs av någon vars rätt kan bero därav eller av boutredningsman eller testamentsexekutor. Samma skyldighet har dessutom dödsbodelägare samt efterlevande make eller sambo som inte har varit bouppgivare. Även andra personer som har tagit befattning med boet

Den som vårdar egendomen eller i övrigt bäst känner till boet ska såsom bouppgivare lämna uppgifter om boet. Varje delägare samt efterlevande make eller sambo ska på anmaning lämna uppgifter till bouppteckningen. Dessa personer ska på anmaning också lämna de uppgifter som en av Skatteverket särskilt förordnad bouppteckningsförrättare begär in.

Bouppgivaren ska på handlingen teckna försäkran på heder och samvete att uppgifterna till bouppteckningen är riktiga och att inga uppgifter avsiktligt har utelämnats. Bouppgivaren ska bekräfta sina uppgifter med ed, om talan om edgång förs av någon vars rätt kan bero därav eller av boutredningsman eller testamentsexekutor. Samma skyldighet har dessutom dödsbodelägare samt efterlevande make eller sambo som inte har varit bouppgivare. Även andra personer som har tagit befattning med boet

⁶ Senaste lydelse SFS 1987:231.

kan åläggas att bekräfta uppgifterna i bouppteckningen under ed.

Gode männen skall på handlingen intyga att allt har blivit riktigt antecknat och att tillgångarna *har värderats efter bästa förstånd.*

kan åläggas att bekräfta uppgifterna i bouppteckningen under ed.

Förrättningsmannen ska på handlingen intyga att allt har blivit riktigt antecknat och att tillgångarna *värderats till marknadsvärdet.*

8 a §⁷

Räcker den avlidnes tillgångar eller, när han efterlämnar make, tillgångarna jämte hans andel i makens giftorättsgoods inte till annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet och omfattar tillgångarna inte fast egendom eller tomträtt, behöver bouppteckning inte förrättas, om dödsboanmälan görs till Skatteverket av socialnämnden.

Dödsboanmälan *skall* vara skriftlig *och* innehålla den dödes fullständiga namn, personnummer eller samordningsnummer enligt folkbokföringslagen (1991:481), hemvist, bostadsadress och dödsdag samt intyg, utvisande att beträffande tillgångarna föreligger fall som avses i första stycket. I anmälan *skall* även dödsbodelägaras namn och bostadsadresser anges, om uppgifterna kan inhämtas utan avsevärd tidsutdräkt. Dödsboanmälan bör göras inom två månader efter dödsfallet. Den *skall* förvaras hos Skatteverket.

Även om dödsboanmälan gjorts, *skall* bouppteckning förrättas, om det begäres av dödsbodelägare eller annan vars rätt kan bero därav och denne ställer säkerhet för bouppteckningskostnaden eller om ny tillgång yppas och det därför ej längre föreligger sådant fall som avses i första stycket. Bouppteckning *skall* förrättas *sist* tre månader efter det att begäran därom gjordes och säkerhet ställdes eller den nya tillgången yppades. Om förlängning av tiden för boupptecknings förrättande äger 1 § första stycket motsvarande tillämpning.

Dödsboanmälan *ska* vara skriftlig *och upprättas på av Skatteverket fastställt formulär. Den ska* innehålla den avlidnes fullständiga namn, personnummer eller samordningsnummer enligt folkbokföringslagen (1991:481), hemvist, bostadsadress och dödsdag samt intyg, utvisande att beträffande tillgångarna föreligger fall som avses i första stycket. I anmälan *ska* även dödsbodelägaras namn och bostadsadresser anges, om uppgifterna kan inhämtas utan avsevärd tidsutdräkt. Dödsboanmälan bör göras inom två månader efter dödsfallet. Den *ska* förvaras hos Skatteverket.

Även om dödsboanmälan gjorts, *ska* bouppteckning förrättas, om det *begärs* av dödsbodelägare eller annan vars rätt kan bero därav och denne ställer säkerhet för bouppteckningskostnaden eller om ny tillgång yppas och det därför ej längre föreligger sådant fall som avses i första stycket. Bouppteckning *ska* förrättas *senast* tre månader efter det att begäran därom gjordes och säkerhet ställdes eller den nya tillgången yppades. Om förlängning av tiden för boupptecknings förrättande äger 1 § första stycket motsvarande tillämpning.

⁷ Senaste lydelse SFS 2003:675.

9 §⁸

Skatteverket *skall* se till att bouppteckning, när sådan krävs, förrättas och ges in inom föreskriven tid. Om *det har försummats* får Skatteverket vid vite förelägga viss tid eller, där bouppteckning inte skett, förordna en lämplig person att föranstalta om det. Sådant förordnande utgör inte hinder att vara god man vid förrättningen.

Skatteverket *skall* registrera bouppteckningen och förse den med bevis om detta.

Registrering av bouppteckning får inte ske, om det inte framgår att vid bouppteckningen har gått till på det sätt som sägs i detta kapitel. Är bouppteckningen bristfällig, får Skatteverket med föreläggande av vite utsätta tid inom vilken bristen *skall* avhjälpas.

Den som är skyldig att lämna uppgift till bouppteckning får föreläggas vid vite att fullgöra sin skyldighet.

Skatteverket *ska* se till att bouppteckning, när sådan krävs, förrättas och ges in inom föreskriven tid. Om *så inte har skett* får Skatteverket vid vite förelägga viss tid eller, där bouppteckning inte skett, förordna en lämplig person att föranstalta om bouppteckning. Sådant förordnande utgör inte hinder att förrätta bouppteckning.

Skatteverket *ska* registrera bouppteckningen och förse den med bevis om detta.

Registrering av bouppteckning får inte ske, om det inte framgår att vid bouppteckningen har gått till på det sätt som sägs i detta kapitel. Är bouppteckningen bristfällig, får Skatteverket med föreläggande av vite utsätta tid inom vilken bristen *ska* avhjälpas.

Den som är skyldig att lämna uppgift till bouppteckning får föreläggas vid vite att fullgöra sin skyldighet. *Det samma ska gälla i de fall uppgifter ska lämnas till en av Skatteverket förordnad bouppteckningsförrättare.*

Kostnader för särskilt förordnad bouppteckningsförrättare ska betalas av dödsboet. Närmare föreskrifter meddelas av regeringen.

⁸ Senaste lydelse SFS 2003:675.

12 §

Om den avlidne tecknat försäkring och förordnat om förmånstagare i enlighet med lagen (1927:77) om försäkringsavtal, ska försäkringsgivaren senast en månad efter det att försäkringstagaren avlidit, lämna uppgifter till Skatteverket om förhållanden av betydelse för bouppteckningen.

Skyldighet att lämna uppgifter föreligger även då den avlidnes eget dödsbo är insatt som förmånstagare.

Skyldighet att lämna uppgifter föreligger bara om försäkringsbeloppet uppgår till minst ett halvt prisbasbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Närmare föreskrifter om uppgiftsskyldigheten meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2011 såvitt avser 9 kap. 4 § och i övrigt den 1 januari 2009 och tillämpas på dödsfall som inträffar efter ikraftträdandet.

2.2 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs i fråga sekretesslagen (1980:100)
dels att 14 kap. 3 § och 16 kap. 1 § ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas en ny paragrafer, 9 kap. 33 § av följande lydelse.

9kap.

33 §

Sekretess gäller i verksamhet som avser förande av eller uttag ur testamentsregister för uppgifter i registret. Om utlämnande av sådana uppgifter gäller vad som är föreskrivet i ärvdabalken eller förordning som har stöd i denna lag.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i tjugo år efter att den som upprättat testamentet avlidit.

14 kap.

3 §⁹

Utöver vad som följer av 1 och 2 §§ får sekretessbelagd uppgift lämnas till myndighet, om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen skall skydda.

Första stycket gäller inte i fråga om sekretess enligt 7 kap. 1 c-6 och 34 §§, 8 kap. 8 § första stycket och 9 och 15 §§ samt 9 kap. 4 och 7 §§, 8 § första och andra styckena och 9 §. Inte heller gäller första stycket, om utlämnandet strider mot lag eller förordning eller föreskrift som har meddelats med stöd av personuppgiftslagen (1998:204).

Första stycket gäller inte i fråga om sekretess enligt 7 kap. 1 c-6 och 34 §§, 8 kap. 8 § första stycket och 9 och 15 §§ samt 9 kap. 4 och 7 §§, 8 § första och andra styckena, 9 och 33 §§. Inte heller gäller första stycket, om utlämnandet strider mot lag eller förordning eller föreskrift som har meddelats med stöd av personuppgiftslagen (1998:204)

Nuvarande lydelse

16 kap.

1 §

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall

⁹ Senaste lydelse 2006:854.

är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1-8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

3. denna lag enligt

9 kap. 31§ såvitt avser uppgift om enskilds
namn och födelsedatum samt
nummer på resehandling

12 kap. 5 eller 7 §

Föreslagen lydelse

16 kap.

1 §¹⁰

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1-8 samt 5 § 1 och 3 tryckfrihetsförordningen och av 5 kap. 1 § första stycket samt 3 § första stycket 1 och 2 yttrandefrihetsgrundlagen. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen samt 5 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket 3 yttrandefrihetsgrundlagen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

3. denna lag enligt

9 kap. 31§ såvitt avser uppgift om enskilds
namn och födelsedatum samt
nummer på resehandling

9 kap. 33 §

12 kap. 5 eller 7 §

¹⁰ Senaste lydelse 2007:1210.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2011.

2.3 Förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

Härigenom föreskrivs att 14 kap. 7 § försäkringsavtalslagen (2005:104) ska ha följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 kap.

7 §¹¹

Är förmånstagare insatt, *skall* försäkringsbelopp som utfaller efter försäkringstagarens död inte ingå i dennes kvarlåtenskap.

Om tillämpningen av ett förmånstagarförordnande som gäller för försäkringstagarens död skulle leda till ett resultat som är oskäligt mot en make eller bröstarvinge efter försäkringstagaren, kan förordnandet jämkas så att försäkringen helt eller delvis tillfaller maken eller bröstarvingen. Vid prövningen *skall* särskilt beaktas skälen för förordnandet samt förmånstagarens och makens eller bröstarvingens ekonomiska förhållanden.

Har dödsfallet inträffat sedan det har dömts till äktenskapsskillnad mellan försäkringstagaren och hans make eller sedan talan om äktenskapsskillnad väckts men innan bodelning har förrättats, gäller i stället för det som sägs i andra stycket att, om maken inte vid bodelningen kan få ut sin andel därför att försäkringen tillfaller någon annan som förmånstagare, denne är skyldig att avstå vad som fattas.

Den som vill begära jämkning enligt andra eller tredje stycket *skall* väcka talan mot förmånstagaren inom ett år från det att bouppteckning efter försäkringstagaren avslutades eller dödsboanmälan gjordes. Väcks inte talan inom denna tid, är rätten till jämkning förlorad.

Är förmånstagare insatt, *ska* försäkringsbelopp som utfaller efter försäkringstagarens död inte ingå i dennes kvarlåtenskap. Ä *Är försäkringstagarens eget dödsbo insatt som förmånstagare ska dock utfallande försäkringsbelopp ingå i försäkringstagarens kvarlåtenskap.*

Om tillämpningen av ett förmånstagarförordnande som gäller för försäkringstagarens död skulle leda till ett resultat som är oskäligt mot en make eller bröstarvinge efter försäkringstagaren, kan förordnandet jämkas så att försäkringen helt eller delvis tillfaller maken eller bröstarvingen. Vid prövningen *ska* särskilt beaktas skälen för förordnandet samt förmånstagarens och makens eller bröstarvingens ekonomiska förhållanden.

Den som vill begära jämkning enligt andra eller tredje stycket *ska* väcka talan mot förmånstagaren inom ett år från det att bouppteckning efter försäkringstagaren avslutades eller dödsboanmälan gjordes. Väcks inte talan inom denna tid, är rätten till jämkning förlorad.

¹¹ Senaste lydelse SFS 2006:464.

Angående förordnandets verkan mot försäkringstagarens borgenärer finns bestämmelser i 15 kap.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2009 och tillämpas på dödsfall som inträffar efter ikraftträdandet.

2.4 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2001:423) om vissa frågor rörande Skatteverkets handläggning enligt 20 kap. ärvdabalken

Härigenom föreskrivs att 6 § förordningen (2001:423) om vissa frågor rörande Skatteverkets handläggning enligt 20 kap. ärvdabalken ska ha följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6§¹²

Den som enligt 20 kap. 9 § första stycket ärvdabalken har förordnats att föranstalta om bouppteckning har rätt till skälig ersättning *av allmänna medel* för arbete, tidspillan och utlägg som uppdraget har krävt, *om inte ersättning kan betalas på annat sätt.*

Skatteverket beslutar om och betalar ut ersättning.

Bestämmelserna i 20 § rättshjälpsförordningen (1997:404) om kostnadsräkningar från rättshjälpsbiträden *skall* tillämpas för den som begär ersättning *enligt första stycket.*

Den som enligt 20 kap. 9 § första stycket ärvdabalken har förordnats att föranstalta om bouppteckning har rätt till skälig ersättning för arbete, tidspillan och utlägg som uppdraget har krävt.

Skatteverket beslutar om *ersättningens storlek* och betalar ut ersättning.

Om inte ersättning kan betalas på annat sätt ska den betalas av allmänna medel. Skatteverket har rätt att av dödsboet få täckning för kostnader för utbetald ersättning.

Bestämmelserna i 20 § rättshjälpsförordningen (1997:404) om kostnadsräkningar från rättshjälpsbiträden *ska* tillämpas för den som begär ersättning.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2009 och tillämpas på dödsfall som inträffar efter ikraftträdandet.

¹² Senaste lydelse SFS 2003:1022.

2.5 Förslag till förordning (2008:xx) om testamentsregister

Härigenom föreskrivs följande

1 § Testamentsregistret enligt 9 kap. 4 § ärvdabalken ska föras av X-myndigheten.

2 § Den som förordnat genom testamente kan sända in testamentet i original till testamentsregistret för registrering. Ett inbördes testamente registreras efter ansökan från en av eller båda testatorerna.

3 § Innan registrering får ske ska testamentsregistret kontrollera att testatorn haft rätt att enligt 9 kap. ärvdabalken förordna genom testamente och att förordnandet avser kvarlåtenskap samt att testamentet är undertecknat och bevitnat.

4 § När ett testamente registrerats i testamentsregistret ska originalet föras med bevis om registrering och skickas tillbaka till den som lämnat in det.

En kopia av det registrerade testamentet ska förvaras hos testamentsregistret.

5 § Har den som upprättat och lämnat in ett testamente avlidit, har efterlevande make, sambo, dödsbodelägare och efterarvingar enligt lag eller testamente samt legatarie, testamentsexekutor och bouppteckningsman rätt att få ut en kopia av det registrerade testamentet.

6 § När testamentsregistret får kännedom om att en person som lämnat in ett testamente för registrering har avlidit ska registret informera den myndighet som ansvarar för registrering av bouppteckningar.

7 § Personuppgiftslagen (1998:204) gäller vid helt eller delvis automatiserad behandling av personuppgifter enligt denna förordning.

8 § X-myndigheten är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som myndigheten utför enligt denna förordning.

9 § Bestämmelserna i personuppgiftslagen (1998:204) om rättelse och skadestånd gäller vid behandling av personuppgifter enligt denna förordning.

10 § X-myndigheten får fastställa formulär och annat som kan användas för att registrera testamenten enligt denna förordning.

11 § En ansökningsavgift om 400 kr per registrering ska betalas av den som lämnat in testamentet till registret.

Avgiften ska fastställas av X-myndigheten och betalas till staten.

3 Inledning

3.1 Historik

Den nuvarande ordningen för bouppteckning har lång tradition i svensk rätt. Redan i början av 1600-talet aktualiserades en lagreglering av bouppteckningsinstitutet. I Karl XI:s lagförslag fanns bestämmelser om att bouppteckning skulle upprättas när ett omyndigt faderlöst barn skulle sättas under förmyndare. Under 1600-talet infördes också bestämmelser rörande bouppteckningsplikt för vissa personer i Stockholm.

Enligt 1686 års Lagkommission var det angeläget att lagstifta om en allmän bouppteckningsplikt och detta arbete resulterade i 1734-års lag. I lagens nionde kapitel fanns bestämmelser om egendoms laga uppteckning efter den avlidne

I 1 § stadgades att

"när dödsfall timar, då ska man eller hustru, som lefver efter, ehvad förord gjorde äro, riktigt uppgifva och låta noga uppteckna alltsammans i boet, så löst som fast, sådant som det vid dödstimman var, med alla skrifter och handlingar, fordringar och gäld, i arfvingarnes eller deras förmyndares eller ombudsmäns närvaro; skrifve och samma uppteckning under, der den gälla skall, med edlig förpligtelse, att ej något med vilja och vetskap är dölgt och utelämnadt, utan att allt riktigt uppgifvet ... Med uppteckning må ej längre uppskjutas, än högst tre månader efter dödsfalletNu är boet upptecknad; då bör en avskrift af bouppteckningen hos domaren ingifvas inom en månad derefter; men i häradsrätten vid det ting, som näst efter en månad infaller. Är någon av arvingarna omyndig eller utrikes stadd, varde ock den rätt hos domaren intecknad, som omyndig eller utrikes vistande i arvet eger."

I 1734-års lag fanns med andra ord regler om skyldighet för efterlevande maka eller arvingar att uppge och förteckna alla tillgångar och skulder i boet sådana de var vid dödsfallet. Bouppegivaren skulle sedan under edlig förpliktelse underteckna handlingen. Förrättningen skulle ske i arvingarnas och gode männens närvaro. Bouppteckningen skulle upprättas inom tre månader från dödsfallet och ges in inom en månad i städerna eller då den avlidne bott på landet, vid nästa ting.

Reglerna om bouppteckning överfördes år 1933 till lagen (1933:314) om boutredning och arvskifte. I samband med det reglerades bouppteckningsplikten närmare. Samtidigt infördes bestämmelser om kallelse till förrättning, innehållet i bouppteckningen och kontroll över bouppteckningsskyldighetens fullgörande. Dessutom infördes uttryckliga regler om att efterarvingar skulle kallas till förrättningen och om att bouppteckning kunde ske på flera håll om den avlidne haft egendom på flera orter. Även regler motsvarande de som nu finns rörande tilläggsbouppteckning infördes.

Vid införandet av ärvdabalken år 1958 upphörde 1933-års lag om boutredning och arvskifte och bestämmelser angående bouppteckning fördes in i 20 kap. ÄB där de fortfarande finns. De ändringar som gjordes var bara av formellt och redaktionellt slag.

Fram till dess att arvsskatten avskaffades utgjorde bouppteckningarna dessutom underlag för beräkning av sådan skatt. Bouppteckningen har dock under lång tid haft betydligt fler funktioner än att tjäna som underlag för bestämmande av arvsskatt. Den är en viktig legitimationshandling när det gäller rätten att företräda dödsboet och vidta rättshandlingar för boets räkning,

t.ex. vid avyttring av fast egendom och bankärenden. Bouppteckningen ligger till grund för bodelning och arvskifte samt i förekommande fall för beräkning av efterarvskvoten. När dödsbo eller arvinge som är ensam dödsbodelägare söker lagfart på förvärv av egendom efter den avlidne är bouppteckningen också fångeshandling. Reglerna kring bouppteckningsförrättningen utgör skydd för arvingar och universella testamentstagare. Upprättandet av en bouppteckning bidrar dessutom till att borgenärerna lättare kan bevaka sina rätt.

Äldre bouppteckningar kan vara viktiga dokument för historisk forskning. Tidigare var bouppteckningarna mycket detaljerade och innehöll uppräknningar av varje litet föremål i hemmet. Med hjälp av dessa kunde man utläsa hur människor bodde och klädde sig, vilka verktyg och redskap de använde och om de hade tillgångar t.ex. i form av djur, fastigheter och sparande. Det var möjligt att rekonstruera en avlidens hela hem och på så sätt bilda sig en uppfattning om hans eller hennes livsvillkor.¹³

Detaljrikedomen i bouppteckningarna har dock avtagit efter hand och standardiserade formulär liksom mer översiktliga uppgifter av typen ”sedvanligt lösöre i tre rum och kök” används numera i stor utsträckning. Dessutom finns flera andra källor som återspeglar samhällsutvecklingen, t.ex. massmedia. Statistiska Centralbyrån, SCB, tar också fram statistik inom ett flertal av de områden där forskning tidigare bedrivits utifrån bouppteckningarna. Bouppteckningarna har därför av flera skäl inte längre samma värde som källa för personhistoria, socialhistoria, ekonomisk historia och kulturhistoria som tidigare. Denna utveckling har dock inte haft något med avskaffandet av arvsskatten att göra utan påbörjades redan tidigare. Som fånges- och legitimationshandling har dock bouppteckningen samma användningsområden som före arvsskattens avskaffande.

3.2 Tidigare utredningsförslag

3.2.1 Handläggning och förrättande av bouppteckningar

År 1967 tillsattes den s.k. Kapitalskatteberedningen, som hade till uppgift att göra en samlad översyn av arvs- och förmögenhetsbeskattningen. I sitt slutbetänkande Teknisk översyn av kapitalbeskattningen (SOU 1971:46) föreslog utredningen att länsstyrelserna skulle överta arbetet med registrering och skattläggning av bouppteckningar från tingsrätterna. Dessa organisationsfrågor ansågs dock kräva ytterligare överväganden, varför utredningens förslag inte ledde till någon lagstiftning i denna del (prop. 1974:98).

Under 1980-talet behandlades frågan om var bouppteckningarna skulle handläggas av arbetsgrupper inom både Riksskatteverket och Domstolsverket. Trots att frågan enligt direktivet inte skulle behandlas av utredningen pekade arvs- och gåvoskattekommittén i sitt slutbetänkande (SOU 1987:62) även på en rad fördelar med att föra över hanteringen av arvsskatten från de allmänna domstolarna till skatteförvaltningen. I Domstolsutredningens betänkande Domstolarna inför 2000-talet (SOU 1991:106) föreslogs dels att uppgifterna med att registrera bouppteckningar skulle flyttas från tingsrätterna till

¹³ Jmf N-A Bringéus, Bouppteckningar som etnologisk källa, Särtryck ur Vetenskapssocieteten i Lund, Årsbok 1974.

skattemyndigheterna, dels att skattemyndigheternas beslut skulle överklagas till länsrätt.

År 1996 tillsattes Ärvdabalksutredningen, vilken samma år lämnade delbetänkandet ”Bouppteckningar och arvsskatt” (SOU 1996:160), som innefattade första delen av utredningens arbete, nämligen en översyn av bestämmelserna om bouppteckningshanteringen. Utredningen föreslog att bestämmelserna om att en bouppteckningsförrättning normalt skulle hållas när någon har avlidit och om att en bouppteckning skulle upprättas, vilken speglar vad som förevarit vid förrättningen i allt väsentligt skulle behållas. Detsamma ansågs gälla reglerna om dödsboanmälan. Bouppteckningsförrättningen och bouppteckningen som handling ansågs fylla viktiga skyddsbehov för dödsbodelägare, underåriga och utomstående. Utredningen föreslog också att skattemyndigheterna skulle överta uppgifterna med att registrera och skattlägga bouppteckningar samt hantera dödsboanmälningar. Dessutom pekade utredningen på att dödsbon i framtiden automatiskt skulle kunna få bouppteckningsunderlag från skattemyndigheterna. Myndigheterna antogs i framtiden även kunna inhämta uppgifter om de vanligaste typerna av tillgångar och skulder per dödsdagen och förtrycka dessa på bouppteckningsblanketten som sedan skulle kunna ligga till grund för förrättningen. År 1998 kom till sist Ärvdabalksutredningens slutbetänkande (SOU 1998:110).

I prop. 2000/01:21 föreslogs slutligen att den hantering av bouppteckningar och dödsboanmälningar som skedde vid tingsrätterna skulle föras över till skattemyndigheterna. Övrigt med arvsbeskattningen sammanhängande arbete fördes också över till skattemyndigheterna. Det gällde t.ex. beslut om anstånd med att betala skatt, om eftergift och återvinning av skatt, om ränta på skatt och om beskattning på grundval av deklarerationer. Samtidigt utvidgades skattekontosystemet till att även omfatta arvs- och gåvoskatt. Det är dock viktigt att ha i åtanke att uppbörden av arvsskatten redan tidigare sköttes av Skatteverket, dock utanför skattekontosystemet.

En del särskilda frågor ansågs till sin karaktär vara sådana att de även fortsättningsvis borde hanteras av domstol. Det var bl.a. beslut om edgång, som enligt förslaget skulle handläggas vid allmän domstol. Såväl beslut om arvs- och gåvoskatt som övriga beslut som fattas av skattemyndigheten skulle överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Förändringarna innebar att frågor om registrering och skattläggning av bouppteckningar samt frågor om gåvoskatt kunde prövas av fyra instanser i stället för tre. Enligt förslaget skulle också prövningstillstånd införas vid överklagande till kammarrätten, en ändring som också genomfördes.

I juli 2001 tog skattemyndigheterna över ansvaret för registrering av bouppteckningar från landets tingsrätter. Skattemyndigheterna och senare Skatteverket bedrev under drygt fyra år bouppteckningsverksamhet på elva orter, vid kontoren i Umeå, Härnösand, Gävle, Uppsala, Örebro, Stockholm, Visby, Jönköping, Kalmar, Vänersborg och Malmö. Handläggningen av bouppteckningar och gåvodeklarerationer sysselsatte mellan 150 och 200 personer.

Den 17 december 2004 fattade Riksdagen beslut om att avskaffa lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt¹⁴. Detta ledde slutligen till att

¹⁴ Avsikten var att upphävandet skulle ske per den 1 januari 2005, men till följd av flodvågskatastrofen i Asien på Annandag jul 2004, kom detta datum att flyttas till dagen för Riksdagens beslut, dvs. den 17 december 2004. Arvsskatten för makar och sambor

Skatteverket koncentrerade handläggningen först till åtta och sedan till tre orter nämligen Härnösand, Visby och Kalmar samt att antalet årsarbetskrafter minskade. År 2006 registrerades 82 000 bouppteckningar och 10 000 andra ärenden med anknytning till bouppteckningsverksamheten beslutades av Skatteverket. Den genomsnittliga genomströmningstiden var 21 dagar och styckkostnaden per ärende var 885 kronor.¹⁵

I 2007-års regleringsbrev för Skatteverket anger regeringen att målet för verksamhetsgrenen ”registrering av bouppteckningar” är att ”säkerställa att de formella kraven för bouppteckningars förrättande och upprättande är uppfyllda”. De formella kraven på bouppteckningens upprättande finns i 20 kap. ÄB och är de samma som före slopandet av AGL. Så länge arvsskatt togs ut samverkade dock reglerna i AGL och ÄB, vilket medför att slopande av arvsskatten givit upphov till flera nya frågor.

I anslutning till arvsskattens avskaffande yttrade Lagrådet följande¹⁶

”Av stort intresse är vilken inverkan slopandet av arvs- och gåvobeskattningen bör ha på bestämmelserna i 20 kap. ärvdabalken om bouppteckning och dödsboanmälan. Bestämmelserna anger bl.a. när en bouppteckning skall förrättas, vem som skall förrätta bouppteckningen och vad den skall innehålla. I det sistnämnda avseendet sägs bl.a. att den dödes tillgångar och skulder skall antecknas sådana de var vid dödsfallet och att tillgångarnas värde och skuldernas belopp skall anges. Hur värderingen av tillgångar skall göras framgår inte närmare av 20 kap. ärvdabalken. I praktiken torde emellertid tillgångarna ofta ha värderats med tillämpning av reglerna i AGL.”

3.2.2 Familjerättsliga regler

Den 1 januari 1988 trädde omfattande ändringar i den familjerättsliga lagstiftningen i kraft (prop. 1986/87:1). Lagändringarna byggde på de förslag som lades fram i betänkandet Äktenskapsbalk (SOU 1981:85). Genom reformen infördes arvsrätt för efterlevande make även när det finns gemensamma barn. Tidigare gällde att efterlevande make inte hade någon arvsrätt när den avlidne hade barn eller när det fanns avkomlingar till barn (bröstarvingar). Med de nya reglerna skulle kvarlåtenskapen tillfalla den efterlevande maken med fri förfoganderätt. När denne i sin tur avled skulle bröstarvingarna till den först avlidne ha rätt till arv ur kvarlåtenskapen (efterarv). Den som var bröstarvinge bara till den först avlidne skulle dock ha rätt att få ut sin arvslott redan vid dennes död. Efterlevande maken har dock rätt att få egendom till så stort värde att den tillsammans med den egendom som maken erhåller vid bodelningen eller som utgör makens enskilda egendom motsvarar fyra gånger det basbelopp som gällde vid tiden för dödsfallet (basbeloppsregeln).

Ändringarna var av betydelse för bouppteckningsförfarandet då makars utökade arvsrätt medförde en skyldighet att i bouppteckningen anteckna om den avlidnes bröstarvingar också var bröstarvingar till den efterlevande maken. De nya äktenskapsreglerna medförde också att den avlidnes och den efterlevandes tillgångar och skulder kom att antecknas var för sig. Det vanliga tillvägagångssättet före reformen var att det beträffande giftorättsgodset inte angavs vilken av makarna som var ägare. Med de nya bodelnings- och

avskaffades redan den 1 januari 2004. Totalt uppgick arvsskatten till 2 175 368 tkr för 2003, 2 073 599 tkr för 2004, 869 562 tkr för 2005 och 110 277 tkr för 2006.

¹⁵ Under åren 2002-2005 när arvsskatt togs ut och handläggningen var mer omfattande uppgick styckkostnaden till ungefär det dubbla.

¹⁶ Prop. 2004/2005:25 s. 46.

arvsreglerna blev det nödvändigt att separera makarnas egendom i bouppteckningen. Ett skäl för det var att den efterlevande maken fick rätt att begära att makarnas sammanlagda giftorättsgods inte skulle delas utan att varje sida istället skulle behålla sitt giftorättsgods som sin andel vid bodelningen. Eftersom de nya reglerna också ledde till att det blev vanligare med efterarv blev också en särredovisning av enskild egendom behövlig. All makarnas egendom skulle därför tas upp i bouppteckningen och anledningen till att egendomen var enskild skulle ange. Den enskilda egendomen skulle tas upp och värderas särskilt om det inte var obehövt att i det enskilda fallet särredovisa egendomen.

Allmänna arvsfonden uteslöts från arvsrätt, om det vid en efterlevande makes död fanns arvsberättigade efter någon av de avlidna makarna. Dessa skulle då ärva hela boet, vilket påverkade dödsbodelägarkretsen. Dessutom trädde sambolagen i kraft, vilket medförde nya regler även rörande bouppteckningsförfarandet (se t.ex. 20 kap. 4 § andra stycket ÄB). En efterlevande sambo skulle alltid kallas till bouppteckningsförrättningen, även om denne inte begärde bodelning, eftersom han eller hon i likhet med make oftast var den som hade bäst kännedom om förhållandena i boet.

4 Gällande rätt

4.1 Bouppteckningsskyldigheten

4.1.1 Bouppteckningsskyldighetens omfattning

När ett dödsfall inträffar ska enligt 20 kap. 1 § ÄB bouppteckning förrättas inom tre månader från dödsfallet om inte anstånd med förrättningen har beviljats. Efter förrättningstillfället har dödsboet ytterligare en månad på sig att ge in bouppteckningen för registrering. Termen bouppteckning omfattar således både själva förrättningen (mötet) och den handling som ska upprättas och lämnas in för registrering till Skatteverket.

I vissa fall behöver inte bouppteckning upprättas. Ett sådant fall är om den avlidnes tillgångar inte överstiger begravningskostnaderna och andra utgifter i anledning av dödsfallet. Anmälan om dödsfallet ska då göras till socialnämnden på den ort där den avlidne var bosatt. Socialnämnden lämnar därefter en dödsboanmälan till Skatteverket i enlighet med 20 kap. 8 a § ÄB.

Omfattningen av bouppteckningsskyldigheten är beroende av om den avlidne vid sin död hade hemvist i Sverige eller inte. Om den avlidne hade hemvist i Sverige, ska bouppteckning alltid förrättas enligt svensk lag och omfatta all den avlidnes egendom oavsett om egendomen finns i Sverige eller i utlandet. Detta framgår av 2 kap. 1 § IDL. Det saknar således betydelse vilken nationalitet den avlidne hade eftersom det avgörande är hemvisten i Sverige. För frågor rörande begreppet hemvist tillämpas reglerna för folkbokföring.

Om den avlidne vid sin död inte hade hemvist i Sverige men var svensk medborgare eller var utländsk medborgare och efterlämnade egendom här i riket, ska boet enligt 2 kap. 2 § IDL avträdas till förvaltning av boutredningsman enligt svensk lag. Är den efterlämnade egendomen av ringa värde kan istället socialnämnden ta hand om kvarlåtenskapen, 2 kap. 3 § IDL.

För svensk medborgare som vid sin död hade hemvist i annat nordiskt land gäller dock att boutredningen efter honom i sin helhet ska äga rum i dödsfallslandet, se lagen (1935:45) om kvarlåtenskap efter den som hade hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge. Svensk domstol är inte behörig att ta befattning med avvecklingen av boet i vidare mån än den lagen tillåter.

Bouppteckningen ska enligt 20 kap. 1 § ÄB förrättas inom tre månader från dödsfallet. Om bouppteckning ska förrättas efter den som vid sin död inte var bosatt i Sverige, räknas tremånadersfristen från dagen för beslutet om boets avträdande till förvaltning av boutredningsman, 2 kap. 4 § IDL. Det är först när boutredningsman har förordnats i ett dödsbo där den avlidne var bosatt utomlands som det föreligger skyldighet att förrätta bouppteckning.

Skatteverket får på begäran bevilja anstånd med förrättande av bouppteckning om det behövs med hänsyn till boets beskaffenhet eller av annan särskild orsak, t.ex. stort antal eller avlägset boende delägare. Ansökan måste ges in inom tremånadersfristen för att kunna bifallas. Något undantag från denna regel finns inte. Någon längsta tid för anstånd finns inte föreskriven utan lämplig anståndstid får bedömas från fall till fall. Skatteverkets beslut om anstånd ska alltid innehålla en bestämd sista dag. Om anståndstiden visar sig otillräcklig, får Skatteverket bevilja nytt anstånd, om sådant begärs före den löpande anståndstidens utgång.

Den upprättade bouppteckningen jämte vidimerad kopia ska enligt 20 kap. 8 § ÄB ges in till Skatteverket inom en månad från förrättningsdagen. Anstånd med att ge in en redan förrättad bouppteckning kan inte beviljas.

4.1.2 Ansvaret för att bouppteckningsskyldigheten iakttas

Enligt 20 kap. 2 § första stycket ÄB åligger det den dödsbodelägare som har vård om den avlidnes egendom i boet, t.ex. efterlevande make, registrerad partner, sambo, boutredningsman, testamentsexekutor eller konkursförvaltare, att bestämma tid och plats för förrättandet av bouppteckning och utse två gode män att förrätta den. Ansvaret för att bouppteckning förrättas vilar i första hand på den delägare som sitter i boet, t.ex. efterlevande maka eller sambo. Ett motsvarande ansvar kan dock uppkomma genom att en annan delägare efter dödsfallet har tagit hand om kvarlåtenskapen, t.ex. för ett icke hemmavarande barn när en ensamstående förälder avlidit. Även en testamentstagare som har vård om boet är skyldig att se till att bouppteckning förrättas. Likaså kan en dödsbodelägare som uteslutits från arv till följd av testamente eller förverkande, men som har vård av boet vara bouppteckningsskyldig så länge testamentet inte vunnit laga kraft eller förverkandefrågan blivit slutligt avgjort.

Har boutredningsman förordnats enligt 19 kap. 1 § ÄB eller är en testamentsexekutor utsedd, övergår ansvaret för att bouppteckning förrättas på denne¹⁷. Den som genom testamente har förordnats att bara till viss del verkställa utredningen efter den avlidne, har inte ansvaret för att bouppteckningsskyldigheten iakttas.

Om ingen delägare har tagit vård om boet, eller någon boutredningsman eller testamentsexekutor inte har blivit utsedd och egendomen inte heller har tagits om hand av förvaltare eller god man enligt föräldrabalken, syssloman eller annan, ska enligt 18 kap. 2 § andra stycket ÄB, den avlidnes egendom tas om hand av en medlem av det hushåll den avlidne tillhörde, hyresvärd eller annan som är närmast till det.

Som medlem av det hushåll som den avlidne tillhörde räknas bl.a. efterlevande maka, partner och sambo. Den som tar hand om boet ska tillkalla dödsbodelägarna. Går inte det, ska han istället anmäla dödsfallet till socialnämnden, varvid skyldigheten att ta hand om det som annars ankommer på delägare, övergår på nämnden. Enligt 20 kap. 2 § andra stycket ÄB ska i dessa fall nämnden eller den som tagit hand om boet föranstalta om bouppteckning.

En medlem av det hushåll som den avlidne tillhörde, en hyresvärd eller någon annan som är skyldig att ta hand om boet enligt 18 kap. 2 § andra stycket ÄB, om ingen delägare gör det, kan dock alltid befria sig från bouppteckningsskyldigheten genom att anmäla dödsfallet till socialnämnden. Genom en anmälan övergår ansvaret för att vårda boet och skyldigheten att se till att bouppteckning förrättas till socialnämnden.

¹⁷ NJA 1977 C 359

4.1.3 Bevakning av att bouppteckningen kommer in

Folkbokföringsverksamheten lämnar uppgift om dödsfall som läggs till grund för utsändande av en till viss del förtryckt bouppteckningsblankett jämte informationsfolder till dödsboets adress. Utskicket sker med automatik rörande dödsfall efter 1 juli 2001 förutom i de fall där den avlidne var under 16 år eller saknade personnummer eller adress i Sverige.

Skatteverket ska se till att bouppteckning förrättas och ges in. Finner Skatteverket att bouppteckningsskyldigheten har försummats, får verket förelägga den eller de för bouppteckningen ansvariga vid vite att ge in bouppteckning inom viss tid. Skatteverket kan också, där bouppteckning inte har skett, förordna lämplig person att föranstalta om det, 20 kap. 9 § första stycket ÄB. Särskild bouppteckningsförrättare ska normalt inte förordnas förrän vitesföreläggande har visat sig vara resultatlöst eller det har konstaterats att ingen som är skyldig att förrätta bouppteckning efter den avlidne har kunnat nås med ett föreläggande. Det kan emellertid bl.a. med hänsyn till den avlidnes borgenärer ibland vara av betydelse att Skatteverket meddelar ett förordnande om särskild bouppteckningsförrättare utan att avvakta verkan av ett föreläggande¹⁸.

4.1.4 Tilläggsbouppteckning

Enligt 20 kap. 10 § ÄB ska en tilläggsbouppteckning förrättas om en ny tillgång eller skuld blir känd sedan huvudbouppteckningen har förrättats eller någon felaktighet i huvudbouppteckningen måste rättas till. Så ska också ske om en efterlevande sambo, sedan huvudbouppteckningen har förrättats, framställer begäran om skuldtäckning enligt 20 kap. 4 § tredje stycket ÄB och sambons tillgångar och skulder inte tidigare har antecknats och värderats.

En felaktighet i huvudbouppteckningen kan t.ex. vara att den arvsberättigade personkretsen inte har varit korrekt upptagen eller att ett tidigare inte känt testamente har hittats efter den avlidne. Skäl för tilläggsbouppteckning föreligger inte om ett i huvudbouppteckningen nämnt testamente efter Skatteverkets registrering av bouppteckningen vinner laga kraft med den verkan att dödsbodelägarkretsen förändras. Huvudbouppteckningen är i ett sådant fall inte felaktig.

Varje felaktighet i huvudbouppteckningen medför inte att en tilläggsbouppteckning måste upprättas. Avser den uppdagade felaktigheten en detalj utan praktisk betydelse, behöver en tilläggsbouppteckning inte upprättas.

När en tilläggsbouppteckning måste förrättas på grund av att en ny tillgång eller skuld har upptäckts eller en felaktighet i huvudbouppteckningen måste rättas till ska förrättningen hållas inom en månad från det att upptäckten eller iakttagelsen gjordes. I likhet med vad som gäller för huvudbouppteckningen kan Skatteverket efter ansökan bevilja anstånd om sådant behövs. Tilläggsbouppteckningen ska ges in till Skatteverket för registrering inom en månad från upprättandet. När en tilläggsbouppteckning förrättas av den anledningen att en efterlevande sambo begär skuldtäckning, ska förrättningen äga rum inom tre månader från det att en sådan begäran framställdes. Tilläggsbouppteckningen ska sedan ges in till Skatteverket inom en månad från förrättningsdagen.

¹⁸ Walin II s. 167 f.

En tilläggsbouppteckning ska upprättas på samma sätt som en huvudbouppteckning, vilket bl. a. innebär ny kallelse, närvarouppgift samt nytt datum för förrättningen. Det innebär även att Skatteverket kan använda sig av vitesföreläggande för att få till stånd ingivandet av en tilläggsbouppteckning, t.ex. när tidigare ökända dödsbodelägare, som ska tas upp i en tilläggsbouppteckning hör av sig. Samtliga nya uppgifter ska redovisas i tilläggsbouppteckningen. I övrigt kan hänvisas till de tidigare lämnade uppgifterna i huvudbouppteckningen.

4.2 Förrättning av bouppteckning

Av bouppteckningen ska enligt 20 kap. 3 och 6 §§ ÄB framgå när bouppteckningsförrättningen har hållits, vilka som har varit förrättningsmän, vem eller vilka som har uppgett boet och vilka som i övrigt har varit närvarande eller kallade till förrättningen.

4.2.1 Förrättningsmän

En bouppteckning ska i enlighet med 20 kap. 2 § ÄB förrättas av två kunniga och trovärdiga gode män. Det ankommer på den delägare som har boet i sin vård att utse gode män. De delägare som inte har boet i sin vård och därmed inte är bouppteckningspliktiga har att finna sig i detta val.¹⁹ En bouppteckning som har förrättats av bara en god man kan inte registreras eftersom någon bouppteckning inte kan anses ha kommit till stånd.²⁰

Regeringsrätten har i ett avgörande, RÅ 2004 ref. 37 behandlat frågan om förrättningsmännens närvaro. I det aktuella målet hade två gode män utsetts att förrätta bouppteckning och båda hade på bouppteckningen intygat att allt blivit riktigt antecknat och att tillgångarna värderats efter bästa förstånd. Bara en av dem hade dock varit personligen närvarande vid den förrättning då boet uppgavs i närvaro av dödsbodelägarna. Frågan i målet var därför om denna omständighet utgjorde hinder för registrering av bouppteckningen. Regeringsrätten konstaterade att det ”[i] de gode männens uppdrag ingår att de ska intyga riktigheten hos ett stort antal uppgifter, bl.a. i fråga om vilka som varit närvarande vid förrättningen, vad som då muntligen har framförts och att tillgångarna blivit korrekt värderade. Det framstår därför som naturligt att båda förrättningsmännen gemensamt närvarar vid det tillfälle då boet uppges. Någon uttrycklig bestämmelse om att de gode männen samtidigt ska närvara vid bouppteckningsförrättningen finns dock inte.” Det fanns därför enligt Regeringsrättens mening inte något hinder mot att en av de gode männen på annat sätt fullgjorde sina skyldigheter.

I avsaknad av uttrycklig lagregel kan således inte krävas att båda gode männen deltar vid förrättningen. Regeringsrätten har med andra ord skiljt förrättandet av bouppteckningen och närvaron vid själva bouppteckningsförrättningen åt.

Det ställs i ärvdabalken inga specifika krav på förrättningsmännens kompetens annat än att de ska vara kunniga och trovärdiga. Detta är dock bara

¹⁹ NJA II 1933 s. 310

²⁰ NJA II 1933 s. 309-310

en föreskrift av upplysande natur. Skulle dessa krav inte vara uppfyllda medför detta inte att bouppteckningen blir ogiltig.²¹

En dödsbodelägare eller en företrädare för en dödsbodelägare (t.ex. en förmyndare) kan inte vara förrättningsman. Inte heller kan en efterarvinge vara förrättningsman (se beslut av Hovrätten över Skåne och Blekinge i RH 1995:7). Däremot finns det inte något hinder mot att en make eller en anhörig till en dödsbodelägare förrättar bouppteckningen. Den som har ansvaret för att bouppteckningsskyldigheten iakttas, dvs. i första hand den dödsbodelägare som har tagit vård om den avlidnes egendom, en boutredningsman eller en testamentsexekutor, kan enligt 20 kap. 2 § ÄB inte vara förrättningsman. Undantagna är dock särskilt utsedda bouppteckningsförrättare, vilka kan vara förrättningsmän.²² Att en förrättningsman förordnas till boutredningsman efter det att bouppteckningsförrättningen har avslutats medför inte att bouppteckningen är felaktig.

Förrättningsmännens uppgift är att anteckna allt som förekommer vid förrättningen av faktisk eller rättslig betydelse, t.ex. förekomsten av äktenskapsförord, testamente eller arvsavståenden, tidigare registrerad bouppteckning som kan vara av betydelse etc. De bär också ansvaret för att tillgångarna värderas riktigt. Avsiktligt lämnade felaktiga uppgifter från förrättningsmännens sida kan föranleda ansvar för exempelvis osant intygande. Förrättningsmännen ska skriftligen på bouppteckningen intyga att allt har blivit rätt antecknat och att tillgångarna har värderats efter bästa förstånd. Det är möjligt att modifiera denna skrivning på så sätt att förrättningsmännens intyg omfattar tillgängliga uppgifter.²³ Om det inte finns några tillgångar att värdera, får intyget inskränkas till att avse att allt har blivit riktigt antecknat.

Om förrättningsmännens intygande eller underskrifter saknas, kan bouppteckningen inte registreras. Ingivaren ska då föreläggas att komplettera bouppteckningen.

4.2.2 Bouppgivare

Boet ska enligt 20 kap. 6 § ÄB uppges, dvs. uppgifter ska lämnas av den som vårdar kvarlåtenskapen eller annars är bäst förtrogen med egendomen. Den som uppger boet, bouppgivaren, behöver inte tillhöra kretsen av dödsbodelägare och behöver inte heller vara en anhörig. En boutredningsman eller testamentsexekutor kan således vara bouppgivare. Det föreligger inte något hinder mot att det finns flera bouppgivare. Om så är fallet kan de samtidigt uppge hela boet eller uppge var sin del av det. Förrättningsmännen får inte vara bouppgivare.

En bouppgivares uppgift är att lämna en fullständig redogörelse för boets omfattning vid dödsfallet. Bouppgivaren ska i enlighet med 20 kap. 6 § andra stycket ÄB med sin underskrift på bouppteckningen på heder och samvete försäkra att de lämnade uppgifterna är till alla delar riktiga och att inga uppgifter avsiktligt har utelämnats. Denna försäkran avser inte bara tillgångar och skulder utan även övriga uppgifter i bouppteckningen, framförallt dem

²¹ NJA II 1933 s. 310

²² NJA II 1933 s. 310

²³ Wallin II s. 157

angående delägarna.²⁴ Edgångsplikten omfattar även försäkringar. Däremot omfattas inte värderingen av eden.²⁵

Bouppgivaren kan föreläggas att vid edgång bekräfta sina uppgifter inför tingsrätten. Medvetet oriktiga uppgifter kan föranleda ansvar för mened.

Om en bouppgivares försäkran eller underskrift saknas kan bouppteckningen inte registreras. Skatteverket ska då förelägga ingivaren att komplettera bouppteckningen.

4.2.3 Dödsbodelägarkretsen

Dödsbodelägare är den som på grund av lag eller testamente har rätt till en andel i bobehållningen efter den avlidne, d.v.s. efterlevande make eller efterlevande sambo om bodelning ska ske, samt arvingar och universella testamentstagare.

I NJA 1971 s. 109 har HD prövat om en efterlevande maka skulle tas upp som dödsbodelägare när det var tvistigt om makarna återupptagit samlevnaden efter det att hemskillnad beslutats. HD fann att det var möjligt att intill dess att frågan var slutligt avgjord ta upp efterlevande maken som provisorisk dödsbodelägare. Även Kammarrätten i Sundsvall har i dom den 6 december 2004, mål 2701-03, haft att pröva frågan om samtliga arvingar ska tas upp som dödsbodelägare när det råder tvist om arvsrätten. Anledning till domstolsprövningen var att Skatteverket hade vägrat registrera en bouppteckning där både Allmänna arvsfonden och den först avlidnes släktingar hade upptagits som dödsbodelägare. Kammarrätten fann att vid tvist angående frågan om vem eller vilka som ska anses som dödsbodelägare bör samtliga arvingar tas upp i bouppteckningen som dödsbodelägare.

4.2.4 Kallelse

Till bouppteckningsförrättning ska enligt 20 kap. 2 § ÄB kallas efterlevande make eller efterlevande sambo (även om maken eller sambon inte är dödsbodelägare), samtliga övriga dödsbodelägare och efterarvingar (både legala och testamentariska).

En bouppteckning ska förrättas under den dag till vilken alla blivit kallade. En omedelbar fortsatt förrättning under någon eller några dagar kan ibland bli nödvändig pga. tidsskäl. Kallelsen till den första dagen får i sådant fall omfatta även övrig tid. En förutsättning är dock att samtliga uppgifter finns tillgängliga redan då sammanträdet påbörjas, men att det under det att förrättningen pågår bedöms att flera dagar måste tas i anspråk. Om förrättningen däremot inte kan avslutas under en dag pga. att vissa kompletteringar måste göras och det inte från börjat kallats till flera förrättningsdagar och kompletteringen kunnat tas fram, kan inte den första dagen betraktas som en förrättningsdag, eftersom det till den dagen saknades fullständigt underlag. En ytterligare kallelse erfordras och då till den dag förrättningen kan göras och avslutas.

Skatteverket ska beakta inte närvarande dödsbodelägars rätt genom att kontrollera att kallelse har skett i rimlig tid före förrättningen. Vad som är rimlig tid får avgöras från fall till fall. Vid bedömningen ska man beakta om den kallade bor långt från förrättningsorten, om det är semestertider eller

²⁴ NJA II 1933 s. 328

²⁵ Wallin II s. 156

dyligt. Skulle tiden vara för kort kan detta utgöra hinder för att registrera bouppteckningen²⁶. Innan Skatteverket fattar beslut om att vägra registrering av detta skäl bör dock ingivaren och de dödsbodelägare som inte har varit närvarande få yttra sig i frågan.

En underårig kallas genom sin förmyndare eller gode man, om en sådan har förordnats. Om någon står under godmanskap eller förvaltarskap enligt föräldrabalken (FB) måste en bedömning göras från fall till fall utifrån förordnandets omfattning. Vid godmanskap ska i princip bara huvudmannen kallas eftersom denne när god man är förordnad enligt 11 kap. 4 § FB (pga. sjukdom, psykisk störning m.m.) är bibehållen sin rättsliga handlingsförmåga. Om huvudmannen är i behov av detta, är det upp till den gode mannen att vidta åtgärder för att skaffa sig information bl.a. om huvudmannens post.

Skatteverket får från fall till fall avgöra vem som ska vara kallad. En arvinge som genom ett avstående är utesluten från del i kvarlåtenskapen och därmed inte ska kallas, ska ändå anges i bouppteckningen.

I fråga om förvaltarskap görs bedömningen utifrån om förvaltarskapet är begränsat eller inte. Om det är ett fullständigt förvaltarskap och förordnandet omfattar att sörja för person, förvalta egendom och bevaka rätt, ska bara förvaltaren kallas. Omfattar förvaltarskapet bara att t.ex. sörja för person bör huvudmannen kallas. En förvaltare kan också ha ett mycket begränsat uppdrag, t.ex. förvalta en fastighet och inte heller då ska förvaltaren kallas.

Kretsen av dödsbodelägare kan förändras i tiden mellan dödsfallet och bouppteckningsförrättningen. Har kretsen ändrats vid tiden för kallelse till förrättningen, bör kallelsen ha riktats till den som har trätt in i den avgångne delägarens ställe. Skatteverket anser dock att förändringar efter förrättningstidpunkten inte ska beaktas utan att bouppteckningshandlingen ska återspegla förhållandena på förrättningsdagen.

4.2.5 Bevis om kallelse

Av förarbetena framgår att kallelse ska verkställas i god tid, om så inte har skett anses kallelse inte ha skett. Frågan om kallelse har skett får bedömas med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet.²⁷

Om någon som ska vara kallad till bouppteckningsförrättningen inte har varit närvarande, vare sig personligen eller genom ombud eller ställföreträdare, ska enligt 20 kap. 3 § andra stycket ÄB bevis inges att personen i fråga i god tid har blivit kallad till förrättningen. Som ett sådant bevis godtas inte bara en skriftlig bekräftelse på kallelsen utan även postens intyg (kvitto) på en avlämnad rekommenderad försändelse (ESS-brev REK) till dödsbodelägaren. Bara om speciella omständigheter föranleder det, kräver Skatteverket att även mottagningsbevis företes. Däremot krävs det inte att dödsbodelägaren har tagit del av kallelsen eller på annat sätt fått vetskap om när förrättningen ska äga rum²⁸. Skatteverket har med andra ord i princip ingen skyldighet att kontrollera att försändelsen verkligen tagits emot.

²⁶ Jfr. Kammarrättens i Sundsvall dom 2003-11-10 i mål nr. 309-03, och Svea hovrätts beslut 1998-07-07 i ÖÅ 789-98

²⁷ NJA II 1933 s. 311.

²⁸ Jfr. Regeringsrättens dom av den 29 juni 2007 i mål 6711-05.

4.2.6 Närvaro

Av en bouppteckning ska enligt 20 kap. 3 § andra stycket ÄB alltid framgå vilka som har varit närvarande vid förrättningen. Av bouppteckningen ska också framgå på vilket sätt de har varit närvarande, dvs. om de har varit närvarande personligen eller om de har varit närvarande genom ombud eller ställföreträdare. Om en dödsbodelägare har företräts av ett ombud eller en ställföreträdare, ska ombudets eller ställföreträdarens namn och adress ha angetts. En förrättningsman får inte vara ombud eller ställföreträdare. Däremot kan en dödsbodelägare företräda en eller flera andra dödsbodelägare. Behörighetshandlingar för ombud och ställföreträdare bör ges in. Fullmakt ska ges in i original. Om det beträffande någon dödsbodelägare finns inskrivet ett förmynderskap för en underårig eller om en god man eller förvaltare är förordnad, ska bevis om inskrivningen eller förordnandet fogas till bouppteckningen.

Det finns inget krav på att de närvarande vid förrättningen ska bekräfta närvaron genom underskrift på bouppteckningen. Förrättningsmännens intygande att allt har blivit rätt antecknat omfattar även dödsbodelägarnas närvaro.

4.3 Uppgifter i bouppteckningen

I bouppteckningen ska samtliga arvingar till den avlidne anges. En arvinge ska således tas med i bouppteckningen även om han eller hon är utesluten från arv. Om en arvinge, testamentstagare eller efterarvinge är okänd till namnet eller vistas på okänd ort ska detta särskilt anges. Av bouppteckningen ska då även framgå på vilket sätt hans eller hennes rätt har bevakats. Har ingen bevakat dennes rätt är det hinder för registrering. Om en arvinge har avlidit efter arvlåtarens död men före bouppteckningsförrättningen ska det antecknas i bouppteckningen. Det är då den avlidne arvingens dödsbo som ska kallas och antecknas i bouppteckningen.

För varje arvinge ska släktskapet med den avlidne anges. Var den avlidne gift ska för varje bröstarvinge anges om han eller hon är bröstarvinge även till den efterlevande maken, d.v.s. om det är ett gemensamt barn.

Förutom den avlidnes namn ska även bostadsadress, dödsdatum och personnummer anges i bouppteckningen. I en bouppteckning ska även uppgift lämnas om namn och bostadsadress för de personer som ska vara kallade till bouppteckningsförrättningen, dvs. dödsbodelägare, efterlevande make, efterlevande partner, efterlevande sambo och eventuella efterarvingar (20 kap. 3 § ÄB). För underårig ska födelsedatum anges. Om en arvinge, testamentstagare eller efterarvinge vistas på okänd ort ska det anges. Om en förmyndare, förvaltare eller god man enligt 11 kapitlet FB är förordnad för någon, ska upplysning om namn och hemvist för den förordnade lämnas. För efterlevande make bör utländskt medborgarskap i förekommande fall anges.

Av bouppteckningen ska framgå vilka som är universella testamentstagare. En legatarie är inte dödsbodelägare och behöver därför inte antecknas i bouppteckningen. Det är dock lämpligt att deras personuppgifter framgår i bouppteckningen eller av särskild bilaga.

Legala och testamentariska efterarvingar till den avlidne ska framgå av bouppteckningen. Om den avlidne innehåft egendom med fri förfoganderätt är en tidigare avliden arvlåtarens eller testators efterarvingar delägare i boet efter

den nu avlidne. Deras arv anses dock komma från den först avlidne. Släktskapet såväl med arvlåtaren eller testatorn som i förekommande fall även med den sist avlidne ska antecknas.

En bouppteckning ska vidare alltid innehålla uppgifter om

- Dagen för förrättningen (20 kap. 3 § ÄB)
- Den avlidnes fullständiga namn, personnummer, hemvist och dödsdag (20 kap. 3 § ÄB)
- Efterlevande make eller efterlevande sambo (20 kap. 2 och 3 §§ ÄB)
- Arvingar och efterarvingar till den avlidne, deras släktskap med honom eller henne samt, beträffande bröstarvinge, uppgift om bröstarvingen är bröstarvinge till efterlevande make eller maka (20 kap. 3 § ÄB)
- Testamente efter den avlidne samt universella testamentstagare och testamentariska efterarvingar (20 kap. 2, 3 och 5 §§ samt 18 kap. 1 § ÄB)
- Födelsedatum för underårig (20 kap. 3 § ÄB)
- Vilka som har varit närvarande vid bouppteckningsförrättningen samt bevis om kallelse beträffande övriga som ska vara kallade (20 kap. 3 § andra stycket ÄB)
- Äktenskapsförord eller annan handling enligt vilken egendomen är enskild (20 kap. 5 § ÄB)
- Livförsäkring med förmånstagarförordnande (20 kap. 5 § ÄB)
- Den avlidnes tillgångar och skulder med i förekommande fall uppgift om vilken egendom som är enskild (20 kap. 4 § ÄB)
- Den efterlevande makens tillgångar och skulder med i förekommande fall uppgift om vilken egendom som är enskild (20 kap. 4 § ÄB)
- Om ett särkullbarn frivilligt har avstått från sitt arv till förmån för den efterlevande maken eller maken enligt 3 kap. 9 § ÄB
- Bostad och bohag som i ett samboförhållande har anskaffats för gemensamt begagnande med uppgift om vem av samborna egendomen tillhör och vilka skulder som hänför sig till egendomen (20 kap. 4 § ÄB)
- Vem som har varit bouppgivare och hans eller hennes skriftliga försäkran på heder och samvete (20 kap. 6 § ÄB)
- Vilka som varit förrättningsmän och deras skriftliga intygande (20 kap. 6 § ÄB)

Samtliga boets tillgångar och skulder ska antecknas i bouppteckningen så som de förelåg vid tidpunkten för dödsfallet eller, vid bouppteckning med anledning av dödförklaring, den antagna dödsdagen. Tillgångarna och skulderna ska tas upp till ett visst belopp. Om en tillgång eller skuld har uppkommit efter dödsfallet, ska den inte tas med. Undantag har dock länge enligt praxis gällt för begravningskostnader och bouppteckningskostnader. Skatteverket har även efter det att AGL avskaffats ansett att dessa får antecknas i bouppteckningen.

Om den avlidne var gift, ska även den efterlevande makens tillgångar och skulder vid tiden för dödsfallet antecknas och värderas. Giftoföretags och enskild egendom ska tas upp var för sig. Det gäller även för skulder som ska redovisas som antingen tillhörande giftoföretagsgodset eller den enskilda egendomen.

Om en efterlevande sambo har begärt bodelning, ska bouppteckningen innehålla uppgift om bostad och bohag som någon av samborna har förvärvat för gemensamt begagnande. Vid en begäran om täckning för skuld ur sådan

egendom, ska den efterlevande sambons samtliga tillgångar och skulder antecknas och värderas. Om den sist avlidne i stället ägde en andel i den först avlidne makens eller testatorns oskiftade dödsbo, redovisas andelen som en tillgång. Observera att det oskiftade dödsboet då ska redovisas särskilt. Även egendom som en omgift änka eller änklings har innehaft med fri förfoganderätt efter den förste maken ska redovisas i bouppteckningen.

Den avlidnes skulder kan vara större än hans tillgångar, inklusive eventuell andel i efterlevande makes eller sambos egendom. Delägarna ansvarar inte personligen för dödsboets skulder. Om emellertid bodelning och arvskifte skett innan den avlidnes och boets andra skulder betalats, ska arvskiftet återgå. Återgången begränsas till vad som behövs för att skulderna ska kunna betalas. Vid återgång för skuldtäckning ska respektive delägare återbetala sin del i förhållande till vad han har fått för mycket. I övrigt ska bodelning och arvskifte kvarstå.

Skatteverket utgår som regel från att redovisningen av tillgångar och skulder i en bouppteckning är riktig, dvs. att ingen egendom har utelämnats och att den egendom som har tagits upp har ägts av den avlidne. Om det finns anledning att anta att egendom som den avlidne har innehaft med nyttjanderätt eller liknande förmån felaktigt har tagits upp bland tillgångarna utreder dock Skatteverket om så är fallet. Detta kan bli aktuellt när det framgår av bouppteckningen med anledning av efterlevande makens död, att makarna har inbördes testamente. Undersökningen sker enklast genom en jämförelse med bouppteckningen efter den först avlidne maken.

Den efterlevande makens egendom ska förtecknas och värderas särskilt även om den inte ska ingå i bodelningen med anledning av makens död. Detta betyder att dödsboet i bouppteckningen ska redovisa även den efterlevande makens enskilda egendom och sådan egendom som avses i 10 kap. 3 § äktenskapsbalken (ÄktB), t.ex. egendom som den efterlevande maken har fått genom bodelning efter en i ett tidigare äktenskap avliden make. Att dessa uppgifter ska tas upp i bouppteckningen efter den först avlidne maken är nödvändigt för att en korrekt proportionering av efterarv eller arv ska kunna göras vid den efterlevande makens död.

Om det inte finns några legala eller testamentariska efterarvingar till den först avlidne maken kan kravet på redovisning av den efterlevande makens enskilda egendom och sådan egendom som avses i 10 kap. 3 § ÄktB efterges. Den efterlevande maken kommer då att inneha all egendom med full äganderätt, dvs. både sin egen och vad han eller hon har fått efter den först avlidne maken. Någon uppdelning (proportionering) blir inte heller aktuell vid den efterlevande makens död²⁹.

4.3.1 Värdering

I bouppteckningen ska tillgångarna tas upp till de värden som de hade vid dödsfallet. Vid en dödförklaring görs värderingen per den antagna dödsdagen³⁰.

²⁹ Bratt m.fl. 7:6

³⁰ NJA 1940 s. 553

Förrättningsmännen ansvarar genom sina underskrifter för riktigheten av de åsatta värdena. Bouppteckningen kan därför registreras utan att Skatteverket prövar värderingen, allt givetvis under förutsättning att bouppteckningen i övrigt uppfyller de civilrättsliga kraven i ÄB och att det inte föreligger uppenbara fel.³¹

Efter avskaffandet av arvs- och gåvoskatten finns inte några uttryckliga regler om till vilket värde tillgångar och skulder ska tas upp. I prop. 2004/05:25 har regeringen vidhållit uppfattningen "att man normalt torde ha att anteckna marknadsvärdet eller det verkliga värdet".³²

Skatteverket har i en skrivelse den 20 december 2004 gjort uttalanden angående värdering av tillgångar m.m. i en bouppteckning avseende dödsfall efter den 31 december 2004³³. I avsaknad av närmare reglering i ÄB anser Skatteverket att gängse normer inom familjerättens och arvsrättens område bör gälla, dvs. en marknadsvärdering av tillgångar och skulder bör ske. Skatteverket har vägrat registrera en bouppteckning där viss egendom inte åsatts något värde. Länsrätten i Stockholm delade Skatteverkets uppfattning och slog fast att det är korrekt att vägra registrera en bouppteckning då dödsboet trots föreläggande om komplettering inte angivit något värde för viss egendom.³⁴

Det är de gode männen som värderar egendomen och av detta skäl ska de också i bouppteckningen intyga att värderingen skett efter bästa förstånd.³⁵ Av detta följer enligt Skatteverkets uppfattning också att det är de gode männen som är ansvariga för värderingen.

Skatteverkets utgångspunkt är att marknadsvärdet, eller det verkliga värdet, generellt bör användas vid värdering av tillgångar och skulder. Att dödsbon åsamkas nya kostnader på den grund att AGL upphävts är dock inte eftersträvansvärt. Dödsbodelägare och andra intressenter är medvetna om att en fastighets taxeringsvärde kan avvika från marknadsvärdet på egendomen. En fastighets taxeringsvärde indikerar dock dess marknadsvärde. Att anteckna en fastighets taxeringsvärde i en bouppteckning innebär därför inte att något borgenärsintresse eller dödsbodelägarintresse går förlorat. Fast egendom får således enligt Skatteverkets uppfattning upptas till det taxeringsvärde som gällde året före dödsfallsåret eller för dödsfallsåret. Byggnad på annans mark får upptas i bouppteckningen till det taxerade byggnadsvärdet som gällde året före dödsfallsåret. Tomträtt får i bouppteckningen tas upp till hela det taxeringsvärde som gällde året före dödsfallsåret. Saknar fast egendom eller byggnad på annans mark taxeringsvärde värderas egendomen till marknadsvärdet på dödsdagen.

Bostadsrätters förmögenhetsvärde indikerar inte tillgångens marknadsvärde utan avspeglar bostadsrättsföreningens ekonomiska situation. En bostadsrätts

³¹ Jfr. Göta Hovrätts dom i mål T175-02 av den 4 februari 2003, vilken dock inte rörde värdering utan äganderätten till viss egendom. Hovrätten fann att förrättningsmannen förfarit vårdslöst genom att inte med tillräcklig noggrannhet förvissa sig om vilken av två makar en aktiepost tillhörde. Skadestånd utdömdes dock inte. Fallet rörde ett utomobligatoriskt förhållande där lagstöd för skadeståndsskyldighet saknades. Ren förmögenhetsskada ersattes inte då dödsbodelägarna inte ansågs ha haft fog för att sätta sin tillit till den felaktiga uppgiften.

³² Prop. 2004/05:25 s. 24

³³ Dnr 130 730340-04/111. Skrivelsen kom med anledning av flodvågskatastrofen att tillämpas från och med den 17 december 2004.

³⁴ Mål nr 19042-06

³⁵ NJA II 1933 s. 333

förmögenhetsvärde är därför inte användbart som marknadsvärde i bouppteckningen. I dessa fall krävs således att uppgifter om bostadsrättens marknadsvärde tas fram på annat sätt.

Beträffande värderingen av fåmansföretag kan konstateras att en substansvärdering ofta men inte alltid indikerar marknadsvärdet. I de flesta fall ger därför en substansvärdering en tillräckligt god uppfattning om företagets verkliga värde och det kan därför användas för bouppteckningens syfte. Det åligger inte Skatteverket att för dödsboets räkning utföra värdering av företaget. En verklig marknadsvärdering bör göras när det behövs av hänsyn till borgenärers, legatariers eller dödsbodeläggarens befogade intressen.

Skatteverket menar vidare att begravningskostnader och bouppteckningskostnader får antecknas i bouppteckningen trots att dessa skulder inte föreligger vid dödsfallet. Dessa kostnader anses vara så nära förknippade med dödsfallet att de får vara antecknade i bouppteckningen.

Försäkringar upptas till återköpsvärdet eller till värdet av utfallande försäkringsbelopp. Icke marknadsmässigt omsatta fordringar får i bouppteckningen tas upp till sitt nominella belopp. Uppgift bör lämnas i frågan om fordringen är räntebärande och i så fall med vilken ränta och när den förfaller till betalning.

Latenta skatteskulder på aktier, fastigheter och annan egendom som generellt sett kan medföra skatteskuld vid avyttring får antecknas och värderas i bouppteckningen till det belopp som egendomen skulle ha belastats med om egendomen hade sålts vid tidpunkten för dödsfallet. När detta beräknas bör hänsyn även tas till uppskovsbelopp och uppskovsavdrag som ska beaktas vid realisationsvinstberäkningen.

Skatteverket anser inte att det ankommer på registreringsmyndigheten, dvs. verket att bedöma om tillgångarna i en bouppteckning är korrekt värderade, i vart fall inte i annan utsträckning än då tillgångarna uppenbart tagits upp till felaktigt värde. Detta ställningstagande vinner stöd i Länsrättens i Östergötlands län dom av den 9 maj 2007 i mål 1327-07 E.

4.3.2 Efterlevande sambos egendom

Om den avlidne har efterlämnat en sambo som har begärt bodelning, ska i bouppteckningen särskilt förtecknas och värderas bostad och bohag som samborna har förvärvat för gemensamt begagnande. Egendomen ska förtecknas och värderas särskilt för var och en av samborna. Skulder som hänför sig till egendomen, t.ex. på grund av pantsättning, ska på motsvarande sätt antecknas särskilt för vardera sambon. Om samborna har träffat avtal om en annan grund för fördelning av sina tillgångar än den som sambolagen anger, kan ett behov av mer fullständig redovisning av den efterlevande sambons egendom uppkomma (jfr NJA 1992 s. 607).

Om den efterlevande sambon eller den avlidne sambons övriga dödsbodeläggare begär att få täckning för annan skuld ur sambornas gemensamma egendom, ska den efterlevande sambons samtliga tillgångar och skulder förtecknas och fördelas i bouppteckningen i enlighet med 20 kap. 4 § tredje stycket ÄB. Detta är nödvändigt för att kunna bedöma om avräkning ska ske mot den gemensamma egendomen.

Om den efterlevande sambon framställer en begäran om täckning för annan skuld först efter bouppteckningsförrättningen, ska en tilläggsbouppteckning

förrättas inom tre månader från det att begäran framställdes (20 kap. 10 § andra stycket ÄB).

4.3.3 Regler rörande hur egendom ska antecknas

Sådan egendom som den avlidne har innehaft med fri förfoganderätt värderas på samma sätt som om han eller hon hade haft egendomen med äganderätt. I bouppteckningen ska all egendom redovisas med en individualisering av de olika tillgångarna. En fastighet ska alltid tas upp under sin rätta officiella beteckning. Bouppteckningen är nämligen i dessa fall en lagfartsgrundande handling.

När det gäller fastigheter som ännu inte har fått någon registerbeteckning torde få krävas att dödsboet genom fastighetsbildningshandlingar eller andra sådana dokument individualiserar fastigheten så långt det är möjligt. Med avseende på annan egendom ska tillgångarna i bouppteckningen vara redovisade så att det klart framgår vad som avses med varje enskild post. Redovisningen ska vidare kunna tjäna som underlag för Skatteverkets bedömning av de värden som har satts på de olika tillgångarna.

4.4 Dödsboanmälan

Är den avlidnes tillgångar begränsade kan enligt 20 kap. 1 § andra stycket och 8 a § ÄB en bouppteckning under vissa förutsättningar ersättas av en dödsboanmälan. Så är fallet om den avlidnes tillgångar och hans eller hennes eventuella andel i en efterlevande makes giftorättsgods inte räcker till mer än begravningskostnaderna och andra utgifter med anledning av dödsfallet och fast egendom eller tomträtt inte ingår bland den avlidnes tillgångar. Att en efterlevande make äger fast egendom eller har en tomträtt utgör däremot i sig inte något hinder för en dödsboanmälan efter den avlidne. Dödsboanmälan ska dock inte ske när värderingsfrågorna är komplicerade eller när det behövs mera omfattande efterforskningar beträffande den avlidnes tillgångar. Om det föreligger ett testamente eller ett äktenskapsförord kan detta vara skäl för att istället förrätta en bouppteckning. Om det är tveksamt om det finns förutsättningar för att bara göra en dödsboanmälan, ska bouppteckning förrättas.³⁶

Dödsboanmälan får bara göras av en socialnämnd. Dödsboanmälan kan göras på en särskild blankett som handhas av Skatteverket. Anmälan behöver bara ges in i ett exemplar och ska förvaras hos Skatteverket. Om någon dödsbodelägare hellre vill att bouppteckning ska förrättas, bör dödsboanmälan inte göras.³⁷ Initiativ till dödsboanmälan ska tas av den eller de som enligt 20 kap. 2 § ÄB är ansvarig för att bouppteckningsskyldigheten iakttas. Någon skyldighet för dödsboet att utnyttja möjligheten till dödsboanmälan finns dock inte.

När socialnämnden får en begäran om att en dödsboanmälan ska göras, ska nämnden pröva om förutsättningar finns för en dödsboanmälan. Det är anmälarerna och inte dödsbodelägarna som ansvarar för att så är fallet. Skatteverkets kontroll av en dödsboanmälan är i princip bara formell. Ansvaret för att det finns materiella förutsättningar för en dödsboanmälan vilar på

³⁶ Walin II s. 161

³⁷ Walin II s. 164

socialnämnden. Nämnden ska således värdera tillgångarna och kontrollera om det finns testamente, äktenskapsförord, bodelningshandlingar, försäkringar m.m. som kan ge information om tillgångarnas storlek.³⁸

Det samlade värdet av tillgångarna jämförs sedan med begravningskostnaderna och andra utgifter med anledning av dödsfallet. Till andra utgifter med anledning av dödsfallet räknas t.ex. kostnaderna för att ta hand om den avlidnes bo. Om den avlidne var ensamstående räknas också kostnaderna för att utrymma bostaden och hyran för uppsägningstiden som en utgift i anledning av dödsfallet. Det är här fråga om de faktiska kostnaderna under förutsättning att dessa kan anses skäligen. Vid jämförelsen mellan tillgångarna och utgifterna får även en beräknad bouppteckningskostnad beaktas. Om dödsboanmälan inte görs måste en bouppteckning i stället förrättas. Andra skulder än sådana som är direkt knutna till dödsfallet ska inte tas med i beräkningen.

Även om en dödsboanmälan har lämnats in kan det bli aktuellt att förrätta bouppteckning. Detta ska ske om en ny tillgång blir känd (jfr 20 kap. 8 a § tredje stycket ÄB) och denna medför att förutsättningarna för en dödsboanmälan inte längre finns eller en dödsbodelägare eller någon annan vars rätt kan bero därav (t.ex. borgenärer, legatarier och förmånstagare) begär det och samtidigt ställer säkerhet för bouppteckningskostnaderna. En begäran om bouppteckning bör i första hand riktas mot den som enligt 20 kap. 2 § ÄB har att föranstalta om bouppteckning. Om det inte skulle leda till något resultat kan den som vill att en bouppteckning ska förrättas anmäla sin begäran till Skatteverket som då ska bevaka att bouppteckningsskyldigheten fullgörs.

Skatteverket ska pröva om den som framställer en begäran är behörig att påkalla bouppteckning och om den ställda säkerheten kan godtas. Om anmälan är dödsbodelägare, är denne i princip alltid behörig. Om framställningen däremot görs av t.ex. en borgenär kan behörigheten vara svårare att bedöma. Den säkerhet som ställs kan utgöras av en garantiförbindelse eller en deposition av ett kontantbelopp.

Om Skatteverket finner att bouppteckning ska förrättas, får verket från fall till fall bedöma vilken åtgärd som ska vidtas; anmaning, vitesföreläggande eller särskild bouppteckningsförrättare.

En bouppteckning som följer efter en dödsboanmälan ska enligt 20 kap. 8 a tredje stycket ÄB förrättas senast inom tre månader efter det att den nya tillgången yppades eller begäran om bouppteckning gjordes och säkerhet ställdes.³⁹

4.4.1 Situationer när en bouppteckning måste förrättas

Om den avlidne efterlämnar fast egendom eller tomträtt får en dödsboanmälan inte ske. En bouppteckning är nämligen en förutsättning för att en arvinge eller en annan förvärvare ska kunna beviljas lagfart eller inskrivning av tomträtten. Det saknar betydelse om den avlidne ägde en hel fastighet eller tomträtt eller om han eller hon bara hade en obetydlig andel i fastigheten eller tomträtten. Om den avlidne hade del i ett oskiftat dödsbo där en fastighet eller tomträtt ingår, kan dödsboanmälan däremot göras; en andel i ett oskiftat dödsbo är

³⁸ Walin II s. 165

³⁹ Se vidare Walin II s. 165 f.

nämligen lös egendom. En dödsboanmälan får heller inte göras efter en svensk medborgare bosatt utomlands.

När den avlidnes tillgångar ska beräknas ska i förekommande fall hänsyn tas till dennes andel i den efterlevande makens giftorättsgod. Om den avlidnes tillgångar inte räcker till begravningskostnaderna och andra utgifter med anledning av dödsfallet, finns det inte något bodelningsbart giftorättsgod efter denne. Det giftorättsgod som ska fördelas är då med andra ord uteslutande den efterlevande makens nettogifrorättsgod. Den s.k. basbeloppsregeln är numera en arvsregel, inte en bodelningsregel. Det har fört med sig att förutsättningarna för en dödsboanmälan ofta brister även när den efterlevande maken har tämligen begränsade tillgångar. Om den avlidnes egna tillgångar täcker begravningskostnaderna och övriga utgifter med anledning av dödsfallet medför ju andelen i den efterlevande makens giftorättsgod att ett överskott föreligger. En efterlevande make kan dock med stöd av 12 kap. 2 § ÄktB begära att få behålla sitt giftorättsgod som sin bodelningsandel och då påverkar inte den efterlevande makens egendomsinnehav förutsättningarna ens om egendomen har ett betydande värde. Med undantag för dessa fall är emellertid tillämpningsområdet för dödsboanmälningar begränsat när den avlidne var gift. Vid tveksamhet, liksom om det kan bli aktuellt med efterarv när den efterlevande maken avlider, bör dödsboanmälan undvikas.

Om makarna är utländska medborgare kan detta påverka förutsättningarna för att upprätta en dödsboanmälan.

4.4.2 Skatteverkets behandling av dödsboanmälan

En dödsboanmälan bör enligt 20 kap. 8 a § andra stycket. ÄB göras inom två månader från dödsfallet. Initiativet till en dödsboanmälan måste tas av dödsboet och Skatteverket kan därför inte anmana eller förelägga någon att komma in med en dödsboanmälan utan en anmaning kan bara avse skyldigheten att förrätta bouppteckning. Dödsboanmälan ska lämnas in och förvaras där bouppteckningen annars skulle ha registrerats efter den avlidne. Att en dödsboanmälan har lämnats in utgör enligt 20 kap. 8 a § tredje stycket ÄB inte hinder för att en bouppteckning senare förrättas och registreras.

En dödsboanmälan registreras inte. En dödsboanmälan ska dock enligt 1 § förordning (2001:423) om vissa frågor rörande Skatteverkets handläggning enligt 20 kap. ärvabalken föras in i beslutsförteckning.

4.5 Handläggningen

Upprättandet av en bouppteckning är en enskild angelägenhet mellan dödsbodelägarna eller deras ställföreträdare. Skatteverket ska inför registreringen av bouppteckningen utöva en kontroll av att det har gått rätt till när bouppteckningen förrättades. Skatteverket får registrera bouppteckningen bara om dödsboet vid bouppteckningsförrättningen följt de bestämmelser som finns i 20 kap. ÄB, se 20 kap. 9 § ÄB.

Beslut i ärenden om bouppteckning ska enligt 1 § förordningen om vissa frågor rörande Skatteverkets handläggning enligt 20 kap. ärvdabalken, föras in i den beslutsförteckning som anges i 62 § i den upphävda lagen om arvsskatt och gåvoskatt. I beslutsförteckningen ska antecknas bouppteckningens nummer och dagen då den kom in samt den avlidnes fullständiga namn, personnummer eller samordningsnummer och adress. I Skatteverkets

beslutsförteckning förs samtliga beslut rörande bouppteckning in. Hit räknas beslut avseende registrering av bouppteckning eller vägrad registrering av bouppteckning. Även uppgift om inlämnade dödsboanmälningar ska tas in i beslutsförteckningen, trots att Skatteverket i dessa fall inte fattar något beslut om registrering utan bara förvarar handlingen.

4.6 Överklagande

Talan mot ett beslut om registrering av bouppteckning förs i länsrätten, men överklagandet ska ges in till Skatteverket för rättidsprövning. Dödsboet och varje enskild dödsbodelägare, legatarie eller förmånstagare (enskild part) liksom det allmänna ombudet hos Skatteverket är berättigade att föra talan om ett beslut om registrering av bouppteckning. Ett eventuellt överklagande måste ske inom tre veckor från det att registreringsbeslutet tagits emot. Det kan uppstå besvärliga frågor vid bedömningen av när någon har fått del av beslutet om inregistrering av bouppteckningen eftersom beslutet sänds per lösbrev utan delgivning till ingivaren av bouppteckningen.

5 Utländsk rätt

Danmark

I Danmark trädde den 1 januari 1997 ”loven om skifte af dødsboer” i kraft. Huvudsyftet med den nya lagstiftningen var att genomföra en fullständig revision av reglerna om skifte av dödsbon. Den nya lagen innebär att reglerna om behandling av dödsbon förenklades och moderniserades. Vidare har antalet skiftesformer nästan halverats i den nya lagen i förhållande till tidigare bestämmelser.

När en begravningsmyndighet eller annan dansk myndighet får besked om ett dödsfall ska myndigheten snarast underrätta behörig skifteret om detta. Skiftesförvaltningen sköts av allmänna domstolar i första instans. Skiftereten inhämtar sedan nödvändiga upplysningar om arvingarna från det centrala personregistret och om eventuella testamentstagare från det centrala testamentsregistret. Därefter kallar skiftereten snarast möjligt de efterlevande till ett möte där ställning tas till boets fortsatta behandling.

Fram till dess att ett beslut fattas i frågan om boets fortsatta förvaltning och avveckling åvilar de envar som är i besittning av den avlidnes tillgångar att bevара dessa på betryggande sätt. Under denna tid kan inte tredje man väcka talan mot boet. Fordringar och andra krav mot boet ska i stället anmälas till skifteretten.

Efter reformen finns följande sätt att avveckla ett danskt dödsbo. Det första sättet tar sikte på de dödsbon där tillgångarna i princip bara räcker till begravningskostnaderna. Det andra sättet avser fall där efterlevande make ensam övertar boet. Ett bo kan i vissa fall läggas ut som oskiftat och för detta finns en tredje modell. Vidare finns privat skifte och förenklat privat skifte. Vid ett privat skifte ska boets tillgångar och skulder som det var vid dödsfallet nedtecknas i en särskild handling, vilken sedan samtliga arvingar ska underteckna. Detta dokument ska senast sex månader efter det att beslut fattats om privat skifte skickas till skifteretten. Denna skickar i sin tur ett exemplar av handlingen till skattemyndigheten för att denna i fråga om personbeskattning, ska kunna besluta om eventuella krav på efterbeskattning av den avlidne innan boet skiftas. Arvingarna ska vid ett privat skifte även upprätta en boopgørelse. När boopgørelsen är klar ska den läggas fram för att godkännas vid ett särskilt bomøde. Boopgørelsen ska sedan ges in till skiftereten och skattemyndigheten. Vid ett förenklat privat skifte ska en förteckning över boets tillgångar och skulder skickas till skifteretten, men en boopgørelse behövs inte. I samtliga fall är delägarna skyldiga att annonsera efter fordringsägare (s.k. proklama). Om en fordringsägare inte hör av sig inom åtta veckor från annonstidpunkten preskriberas fordringen.

Slutligen måste i vissa fall skifteretten utse en bobestyrer att handha boets förvaltning och avveckling. Har den avlidne själv i testamente angett vem som ska vara bobestyrer förordas normalt denna. I annat fall utses en auktoriserad advokat. Skiftesretten utfärdar en skifteretsattest som visar att boet avträtts till förvaltning genom bobestyrer och vem som utsetts till detta. Innan bobestyreren övertar förvaltningen av ett dödsbo måste han teckna en försäkring som skyddar mot förlust.

Bobestyreren ska ta boets tillgångar i förvar eller säkra dessa mot oberättigade dispositioner. Denne ska också ta kontakt med den avlidnes borgenärer genom att annonsera. Bobestyreren ska också meddela arvingarna

och legatarierna om deras rätt till arv. Bobestyren tecknar boet och representerar det vid domstol.

När anmälningsfristen för borgenärerna löpt ut ska bobestyren utarbeta en öppningsstatus. Denna ska innehålla en förteckning över boets samtliga tillgångar och skulder med uppgifter om värde per dödsdagen, förväntade intäkter och utgifter samt uppgift om boet är solvent eller inte. Denna handling utarbetas på en särskild blankett och lämnas till arvingarna, skiftereten och skattemyndigheten. Bobestyren ska avslutningsvis utarbeta en booppgørelse. Denna ska innehålla en redogørelse för boets behandling, arvsförhållandena, en redovisning av boets tillgångar och skulder, intäkter och utgifter samt fördelningen av tillgångarna mellan arvingarna och legatarierna. Booppgørelsen måste göras senast två år efter dödsfallet. När booppgørelsen är klar ska den läggas fram vid ett särskilt bomøde för att godkännas. Den ska sedan ges in till skiftereten och skattemyndigheten.

När en booppgørelse kommer in till skifteretten kontrollerar denna att öppningsstatusen är riktigt undertecknad. Skattemyndigheten kontrollerar och godkänner sedan värderingen i booppgørelsen. Därefter meddelar skattemyndigheten skifteretten sina synpunkter och skifteretten fastställer sedan arvsskatten.

De danska arvsreglerna är för nuvarande föremål för en omfattande översyn. Reglerna om efterlevande makes rätt att sitta i oskiftat bo kan komma att utvidgas. Efterlevande sambos rätt kan också komma att stärkas.

Ett testamente kan enligt dansk rätt upprättas antingen inför vittnen eller inför en notar (en funktion inom det danska domstolsväsendet) till en kostnad av 400 danska kronor. Cirka 99 % av alla testamenten upprättas inför en notar. Testatorn tar med ett färdigskrivet testamente till notaren, som kontrollerar att testatorn är vid sina sinnens fulla bruk, men inte tar ställning till testamentets giltighet. Ett notariellt testamente ska alltid anmälas till centralregistret för testamenten och varje notar sparar kopior av de testamenten som upprättats där. Testatorn behåller själv originalet.

I den nu pågående översynen av de danska arvsreglerna föreslås att möjligheten att upprätta testamenten inför vittnen avskaffas och att det endast ska vara möjligt att upprätta testamente inför en notar.

Centralregistret för testamenten är en del av det danska tingslysningssystemet (en form av registrering i offentligt register). Registret är centraliserat till rätten i Århus. Registret har inga kopior av testamenten utan registrerar endast uppgifter efter anmälan från ansvarig notar. De enda uppgifter som förs in i registret är information om att en viss person upprättat ett testamente samt upplysningar om var och när.

När en person avlider är den ansvariga skifteretten skyldig att utreda om testamente upprättats genom att kontakta registret och sedan rekvidera en kopia från ansvarig notar. Det är endast skifteretterna som har tillgång till centralregistret. Övriga intresserade får vända sig till skifteretten för uppgifter om detta.

Finland

Stora delar av den finska civilrätten kan härledas till 1734-års lag. Finlands ärvdabalk motsvarar i grunden den svenska. En bouppteckning ska förrättas inom tre månader efter dödsfallet. Arvsskatt tas ut på grundval av bouppteckning eller skattedeklaration, vilken upprättas bl.a. när arvlåtaren var bosatt utomlands. En finsk bouppteckning ska i princip innehålla samma

uppgifter och uppfylla samma formkrav som en svensk. En släktutredning ska bifogas bouppteckningen.

En släktutredningstjänst erbjuds dem som förrättar bouppteckningar av s.k. magistrater. Tjänsten underlättar bouppteckningen eftersom det är möjligt att få de släktutredningar och ämbetsbetyg (personbevis) som behövs för förrättande av bouppteckningen från en och samma källa. Tjänsten täcker de nordiska länderna. Magistraten utarbetar en släktutredning genom att använda uppgifterna i befolkningsdatasystemet samt beställa nödvändiga ämbetsbetyg av andra registerförare. När handlingarna har anlänt utarbetas på basis av dem en släktutredning, av vilken framgår personernas arvsrättsliga ställning i förhållande till den avlidne. Släktutredningen innehåller också makens och de lagenliga arvingarnas personbeteckningar och deras nuvarande adresser. Om dödsboet senare vill låta myndighet fastställa riktigheten av delägarförteckningar i bouppteckningen vänder det sig även i detta fall till magistraten (se nedan). Magistraterna utgör en del av den statliga lokalförvaltningen. Magistraterna är de lokala myndigheterna för folkbokföringen, förmyndarärenden, handelsregistret, föreningsregistret och båtregistret. Övriga uppgifter är förutom fastställelse av riktigheten av delägarförteckningar i bouppteckningar prövning av hinder mot äktenskap, och namnändringar.

Sedan 1994 har tingsrätternas behandling av bouppteckningar upphört. Kravet på att förrättning ska hållas finns kvar, men nu lämnas bouppteckningarna efter förrättningen enbart till skattemyndigheten. Skattemyndigheten i Finland har bara till uppgift att besluta om arvsskatt och ansvarar inte för registrering av bouppteckningen. Innan skattemyndigheten fattar beslut i skattefrågan, kontrolleras uppgifterna i bouppteckningen mot olika register som skattemyndigheten har tillgång till, och den avlidnes tidigare avlämnade självdeklarationer. En bouppteckning utgör alltså inte per automatik en legitimationshandling. För att bouppteckningen ska tjäna som legitimationshandling måste dödsbodelägarna i stället vända sig till magistraten, som på begäran granskar dödsbodelägarkretsen i bouppteckningen. Detta är dock inte obligatoriskt utan beror av vad bouppteckningen ska användas till.

Förteckningen över delägarna i en bouppteckning kan fastställas vid magistraten i den avlidnes hemkommun. Delägarförteckningen fastställs bara vid behov, exempelvis för bankens behov eller då en fastighet ingår i dödsboet. Fastställelse av uppgifter om delägarna i en bouppteckning är alltså en frivillig åtgärd. Fastställelsen görs på skriftlig ansökan av en delägare i dödsboet, änkan eller änklungen, dödsboförvaltaren, bouppteckningsmannen eller testamentsexekutorn och antecknas på originalhandlingen eller på bestyrkt kopia. I samband med fastställelsen ska en fortlöpande släktutredning över arvlåtaren från 15 års ålder till dödsögonblicket (inkl. avlidna arvingar) och ämbetsbetyg (personbevis) för delägarna i dödsboet företas samt vid behov testamente, äktenskapsförord, avvitringsinstrument (bodelning) eller bouppteckning efter make som avlidit tidigare.

I den finska ärvdabalken finns särskilda bestämmelser som skyddar den efterlevande maken. Den efterlevande maken har rätt att behålla dödsboet oskiftat, om inte en bröstarvinge kräver skifte eller något annat följer av testamente. Trots krav på skifte har den efterlevande maken alltid rätt att behålla en bostad som använts som familjens gemensamma hem och bohaget

oskiftat, om inte den efterlevande har någon annan egendom som lämpar sig som bostad.

Norge

När någon har avlidit ska den avlidnes närmaste släktingar, efterlevande make eller annan som varit närvarande göra en anmälan om dödsfallet. Dödsboet kan sedan avvecklas enligt två huvudformer, privat eller offentligt skifte. Av dessa är den privata skiftesformen vanligast. Ofta hålls ett förberedande rettsmöte i skifteretten med arvingarna för att komma fram till vilken form som ska användas för avvecklingen av det aktuella dödsboet.

Ett privat skifte förutsätter att minst en myndig arvinge påtar sig ansvaret för den avlidnes förpliktelser. När ett sådant åtagande har gjorts genomförs skiftet av arvingarna utan inblandning av någon offentlig myndighet. Arvingarna ska inom sextio dagar från dödsfallet till skifteretten anmäla att de vill skifta boet privat. Görs en sådan anmälan utfärdar skiftereten en attest som upptar de arvingar som övertagit gäldansvaret. Om arvingarna inte vill skifta privat ska ett offentligt skifte äga rum vid skifteretten. Ett privat skifte är billigare än ett offentligt.

I Norge upprättas vid avveckling av dödsbon två handlingar – en Skifteattest och en blankett för meldning av arv. Den senare ligger till grund för beslut om arvsskatt och liknar i hög grad de vanliga blanketterna för inkomsttaxering.

När ett bo ska skiftas offentligt utses en bobestyrer som ska ställa säkerhet för sitt ansvar med ett belopp som rätten bestämmer. Innan förvaltningen av boet överlämnas till bobestyreren ska skifteretten vid ett sammanträde dit arvingarna kallas kartlägga boets tillgångar och skulder, registrering. Det ankommer också på rätten att annonsera efter borgenärer. Bobestyreren ska avsluta sitt uppdrag med att utarbeta ett utkast till fördelning av egendomen mellan arvingarna, bouppgjør.

Efterlevande make har även rätt att begära summariskt skifte, vilket är en form av offentligt skifte mellan den efterlevande och den avlidnes arvingar. Denna form av skifte förutsätter att den efterlevande maken övertar ansvaret för den avlidnes gäld. Skiftet företas sedan utan registrering, skattläggning eller liknande förfarande. Den efterlevande maken ska däremot lämna summariska uppgifter om boets tillgångar och skulder, vilka ska godkännas av arvingarna. Dessa kan då begära närmare upplysningar och kräva registrering och skattläggning. Om den efterlevande maken inte sitter i orubbat bo kan arvingarna även i detta fall begära att boet överlämnas till fullständigt offentligt skifte.

England

England och Wales har delvis andra arvsrättsliga regler än Skottland, Nordirland och de brittiska öarna. Följande redogörelse avser bara rättsförhållandena i England och Wales, nedan betecknade England.

I engelsk rätt skiljs mellan rätten att förvalta dödsboet och rätten att arva. En person som har rätt att förvalta dödsboet har inte nödvändigtvis arvsrätt. I England kan arvsprocessen delas in i två steg. Först ska boet administreras, skulder betalas osv. och sedan delas överskottet mellan arvingarna. Det utmärkande för engelsk rätt är att kvarlåtenskapen inte tillfaller arvingarna direkt utan först passerar en särskild dödsboförvaltare. Denne utses efter ansökan av skiftesdomstolen (High Court) eller särskilda skiftesmyndigheter

(registries). Har den avlidne i ett testamente angivit någon som förvaltare, utses normalt denne av skiftesdomstolen. I annat fall utses vanligen den efterlevande maken eller en arvinge. När den tilltänkte förvaltaren har avgett en edsvuren förklaring, övertar han hela rådgivningen över dödsboet. Förvaltaren betraktas som den avlidnes representant och inträder i dennes ställe med de befogenheter som den avlidne hade. Detta innebär t.ex. att en tredje man kan ingå ett giltigt avtal med förvaltaren ensam utan att behöva undersöka om det finns samtycke från arvingarna.

Förvaltaren är skyldig att kartlägga den avlidnes fasta och lösa egendom. Han är vidare skyldig att upprätta en Inventory of the estate och med ed bekräfta den, om rätten utfärdar föreläggande härom.

Den avlidnes egendom ska i första hand tjäna till att täcka dennes skulder. Förvaltaren har ett personligt ansvar för att skulderna blir betalda. När den avlidnes förpliktelser har fullgjorts återstår att fördela nettobehållningen mellan arvingarna och eventuella testamentstagare. Dessa inträder inte förrän då in sin rätt.

För att ha rätt att förvalta ett dödsbo krävs ett intyg utfärdat av domstol, en s.k. grant of representation. Detta är nödvändigt för att kunna förfoga över den avlidnes fasta egendom, banktillgodohavanden, aktier m.m. I England finns två typer av sådana intyg. En s.k. grant of probate används när den avlidne upprättat testamente, i vilket han förordnat en eller flera testamentsexekutorer. Testamentsexekutorn ansöker om grant of probate genom att visa upp testamentet för domstol.

I alla andra fall än då den avlidne förordnat om testamentsexekutor i sitt testamente eller den utpekade exekutorn avböjer att åta sig uppdraget, utfärdas s.k. letters of administration. Det finns olika typer av sådana handlingar. Vilka personer som har rätt att ansöka om s.k. letter of administration bestäms utifrån en viss ordning som bygger på släktskap med den avlidne. Om den avlidne efterlämnar en make är det denne och inte den avlidnes bröstarvingar som är behörig att ansöka, föräldrar har företräde framför syskon osv. En dödsbodelägare kan avstå från att ansöka om letter eller grant of administration med följd att någon annan längre ner i prioritetsordningen kan ansöka. Inom samma kategori av dödsbodelägare, t.ex. bröstarvingar kan samtliga personer ansöka.

De personer som ska företräda dödsboet i kraft av något av ovanstående intyg, måste gå ed på att de kommer att förvalta dödsboet i enlighet med den avlidnes testamente eller andra bestämmelser. Det är ovanligt att domstolen kräver en formell uppställning av tillgångar och skulder även om möjlighet finns. Dödsboets företrädare ska dock upprätta en förteckning över den avlidnes tillgångar och skulder, the Inland Revenue Account, och lämna till beskattningsmyndigheten för att arvsskatten ska kunna fastställas.

En företrädare för ett dödsbo kan utan tillstånd från övriga arvingar sälja fast egendom och har fullständig kontroll över i princip den avlidnes alla tillgångar.

Tyskland

I Tyskland finns möjlighet för arvingarna att vid domstol ansöka om utfärdande av s.k. Erbschein, dvs. en legitimationshandling, vilken utvisar vilka som har rätt att ärva den avlidne och därmed företräda dödsboet. Om en avlidne person ska ärvas av fler än en person, förvaltas dödsboet gemensamt. En enskild arvinge kan inte ensam förfoga över boet eller andel därav även om

ett Erbschein har utfärdats. En sådan handling kan vara nödvändig t.ex. vid överlåtelse av fastighet och vid banktransaktioner. Om arvsrätten grundar sig på ett offentligt testamente, vilket upprättats inför en s.k. Notar, kan en kopia av detta tillsammans med protokollet från testamentets öppnande ersätta kravet på Erbschein. Det är också möjligt att i testamente förordna om testamentsexekutor som i så fall företräder dödsboet och är skyldig att upprätta en förteckning över tillgångarna. Testamentsexekutorn sköter också skiftet av boet, i annat fall skiftas dessa genom avtal mellan arvingarna. En testamentsexekutor står inte under tillsyn av domstol och är självständig också i förhållande till arvingarna. Han förvaltar kvarlåtenskapen och förfogar över denna med bindande verkan för arvingarna och är inför dem ansvarig för sin förvaltning. Till hans åligganden hör också att åstadkomma en uppgörelse mellan arvingarna. Om testator inte bestämt något annat, måste han skifta boet enligt lag. För att få till stånd ett skifte mellan arvingarna kan han i kraft av sin förfoganderätt avyttra egendom som ingår i kvarlåtenskapen. Testator kan också anförtro åt honom att verkställa skiftet på sätt han finner skäligt.

En arvinge kan ansöka om Erbschein vid behörig Nachlassgericht (lokal domstol med ansvar för arvsfrågor i det område där den avlidne var bosatt). I samband med ansökan måste arvingen lämna dels personuppgifter, dels upplysningar om övriga arvsberättigade personer, grunden för sin arvsrätt (släktförhållande, testamente etc.), arvslottens storlek (andel av boet) och inskränkningar i arvsrätten (förordnande om testamentsexekutor etc.) samt uppgifter om eventuella arvstvister. Testamenten och arvsavtal ska bifogas i original om inte domstolen hämtat in dem från en Notar. Det är möjligt att ansöka om ett gemensamt Erbschein för flera arvingar.

Domstolens uppgift är inte att utreda boets tillgångar och skulder utan bara att utifrån de uppgifter som lämnats fastställa kretsen av arvingar. Någon officiell förteckning över den avlidnes kvarlåtenskap upprättas inte. En person i god tro kan förlita sig på uppgifterna i ett Erbschein även om dessa senare visare sig vara felaktiga och handlingen har återkallats eller domstol i avvaktan på ett återkallande har beslutat att det är utan verkan. Kostnaderna för utfärdande av Erbschein beräknas utifrån värdet av kvarlåtenskapen.

Enligt tysk rätt kan ett testamente upprättas på två sätt. En testator kan dels själv upprätta, datera och underteckna ett handskrivet testamente, dels upprätta testamente inför en s.k. Notar. Ett handskrivet testamente kan mot avgift lämnas till valfri Nachlassgericht för förvaring. Ett notariellt testamente lämnas automatiskt till domstol för förvaring. En testator kan alltid begära att få tillbaka ett testamente som förvaras av domstol. Notariella testamenten upphävs i och med återkallandet medan handskrivna, privata testamenten fortfarande är gällande oavsett förvaringsplats. Genom olika sorters informationsplikt för domstolar och folkbokförande myndigheter garanteras att deponerade testamenten kommer till dödsboets kännedom. I och med dödsfallet måste domstolen öppna alla handlingar som innehållsmässigt skulle kunna vara ett testamente. Dessutom är alla personer som har en sådan handling i sin besittning enligt lag skyldiga att lämna detta till behörig domstol utan anfordran. Ett inbördes testamente ska lämnas in redan vid första makens död. Dödsbodelägarna kan skriftligt ansöka om att ett testamente ska öppnas genom att meddela att dödsfallet inträffat. När en domstol som förvarar ett testamente får kännedom om ett dödsfall, även på annat sätt än genom arvingarna meddelar den arvingarna tid och plats för öppnande av testamentet.

Frankrike

Huvudregeln är att arvingarna har rätt att företräda dödsboet. I vissa fall måste en testamentstagare dock få sin rätt fastslagen av en domstol. Detta krävs dock inte om testamentet har registrerats. För övertagande av fastighet krävs också ett intyg från domstol, men regeln är även i detta fall att det är arvingarna och ingen förvaltare eller dylikt som har rätt att företräda boet.

Den franska lagens skiftesbestämmelser kan ge intrycket av att ett franskt skifte sker helt utan inblandning från något offentligt organ med mindre det uppstår tvist mellan arvingarna. Detta är delvis riktigt, men i Frankrike finns ett offentligt notariatsväsen och notarien (notaire) spelar en nyckelroll vid ett franskt skifte. Notarierna står under offentlig kontroll och är auktoriserade. De fungerar bl.a. som rådgivare åt arvingar vid dödsfall och har viktiga funktioner i systemet från skiftets början till dess slut.

Först och främst är det notarien som ombesörjer att dödsbodelägarkretsen blir rätt fastslagen. Detta sker genom Acte de Notoriété, som är en av minst två trovärdiga personer inför notarien avgiven förklaring att de kände den avlidne och att vissa angivna personer är hans lagliga arvingar eller testamentstagare.

I vissa fall ska en försegling av boet ske. Så kan vara fallet, när det finns underåriga arvingar eller när någon arvinge är frånvarande. Förseglingen är en juridisk procedur, där domstolen beslutar att den avlidnes hela hem eller vissa föremål ska förseglas. Beslutet om försegling kan sedan hävas, exempelvis om alla arvingar spåras. Vid denna procedur är en notaries bistånd nödvändigt.

En inventarieförteckning (inventaire) erfordras för att befria en arvinge från personligt ansvar för boets skulder. Sådan förteckning upprättas då det råder osäkerhet om storleken på den avlidnes förpliktelser eller om boets solvens, liksom i flera andra fall där den korrekta registreringen av kvarlåtenskapen kan få betydelse för viktiga rättsverkningar. Det är notarien som är behörig att övervaka förteckningen och bekräfta uppgifterna i denna, men förteckningen får rättsverkan först sedan den registrerats av domstol.

Ett franskt skifte avslutas normalt med att notarien upprättar en bouppteckningsliknande handling med bl.a. upplysningar om rätten till arv, s.k. déclaration de succession. Först sedan arvsskatten är betald bekräftar notarien detta och utfärdar ett intyg om äganderätten till den avlidnes egendom, s.k. certificat de propriété, varefter arvingarna kan disponera över sitt arv.

Kan arvingarna inte komma överens om skiftet kan domstolen utse en notarie som får genomföra tvångsskifte. Detta ska sedan godkännas av domstolen (homologation).

Det oskiftade franska boet är enligt fransk rätt inte att anse som en självständig juridisk person. Rådigheten över boet tillkommer arvingarna gemensamt. Av praktiska skäl etableras ofta i bon med flera arvingar en fullmaktsordning där en arvinge ges rätt att företräda hela boet.

Frankrike har ratificerat Baselkonventionen från 1972 om ett system för registrering av testamenten. Syftet med konventionen är att skapa ett system där en person kan registrera ett upprättat testamente för att undvika att detta ignoreras vid hans död. Konventionen syftar också till att utse en myndighet i varje stat som ansvarar för informationsutbyte med och registrering av testamenten i andra konventionsstater. Systemet omfattar såväl testamenten som upprättats inför en behörig person eller myndighet, som privat upprättade testamenten som deponerats hos en myndighet och privata testamenten som

lämnats in utan begäran om deposition. En testator kan nämligen inte förhindra att ett testamente registreras om det deponeras hos myndighet eller behörig person, men ett sådant kan lämnas till dessa utan att ett dokument om deposition upprättas.

Spanien

I spansk rätt betraktas förmögenhetsmassan i ett dödsbo som vilade fram till dess att arvsförhållandena klarlagts och arvingarna accepterat arvet.

För att få klarhet i frågan om vilka som ingår som delägare i ett dödsbo vänder sig arvingarna normalt först till det centrala testamentsregistret i Madrid. Här får de reda på om det finns ett testamente och vad det i så fall har för innehåll. Finns det inte något testamente eller är det oklart till sitt innehåll vad gäller arvsförhållandena, blir det nödvändigt för arvingarna att, ofta genom en notarie, vända sig till en behörig domstol. Denna utställer på grundval av de lämnade upplysningarna ett utlåtande om vilka som är arvingar (*declaración de herederos abintestado*). Detta dokument tjänar som en bekräftelse på och ett klarläggande av arvsförhållandena.

I vissa situationer ska den avlidnes tillgångar och skulder registreras. Bestämmelserna härom hänger samman med reglerna om accept av arv och gäldansvar. Skiftet är normalt en privat angelägenhet, men vid oenighet mellan arvingarna kan domstolen utse en person som får genomföra skiftet, vilket senare ska godkännas.

Huvuddokumentet i det spanska skiftet (*cuaderno particional*) innehåller en redogörelse av boet och avslutas med en fördelning av lotterna. Dokumentet har rättsverkningar dels mellan arvingarna, dels gentemot tredje man. Denna handling måste bekräftas av en notarie.

Schweiz

I Schweiz är det förbehållet varje kanton att själv utfärda de bestämmelser som rör myndigheters medverkan vid ett skifte. De myndigheter som avses är i vissa kantoner den kantonala underrätten och i andra kommunalstyrelsen eller fredsdomaren. Myndigheterna utövar ingen rättsskipning utan har som uppgift att på olika sätt bistå arvingarna vid skiftet.

Även om reglerna om skifte kan skilja sig mycket åt mellan olika kantoner, kan vissa viktiga generellt gällande grundprinciper fastslås.

Då åvilar alltid den kantonala myndigheten att genomföra vissa säkrings- och kontrollåtgärder. Om det t.ex. finns underåriga eller bortavarande arvingar, ska det alltid genomföras en registrering och det kan också bli aktuellt att försegla boet.

I vissa situationer ska en särskild förteckning (*öffentliches Inventar*) upprättas, varvid den avlidnes borgenärer förtecknas. Reglerna härom hänger samman med bestämmelserna om gäldansvar. En av huvuduppgifterna för den kantonala skiftesförvaltningen är att fastställa dödsbodelägarakretsen. Denna beskrivs i ett offentligt arvsintyg benämnt *Erbbescheinigung* eller *attestation de la qualité d'héritier*.

Skiftet sker normalt som en privat angelägenhet mellan arvingarna och avslutas med en skriftlig arvsöverenskommelse, som tillsammans med arvsintyget ger bevis om vem som har rådighet över arvet. Kan arvingarna inte enas, får skiftet behandlas av domstol.

Grekland

I Grekland lämnas testamenten till domstol för offentliggörande. Vissa personer är skyldiga att lämna in testamenten. Detta gäller t.ex. den notarie som förvarar testamentet och andra som har ett privat testamente i sin besittning. Domstolarna ska föra protokoll över de testamenten som tagits emot och dessutom finns ett centralt register i Aten.

Österrike

I Österrike finns möjlighet att upprätta testamente inför en s.k. notar. Dessa är i sin tur skyldiga att lämna uppgift om alla testamenten de förvarar till ett centralt testamentsregister. Registret är även öppet för privatpersoner samt för domstolar och advokater som förvarar testamenten. Registret som startade sin verksamhet 1972, drivs av österrikes Notariatskammer. Registret innehåller inte själva testamentet utan endast uppgifter om vem som upprättat det och var det kan återfinnas. Sedan 2006 finns även ett register som främst riktar sig till advokater som upprättar och förvarar testamenten.

6 Aktuella förslag till förändringar på det internationella området

6.1 Kommissionens Grönbok om arv och testamenten

Kommissionens Grönbok om arv och testamenten kan beskrivas som ett frågeformulär, vilket försöker utreda de praktiska problem som arv över gränserna kan förorsaka och vilka lösningar som skulle vara gångbara. Frågan väcks bl.a. om behovet av ett europeiskt certifikat om arv och ett europeiskt (eventuellt centralt) system för registrering av testamenten.

Antagandet av en gemenskapsrättsakt om arv fanns med som en prioriterad fråga i handlingsplanen från Wien 1998. I åtgärdsprogrammet för genomförande av principen om ömsesidigt erkännande av domar på privaträttens område, som antogs av rådet och kommissionen i slutet på 2000, föreskrivs att en rättsakt inom området ska utarbetas.

6.2 Nya nordiska regler

Riksdagen har den 1 juni 2007 fattat beslut om nya nordiska regler rörande makars förmögenhetsförhållanden.⁴⁰ Makar som har anknytning till olika nordiska länder ska få avtala om vilket lands lag som ska gälla för deras förmögenhetsförhållanden. Lagen har sin grund i en överenskommelse mellan de nordiska länderna. Lagändringarna träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

De nya reglerna innebär att Sverige tillträder en överenskommelse mellan de nordiska länderna om ändring av konventionen den 6 februari 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap. Ändringar ska till följd av detta ske i förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap samt i ND.L. I och med att arvsskatten avskaffats sker inte längre någon lottläggning i ett bouppteckningsärende. Detta innebär att de nordiska reglerna rörande bodelning m.m. inte längre har samma betydelse för Skatteverket som tidigare. Även med det arbets sätt Skatteverket har idag är det dock viktigt att peka på följande. De föreslagna ändringarna syftar till att göra det mer förutsebart för makar vilket lands lag som ska gälla. En ny möjlighet till lagvalsavtal föreslås. Om inget avtal har ingåtts och makarna flyttar till ett annat nordiskt land, dröjer det två år innan det nya hemvistlandets lag börjar tillämpas, om det inte är ett land där makarna haft hemvist tidigare under äktenskapet eller där båda är medborgare. Dessutom ska giltigheten av ett äktenskapsförord bedömas enligt den lag som tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden när frågan bedöms. Detta medför att annan lagstiftning än den svenska kan bli tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden. Detta kan innebära att t.ex. en framställan av efterlevande make om att få behålla sitt giftorättsgods som sin andel vid bodelningen, enligt 12 kap. 2 § äktenskapsbalken, ÄktB, inte kan göras. Bedömningen av vad som är giftorättsgods respektive enskild egendom

⁴⁰ Prop 2006/07:60

ska inte heller göras enligt svensk rätt. I viss mån kan alltså de nya reglerna även återspeglas i bouppteckningen.

Förslaget innebär också att ett äktenskapsförord mellan makar som har hemvist i Sverige när rättshandlingen företas, gäller här i landet mot tredje man, bara om registrering skett enligt 7 kap. 3 § 3 st ÄktB. Detta gäller alltså oberoende av vilket lands lag som är tillämplig i övrigt (lagvalsavtal och tvåårsregeln).

7 Behovet av bouppteckningar

Bouppteckningens huvudsakliga syfte är att utgöra underlag vid avvecklingen av boet. En kartläggning av boets tillgångar och skulder är nödvändig för att kvarlåtenskapen ska kunna delas mellan arvingarna genom ett arvskifte. Av samma skäl är det också viktigt att slå fast vilka som är dödsbodelägare eller annars har rätt till arv.

Ett dödsbo är en juridisk person och existerar fram till dess att dödsboet upplöses genom arvskifte. Arvskiftet avser fördelningen av egendom till arvingar och testamentstagare. Skiftet är liksom bodelning en privat förrättning mellan de berörda parterna. Över arvskiftet ska det upprättas en handling som skriftligen ska godkännas av samtliga dödsbodelägare. Den undertecknade arvskifteshandlingen utgör - tillsammans med bouppteckningen - de behörighetshandlingar som krävs för att en arvinge ska kunna disponera sin del av arvet efter den avlidne.

Om det bara finns en dödsbodelägare har i praxis slagits fast att dödsboet existerar till dagen för bouppteckningens registrering. Ett dödsbo förvaltas av dödsbodelägarna fram till dess att det upplöses. Dödsboet kan förvaltas antingen av dödsbodelägarna gemensamt, av bouppteckningsman som har förordnats av domstol eller av testamentsexekutor.

En bouppteckning fyller även efter arvsskattens avskaffande flera viktiga funktioner. Bouppteckningen är legitimations- och fångeshandling t.ex. vid avyttring av fast egendom och vid bankärenden. Utifrån bouppteckningen kan nämligen fastställas vilka som har rätt att företräda dödsboet, skifta boet, avyttra egendom osv. En bouppteckning kan (i vissa fall tillsammans med arvskiftet) ha flera syften och användas i många olika situationer. De vanligaste situationerna är vid olika former av egendomsöverlåtelse och då främst i samband med bank- och inskrivningsärenden. Dessa situationer beskrivs närmare nedan. Reglerna kring bouppteckningsförrättningen utgör vidare ett skydd för arvingar och universella testamentstagare eftersom dessa i och med bouppteckningen får information om dödsfallet och sin eventuella arvsrätt samt får insyn i den avlidnes egendomsförhållanden. Upprättandet av en bouppteckning bidrar dessutom till att borgenärerna lättare kan bevaka sina rätt.

7.1 Bankärenden

Ett bankkonto för insättning av pension, lön och ersättningar från olika trygghetssystem är i dag något av ett måste för de allra flesta. I stort sett alla avlidna har någon form av banktillgodohavanden. I kontakten med banken måste företrädare för ett dödsbo i avvaktan på arvskifte alltid kunna styrka sin behörighet. Vid uttag från bankkonto som tillhör dödsboet kräver bankerna att delägarna kan uppvisa dels inregistrerad bouppteckning som utvisar alla dödsbodelägare, dels i förekommande fall fullmakt i original från samtliga dödsbodelägare.

För att avsluta konton, sälja värdepapper m.m. krävs antingen ett fullständigt skifte eller fullmakt från samtliga dödsbodelägare samt en registrerad bouppteckning.

För att ett arvskifte ska kunna verkställas av banken krävs i allmänhet att bouppteckningen efter den avlidne är upprättad och registrerad. I vissa fall kan delägarna placera om egendom trots att bouppteckningen ännu inte är

registrerad, men i allmänhet är bouppteckningen en förutsättning för att överhuvudtaget kunna förfoga över den avlidnes bankmedel, värdepapper etc. Ofta behövs bouppteckningen också för att lägga om lån m.m. Innan bouppteckning har inregistrerats får ett dödsbo, som inte förvaltas av boudredningsman, bara företa sådana rättshandlingar som rimligen inte kan vänta. Uttag brukar medges från avlidens konto för att betala begravningskostnader och andra sedvanliga utgifter för den avlidne, såsom hyra, el- och telefonräkningar. Betalning av dessa kostnader ordnas ofta rent praktisk på så sätt att dödsboet lämnar fakturor till banken som betalar dessa direkt från den avlidnes konto.

Bankerna ställer höga krav på dödsbodelägarna avseende bevis om behörighet och för bankerna utgör bouppteckningen den legitimationshandling till vilken dödsbodelägarna knyter sin rätt att handla för dödsboets räkning. Det finns i dagsläget inga andra handlingar än bouppteckningen av vilka dessa uppgifter framgår.

7.2 Fastighetsöverlåtelser

Sedan 2001 sker landets inskrivningsverksamhet vid sju inskrivningsmyndigheter (IM). Den 1 juni 2008 förs ansvaret för verksamheten över till Lantmäteriverket. Verksamheten kommer att bedrivas vid sju kontor. Handläggningen kommer inte att ändras till följd av överflyttningen. Vissa regler rörande överklagande kommer att ändras, men i övrigt gäller samma regler som i dagsläget. Lantmäteriet har för avsikt att på sikt verka för en mer enhetlig handläggning och tillämpning av rättspraxis.

För att överlåtelse av en fastighet ska kunna ske behövs en handling där det framgår vilka som är delägare i boet och således är behöriga att överlåta fastigheten. En registrerad bouppteckning kan användas som fångeshandling vid ansökan om lagfart hos inskrivningsmyndigheten, 20 kap. 5 § första stycket JB. I de fall det endast finns en dödsbodelägare kan denne beviljas personlig lagfart utifrån bouppteckningen. I andra fall beviljas lagfart för dödsboet efter den avlidne. Dödsbolagfart kan även beviljas ett dödsbo med bara en dödsbodelägare. Han eller hon behöver inte ange några skäl för en sådan ansökan.⁴¹

Det förekommer att fast egendom blir ofullständigt antecknad i en bouppteckning. I många fall kan detta undvikas till följd av Skatteverkets granskning. Upptäcks ett fel rörande fast egendom uppmanas dödsboet att komplettera bouppteckningen och denna kommer då att registreras med korrekta uppgifter, vilka sedan kan läggas till grund för ansökan om lagfart. I annat fall måste en tilläggsbouppteckning upprättas och inregistreras

År 2006 beviljades totalt 252 718 lagfarter. Drygt 7 300 av dessa rörde fastigheter där bouppteckning finns antecknad som fångeshandling. De övriga familjerättsliga fången bodelning, arv och testamente uppgick till drygt 17 100. I samtliga dessa fall utom i fråga om bodelningar som gjorts efter äktenskapsskillnad och under bestående äktenskap samt bodelningar med anledning av bodelning mellan sambor, har en bouppteckning upprättats innan bodelning och arvskifte respektive utgivande av legat kunnat ske. Dessutom kan en fastighetsöverlåtelse genom köp ha föregåtts av en bouppteckning (ett dödsbo är säljare) även om lagfarten i statistiskt hänseende bara registrerats

⁴¹ Jfr prop. 1970:20 B 2 s. 55 och Svea Hovrätts beslut från 21 maj 1973.

som köp, eftersom lagfart för båda fången (bouppteckning och köp) skrivits in vid samma tillfälle. Även överlåtelse genom arvsavstående tillkommer i vissa fall då dessa ibland registreras som gåva. Sammantaget kan konstateras att de överlåtelse av fast egendom där en bouppteckning upprättats i anslutning till överlåtelsen uppgår till ungefär tio procent av det totala antalet beviljade lagfarter.

7.3 Verkställande myndighets och borgenärernas behov av bouppteckningar

Kronofogdemyndigheten har i sin verkställande verksamhet behov av olika uppgifter rörande vissa avlidna. Dessa kan röra vilka som är dödsbodelägare till följd av arv eller testamente, uppgifter om maka och sambo osv. Vissa uppgifter kan Kronofogdemyndigheten få tillgång till via folkbokföringsverksamheten medan annan information endast finns i bouppteckningen.

7.3.1 Åtgärder beträffande den avlidnes skuld

De flesta av den avlidnes skulder övertas av dödsboet. Utmätning för den avlidnes skulder kan således göras i dödsboets tillgångar fram till dess att tillgångarna i boet skiftats. Tillgångarna kan bli föremål för utmätning även om saldoto i bouppteckningen är negativt. Vid bedömning av tillgångars värde tillmäts värderingen i bouppteckningen därför inte avgörande betydelse utan Kronofogdemyndigheten ska göra en självständig värdering av egendomen. I de fall ett dödsbo är i det närmaste tillgångslöst och en dödsboanmälan upprättas har även en sådan anmälan betydelse för Kronofogdemyndigheten. Socialförvaltningens uppgift om brist på tillgångar kan som regel godtas av Kronofogdemyndigheten vid tillgångsundersökningen.

Krav eller underrättelse skickas till dödsboet och till dödsbodelägarna om dessa är kända. Även i detta avseende är bouppteckningen av stor betydelse eftersom det där framgår vilka som är delägare. I vissa fall kan dessa uppgifter även hämtas från folkbokföringen (dödsfallsintyg och släktutredning). Där saknas dock uppgifter om t.ex. den avlidnes testamentstagare och syskon och då det rör sig om äldre personer för vilka färre uppgifter finns registrerade, även information om föräldrar och barn. Bouppteckningen innehåller betydligt fler uppgifter än folkbokföringen och kan inte helt ersättas av andra uppgifter som Kronofogdemyndigheten har tillgång till i bl.a. databaser.

Bouppteckningen är också till hjälp vid tillgångsundersökningen. Bouppteckningen är emellertid inte nödvändig för tillgångsundersökning och eventuell verkställighet. Har bouppteckning ännu inte lämnats in till Skatteverket avvaktar Kronofogdemyndigheten inte med tillgångsundersökningen utan denna ska ske så snart som möjligt och oavsett om bouppteckning upprättats. Anledningen till detta är att ett dödsbo ofta avvecklas relativt snabbt. Om tillgångsundersökningen dröjer ökar risken att boet hinner skiftas och utsikterna att genomföra verkställighet mot dödsboet och säkerställa tillgångarna försämras.

Det är inte ovanligt att dödsbodelägarna delar egendomen sig emellan utan att upprätta en arvskifteshandling, ett s.k. formlöst skifte. Eftersom ett sådant skifte inte är ett giltigt arvskifte tillhör den avlidnes tillgångar enligt Kronofogdemyndighetens synsätt fortfarande dödsboet. Verkställighet för den

avlidnes skulder kan därför fortfarande ske, men hos dödsbodelägarna. Det är dock endast den avlidnes tillgångar som kan bli föremål för utmätning. Egendom som har trätt i stället för sådan egendom utgör inte en tillgång för dödsboet och kan således inte utmätas.

Det ankommer på dödsbodelägarna att i första hand verkställa återgången av arvskiftet och med den återlämnade egendomen betala skulderna som tillkommit. För att undvika onödigt arbete kan dödsbodelägarna också direkt betala skulderna. Om dödsbodelägarna vägrar att betala den avlidnes skuld när dödsboet är skiftat kan verkställighet således inte ske mot vare sig dödsboet eller dödsbodelägarna. Dödsboet har ju upphört vid arvskiftet. Det enda som borgenärerna kan göra är att hos tingsrätten begära att boets egendom avträds till förvaltning av en boutredningsman (19 kap. 1 § ÄB). Det är sedan boutredningsmannens sak att för dödsboets räkning föra talan mot den eller de dödsbodelägare som inte frivilligt lämnar tillbaka egendomen till dödsboet.

7.3.2 Åtgärder beträffande delägars skuld

Om det är en delägare i ett dödsbo som är gäldenär är det hans andel i dödsboet som utmäts. Om en dödsbodelägars andel i boet ska utmätas underlättar bouppteckningens förteckning av tillgångar, skulder och delägare eftersom Kronofogdemyndigheten lättare får uppgifter om vilka personer, banker etc. som ska meddelas förbud att göra utbetalningar av gäldenärens arvslott.

Vid verkställighet mot en dödsbodelägare fungerar bouppteckningen också som indikation på vad som senare kan komma att tillfalla arvingen.

Om ett dödsbo avträds till förvaltning av en boutredningsman kan egendomen i dödsboet inte utmätas för dödsbodelägens skulder förrän boutredningsmannens förvaltning är slutförd (NJA 1963 s. 192). När det endast finns en dödsbodelägare, anses förvaltningen avslutad när bouppteckningen registreras.

Fram till det att skifte skett är det arvingens rätt till arv som utmäts. Detsamma gäller om ett dödsbos förvaltning av annat slag inte kan anses avslutad. Först efter det att förvaltningen avslutats och skifte skett kan egendom som tillfallit en delägare utmätas för dennes skulder. Beroende på mot vem verkställighet ska ske är uppgiften om eventuellt skifte således av stor betydelse för Kronofogdemyndigheten för att klarlägga om utmätning kan verkställas.

Eventuell försäljning av en utmätt dödsboandel sker på samma sätt som annan försäljning av lös egendom. Detta gäller även om endast fast egendom finns i dödsboet. Köparen blir andelsägare i dödsboet med dess tillgångar och eventuella skulder.

När någon genom testamente eller arvsavstående från annan arvinge erhåller en bestämd sak eller visst belopp utmäts rätten till saken.

Om kravet på officiell registrering av bouppteckning skulle avskaffas skulle ett skifte kunna upprättas så fort bouppteckningsförrättningen ägt rum. Eftersom båda dessa handlingar då endast skulle vara av privat natur och ske utan kontroll av offentlig myndighet skulle Kronofogdens möjligheter att få uppgifter om dödsbodelägarrekrets, tillgångar och skulder minska.

Vid årsskiftet 2007/2008 övergick de offensiva borgenärsuppgifterna på Skatteverket. Detta innebär bl.a. att verket är behörigt att såsom borgenär ansöka om förordnande om boutredningsman, begära återgång av skifte etc. Kronofogdemyndigheten kommer dock ha kvar vissa borgenärsuppgifter, bl.a.

uppskov enligt indrivningslagen. I egenskap av borgenär behöver Kronofogdemyndigheten tillgång till uppgifterna i bouppteckningen i det avseendet för att kunna bedöma om uppskov ska beviljas eller inte.

7.4 Allmänna arvsfondens intressen

Allmänna arvsfonden är legal arvinge enligt 5 kap. 1 § ÄB och ärver då andra legala arvingar saknas. Allmänna arvsfonden inrättades 1928 när arvsrätten för kusiner och avlägsnare släktingar avskaffades. Arvsfonden kan även få egendom genom gåva, testamente eller förmånstagarförordnande till försäkring. Allmänna arvsfonden förvaltas av Kammarkollegiet som en särskild fond och det är också kollegiet som bevakar fondens rätt till egendom.

I genomsnitt avlider 1 800 personer årligen utan att efterlämna annan legal arvinge än Allmänna arvsfonden. Ungefär 1 200 av dessa avlidna skriver testamente som utesluter arvsfonden från arv. Dessa testamenten ska godkännas av fonden i dess egenskap av legal arvinge. De resterande 600 dödsbona avvecklas för arvsfondens räkning och pengarna tillförs fonden.

Om den avlidne inte har lämnat efter sig någon annan arvinge än Allmänna arvsfonden eller om fonden är testamentstagare, ska en god man förordnas för fonden enligt 17 § lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden. I vissa fall behöver god man inte förordnas, nämligen om fonden genom testamente har uteslutits från arv och skäl saknas att klandra testamentet, om boet visar brist och god man inte behövs för att ta vård om tillgångarna samt om egendom som har tillfallit fonden som legat utgörs av pengar. Skatteverket ska underrätta Kammarkollegiet om dödsfall som berör Allmänna arvsfonden i enlighet med 12 § förordningen (2004:484) om Allmänna arvsfonden.

Bouppteckningen är en behörighetshandling såväl för att visa Allmänna arvsfondens rätt, som för andra att hävda sin rätt framför fondens. Om testamente finns är fonden dödsbodelägare till dess att testamentet vunnit laga kraft. Den är också en fångeshandling för fonden precis som för andra arvingar. Allmänna arvsfonden ärver årligen cirka 100 fastigheter och 60 bostadsrätter.

För att kunna ta ställning till om Allmänna arvsfonden är arvsberättigad behöver fonden flera uppgifter ur en bouppteckning. För att kunna göra en bedömning av den aktuella dödsbodelägarkretsen och i förlängningen fondens arvsrätt, behövs bouppteckningen efter tidigare avliden make, förälder, syskon etc. samt upplysningar om eventuellt testamente och om detta vunnit laga kraft, fri förfoganderätt m.m. I detta avseende är det också viktigt att kunna göra en bedömning av boets behållning eller om brist föreligger. Dessa uppgifter är nödvändiga för att bedöma om fonden är dödsbodelägare före den först avlidne makens släktingar, vilka kan ha arvsrätt enligt 3 kap. 8 § ÄB. Den registrerade och offentliga bouppteckningen är också viktig för Allmänna arvsfonden på så sätt att denna förteckning över dödsbodelägare, testamenten, tillgångar och skulder ger utomstående personer en möjlighet att komma med synpunkter. Grannar, vänner etc. har ofta större insyn i boet än arvsfonden och dessa har i och med att bouppteckningen blir offentlig, möjlighet att göra den gode mannen uppmärksam på att ytterligare tillgångar eller skulder finns, liksom på testamenten eller okända dödsbodelägare.

Slutligen kan noteras att Kammarkollegiet också kan ha behov av bouppteckningar i ärenden rörande permutation och inkassoverksamhet.

8 Problem med nuvarande ordning

I anslutning till avskaffandet av arvs- och gåvoskatten uppkom ett flertal frågor om hur ärvdabalkens regler bör vara utformade i framtiden. Lagen om arvs- och gåvoskatt fyllde på många sätt ut reglerna i ÄB med avseende på upprättande och registrering av bouppteckningar. När arvsskatten avskaffades kom därför även flera regler av civilrättslig betydelse att tas bort. Avskaffandet av dessa regler har försvårat Skatteverkets granskning i flera avseenden bland annat när det gäller värderingen av tillgångar och skulder samt uppgift om försäkringar.

Under den tid verket ansvarat för registrering av bouppteckningar har Skatteverket även gjort erfarenheter rörande ytterligare problem, vilka inte har att göra med avskaffandet av AGL. Detta gäller framför allt frågor rörande förordnande av särskild bouppteckningsförrättare och uppgifter om efterlevande sambos egendom.

8.1 Problem till följd av arvsskattens avskaffande

Värden i bouppteckningen

Regler rörande värdering av tillgångar och skulder fanns tidigare i AGL. Även om mycket talar för att tillgångar och skulder även efter arvsskattens avskaffande ska upptas till marknadsvärdet, medför avsaknaden av uttryckliga regler för till vilket värde tillgångar och skulder ska tas upp merarbete för Skatteverket. Tidigare fanns klara och tydliga regler för värderingen i skatteärendet.

Avskaffandet av AGL:s värderingsregler ställer större krav på både professionella ingivare av bouppteckningar och privatpersoner som agerar som förrättningsmän, liksom på Skatteverket, än vad som var fallet då värderingsregler fanns.

I anslutning till arvsskattens avskaffande yttrade Lagrådet att⁴²

”Av stort intresse är vilken inverkan sloandet av arvs- och gåvobeskattningen bör ha på bestämmelserna i 20 kap. ärvdabalken om bouppteckning och dödsboanmälan. Bestämmelserna anger bl.a. när en bouppteckning skall förrättas, vem som skall förrätta bouppteckningen och vad den skall innehålla. I det sistnämnda avseendet sägs bl.a. att den dödes tillgångar och skulder skall antecknas sådana de var vid dödsfallet och att tillgångarnas värde och skuldernas belopp skall anges. Hur värderingen av tillgångar skall göras framgår inte närmare av 20 kap. ärvdabalken. I praktiken torde emellertid tillgångarna ofta ha värderats med tillämpning av reglerna i AGL.”.

Ett annat problem i detta sammanhang är att då någon skatt inte längre tas ut med bouppteckningen som grund medför reglerna om sekretess i 9 kap. 1 § SekrL att tillgången till uppgifter i beskattningsverksamheten blivit starkt begränsad. Sekretessen i beskattningsverksamheten är absolut. Verksamheten med att registrera bouppteckningar anses vara en självständig verksamhetsgren i den mening som avses i 2 kap. 8 § TF och 1 kap. 3 § andra stycket SekrL.⁴³ När fråga om utlämnande av beskattningsuppgifter till denna verksamhet uppkommer måste, eftersom samma regler gäller vid utlämnandet som när det

⁴² Prop. 2004/2005:25 s. 46

⁴³ Prop. 2002/03:99 s. 233

är fråga om utlämnande mellan myndigheter, en intresseavvägning enligt generalklausulen i 14 kap. 3 § SekrL först göras. Med hänsyn till att det inte råder sekretess i verksamheten att registrera bouppteckningar leder en sådan avvägning i princip alltid till att utlämnande av sekretessbelagda uppgifter inte kan ske.

Avskaffandet av arvsskatten har alltså starkt begränsat möjligheterna för Skatteverket att kontrollera uppgivna värden i bouppteckningen. Verket får vid registreringen av en bouppteckning, inte använda sig av de kontrolluppgifter som finns i beskattningsdatabasen. Som exempel kan nämnas att Skatteverkets uppgifter om innehav av kapitalförsäkring och aktieinnehav inte får användas.

Det är därför väsentligt att förrättningsmännen lämnar så många och så korrekta uppgifter som möjligt i bouppteckningen. Skatteverket anser också att det är förrättningsmännen som har det yttersta ansvaret för att värderingen blir riktig⁴⁴.

De möjligheter som Skatteverket har till kontroll av värdet är mycket mer begränsade än vad många ingivare och arvingar har kunskap om. Det kan antas att gemene man uppfattar att Skatteverkets registrering av en bouppteckning också innebär en omfattande kontroll av tillgångar, skulder och värden som tagits upp i denna. Så är som ovan angivits långt ifrån fallet. Skatteverket har i dessa fall betydligt mindre möjligheter till kontroll än vad den breda allmänheten kan antas tro. Även om Skatteverket skulle få utökade möjligheter till kontroll av uppgifter i beskattningsdatabasen så innebär avskaffandet av förmögenhetsskatten att kontrolluppgifter rörande förmögenhet från och med inkomståret 2008 inte längre kommer att lämnas till Skatteverket, varför verket kommer att sakna närmare uppgifter om en avlidens persons tillgångar och skulder även om sekretessreglerna skulle ändras. Skatteverket har inte heller något eget intresse varken av att kontrollera tillgångarnas och skuldernas värde eller av att dessa tas med i bouppteckningen annat än för att visa underskott.

Med hänsyn till att arbetet med att registrera bouppteckningar inte längre är förenat med uttagande av skatt är det utan omfattande lagändringar, vilka torde sakna stöd hos den breda allmänheten, inte längre möjligt att begära in värdeintyg för de tillgångar som tagits upp i bouppteckningen.

Försäkringar

Enligt 20 kap. 5 § ÄB ska bouppteckningen innehålla uppgift om den avlidnes livförsäkringar även om dessa till följd av förmånstagarförordnande inte ingår i kvarlåtenskapen. Försäkringar som saknar förordnande om förmånstagate utbetalas till dödsboet och ska tas upp bland den avlidnes tillgångar.

Tidigare reglerades frågor rörande försäkringar i 12 § AGL. Försäkringsbolagen var enligt 49 § AGL skyldiga att lämna kontrolluppgift rörande den avlidnes försäkringar. Efter det att arvsskatten avskaffades har vissa oklarheter uppkommit angående hur försäkringar ska tas upp i bouppteckningen. Försäkringsbolagen är inte längre tvungna att lämna uppgift till Skatteverket samtidigt som försäkringarna även fortsättningsvis kan antas uppgå till stora värden.

I vissa fall finns möjlighet för bröstarvinge att begära jämkning av ett förmånstagarförordnande. Dessutom kan efterarvsrätt finnas till försäkringsersättning. Rätt till efterarv innebär enligt 3 kap. 2 § ÄB att en

⁴⁴ Jfr Göta hovrätts dom den 4 februari 2003 i mål nr T 175-02

tidigare avliden makes arvsberättigade släktingar ska få ut sitt arv efter honom först vid den sist avlidna makans död. Rätten till efterarv förutsätter att den efterlevande maken verkligen har ärvt egendom efter den först avlidne maken. ÄB reglerar dock enbart egendom som ingår i den avlidnes dödsbo. Några uttryckliga regler om vad som ska gälla beträffande egendom som tillfaller en förmånstagare genom försäkring finns inte där.

Fram till 1988 beaktades utfallande försäkringsbelopp vid beräkning av laglott och bodelningsandel om förmånstagarförordnandet var återkalleligt. I samband med familjerättsreformen 1987 tillkom regler i lagen (1927:77) om försäkringsavtal. Sedan dess gäller – även sedan den nya försäkringsavtalslagen trätt i kraft – att om förmånstagare är insatt, ska försäkringsbelopp, som utfaller efter försäkringstagarens död, inte ingå i dennes kvarlåtenskap. Samtidigt infördes regler om jämkning av utfallande försäkring till förmån för make och bröstarvingar i vissa situationer.

Uttryckliga regler rörande efterarvsrätt till utfallande försäkringsbelopp saknas. Högsta domstolen (HD) har dock i NJA 1975 s. 302 prövat frågan om försäkringsbelopp, som tillfallit efterlevande make i egenskap av förmånstagare, ska bli föremål för efterarv vid dennes död. Fallet gällde ett barnlöst par där mannen avled mindre än tre månader efter hustrun. Dessutom rådde egendomsskillnad mellan makarna, dvs. all egendom i boet var enskild. Den först avlidna maken efterlämnade arv till maken. HD fann att försäkringsbeloppet skulle omfattas av efterarvsrätt. Efterarvsrätten i övrig egendom var inte ifrågasatt.⁴⁵

I brist på lagreglering samt vägledande rättspraxis och doktrin är det svårt att utan tillgång till samtliga omständigheter i ett fall avgöra om den först avlidnes arvingar har någon efterarvsrätt i den sist avlidnes bo om denne inte fick något arv efter maken utan enbart ett försäkringsbelopp. Skatteverket har inte att ta slutlig ställning i denna fråga då det är ett rent civilrättsligt problem. En förutsättning för att Skatteverket ska kunna kontrollera att dessa personer kallas till bouppteckningsförrättningen efter den efterlevande maken, är att verket har kunskap om att den först avlidne tecknat försäkring. Även för att en efterarvinge själv ska kunna bevaka sin rätt till kallelse eller arv krävs att upplysningar om försäkringar lämnas.

Begravningshjälp

Ett annat problem rörande försäkringar är den s.k. begravningshjälpen. En återkommande fråga som på nytt aktualiserats i och med att FAL trädde i kraft är huruvida den avlidnes dödsbo kan vara förmånstagare till dennes försäkringar. Enligt 14 kap. 1 § FAL har försäkringstagaren rätt att själv förfoga över en personförsäkring genom förmånstagarförordnande. Är förmånstagare insatt, ska försäkringsbelopp som utfaller efter försäkringstagarens död i enlighet med 14 kap. 7 § 1 st FAL inte ingå i dennes kvarlåtenskap.

Detta stadgande har samma lydelse som första stycket i 104 § i den tidigare gällande lagen (1927:77) om försäkringsavtal. Bestämmelsen i 102 § första meningen i samma lag hade dock en delvis annan lydelse än den nu gällande regeln i 14 kap. 1 § FAL.

Frågan om förmånstagarförordnande till förmån för den avlidnes dödsbo har bara mycket knapphändigt diskuterats i förarbetena till FAL.⁴⁶ Det framgår

⁴⁵ Jfr Gösta Walins analys av rättsfallet i Kommentar till Ärvdabalken, del I och II

⁴⁶ Prop. 2003/04:150 s. 287, 541-542 och 545

dock inte att någon ändring av tidigare rätt varit avsedd. Flera skrivningar i förarbetena kan tvärtom tolkas så att utgångspunkten är att förmånstagarförordnanden inte kan göras till förmån för det egna dödsboet. Bara på ett ställe kan man få intryck av att ett sådant vore möjligt. I detta sammanhang är det dock troligt att med dödsboet avsetts dess enskilda delägare dvs. arvingarna. De yttranden som görs i förarbetena rör tolkning av förmånstagarreförordnande i ljuset av den avlidnes testamente (jfr NJA 1996 s. 652) och berör inte uttryckligen möjligheterna att förordna till förmån för eget dödsbo.

Frågan om den avlidnes dödsbo kan förordnas som förmånstagarare är inte tillräckligt tydligt reglerad i försäkringsavtalslagen och rättspraxis gäller tidigare lagstiftning med delvis annan lydelse. Detta innebär att vissa försäkringsbolag vid utbetalning accepterar förmånstagarreförordnanden till förmån för den avlidnes eget dödsbo.

Uppgift om tidigare äktenskap

Enligt 15 § andra momentet sjätte stycket AGL skulle i bouppteckningen anges om den avlidne tidigare varit gift och om det fanns efterarvingar till den avlidnes tidigare bortgångne make. En uppgift om tidigare äktenskap är viktig för den kontroll Skatteverket ska göra avseende att samtliga dödsbodelägare tagits upp i bouppteckningen och kallats till förrättningen.

Gåvor från den avlidne

En ytterligare förändring som följer av att AGL har upphävts är att det inte längre finns någon obligatorisk skyldighet att uppge om någon av arvtagarna fått gåvor av den avlidne. Den regeln fanns tidigare i 19 § AGL och dess civilrättsliga motsvarighet finns i 20 kap. 5 § tredje stycket ÄB. Enligt denna paragraf måste ett sådant antecknande bara ske om det finns laglotsberättigade arvingar och en delägare begär att en sådan anteckning ska göras. Det krävs alltså en aktiv begäran av delägare i boet och om det bland arvingarna saknas laglotsberättigad person behöver någon anteckning inte göras i bouppteckningen. Det är dock inte bara laglotsberättigade personer som kan ha ett intresse av vilka gåvor som ägt rum. Även efterarvingar som t.ex syskon kan ha ett intresse av få kunskap om gåvor för att kunna ta ställning till om de ska begära att efterarvskvoten i enlighet med 3 kap. 3 § ÄB beräknas med hänsyn till dessa gåvor. En förutsättning för att kunna begära en sådan beräkning är dock att personerna får vetskap om att det förekommit gåvor, vilket kan ske genom att gåvorna antecknas i bouppteckningen.

8.2 Andra problem

Det finns även problem med nuvarande ordning vilka inte har sin grund i avskaffandet av AGL. Detta gäller t.ex. vissa frågor om användning av vite, behov av att utse bouppteckningsförrättare, möjligheterna för en av Skatteverket utsedd bouppteckningsförrättare att utföra sitt uppdrag och vissa frågor om kostnader för bouppteckningsförrättare. Skatteverket har möjlighet att besluta om att tillsätta en bouppteckningsförrättare. Dessutom kan Skatteverket i vissa fall i egenskap av borgenär ansöka om förordnande av bouppteckningsman. Utöver detta kan Skatteverket vid vite förelägga en dödsbodelägare att inkomma med bouppteckning.

I dagsläget är det mycket svårt för en av Skatteverket förordnad bouppteckningsförrättare att färdigställa och förrätta bouppteckning i de fall boets delägare vägrar medverka till förfarandet. Det saknas möjligheter för bouppteckningsförrättaren att på egen hand tvinga fram handlingar och uppgifter från dödsbodelägarna utan allt måste ske på frivillig väg. Detta innebär att bouppteckningsförrättare till följd av dödsbodelägarnas bristande medverkan ibland får entledigas utan att någon bouppteckning kommit till stånd.

Kostnaderna för bouppteckningsförrättare stannar i många fall på Skatteverket som saknar tydliga möjligheter att få dessa täckta av boet annat än på frivillig väg. En uttrycklig skyldighet för boet att betala dessa kostnader saknas. I de fall dödsboet inte frivilligt betalar bouppteckningsförrättarens kostnader måste dessa betalas av allmänna medel. Ett förordnande av bouppteckningsförrättare medför således ofta kostnader för Skatteverket.

Kammarrättens domar kan innebära att Skatteverket kommer att förordna bouppteckningsförrättare i fler fall än i dag. Bland annat av detta skäl är det viktigt att reglerna för hur ersättning till dessa ska betalas ses över.

Sambo ärver egendom med fri förfoganderätt

Skatteverket vill även peka på vissa problem i de fall då en sambo ärver egendom med fri förfoganderätt. I dag saknas regler för beräkning av efterarv för andra personer än makar. När en make avlider ska både den avlidnes och den efterlevandes egendom förtecknas. Detta gäller både giftorättsgoods och enskild egendom. Utifrån dessa uppgifter är det möjligt att beräkna efterarvskvoten då en make ärver egendom med fri förfoganderätt. För att en annan person, t.ex. en sambo ska ärva med fri förfoganderätt krävs förordnande i testamente. Efterarvskvoten kan i dessa fall bara beräknas om uppgifter finns rörande sambons övriga egendom. Vid registrering av bouppteckning efter den först avlidne sambon kan Skatteverket i dagsläget inte kräva en förteckning avseende den efterlevande sambons tillgångar. Verket kan dock upplysa om att det är lämpligt att en sådan förteckning upprättas. Finns utredning rörande den efterlevandes förmögenhetsförhållanden vid tidpunkten för den först avlidnes död, ska sedan vid beräkning av efterarvskvoten enligt praxis en uppskattning ske genom en kvotdelning av kvarlåtenskapen utifrån förhållandet mellan den först och den sist avlidnes förmögenhetsmassor. Om uppgifter rörande den efterlevandes egendom saknas har efterarvet tidigare, i brist på andra uppgifter, vid beräkning av arvsskatt bestämts till det belopp som arvingen fått med fri förfoganderätt.⁴⁷

I dag saknas regler rörande förteckning av en sambos egendom i andra fall än då sambon begärt bodelning. I dessa fall ska bostad och bohag som samborna har förvärvat för gemensamt begagnande särskilt förtecknas och värderas i bouppteckningen. Egendomen ska förtecknas och värderas särskilt för var och en av samborna. Skulder som hänför sig till egendomen, t.ex. på grund av pantsättning, ska på motsvarande sätt antecknas särskilt för vardera sambon. Om samborna har träffat avtal om en annan grund för fördelning av sina tillgångar än den som sambolagen anger, kan redan i dag ett behov av en mer fullständig redovisning av den efterlevande sambons egendom uppkomma (jfr NJA 1992 s. 607).

⁴⁷ Jfr. NJA 1968 s. 297 och NJA 1973 C 219 samt NJA C 220.

Om den efterlevande sambon eller den avlidne sambons övriga dödsbodelägare begär att få täckning för annan skuld ur sambornas gemensamma egendom, ska den efterlevande sambons samtliga tillgångar och skulder förtecknas och fördelas i bouppteckningen i enlighet med 20 kap. 4 § tredje stycket ÄB. Detta är nödvändigt för att kunna bedöma om avräkning ska ske mot den gemensamma egendomen.

Uppgift om vilka som är dödsbodelägare

I dag finns inget uttryckligt lagkrav på att det ska anges vilka personer som är dödsbodelägare vid tidpunkten för förrättningen. I 20 kap. 3 § ÄB stadgas att namn och hemvist för dem som ska ha kallats till förrättningen ska anges i bouppteckningen. Många ingivare skiljer i uppställningen mellan dödsbodelägare och efterarvingar och anger också vilka som är universella testamentstagare och legatarier medan andra bara tar upp personerna som arvingar samt anger släktskap och om bröstarvingar är gemensamma, vilket är de krav som ställs upp i lagtexten. Detta innebär att slutsatser om vilka som är dödsbodelägare ibland måste dras av betraktaren varje gång bouppteckningen ska användas.

9 Skatteverkets överväganden och förslag

9.1 Registrering av bouppteckningar

Skatteverkets bedömning: Bouppteckningar ska även fortsättningsvis upprättas och registreras.

Skälen för Skatteverkets bedömning: Bouppteckningsinstitutet har en lång tradition i det svenska samhället - även innan arvsskatt togs ut. Det huvudsakliga syftet med bouppteckningen – att kartlägga boets tillgångar och skulder och utgöra underlag för skifte av egendomen till rätt personkrets är fortfarande av stor betydelse. Bouppteckningens innehåll motsvarar de krav på uppgifter om delägare m.m. som ställs på motsvarande handling i flera andra länder och det är inte möjligt att avstå från att på något sätt dokumentera dessa uppgifter. Även om många andra länder saknar motsvarigheter till vårt svenska bouppteckningsinstitut finns ändå möjlighet att på olika sätt få upplysningar om den avlidne och hans tillgångar och skulder. Skiften dokumenteras och är i vissa fall offentliga alternativt medverkar en testamentsexekutor eller notarius publicus eller motsvarande i en sådan stor utsträckning vid förteckning och fördelning av kvarlåtenskapen att enskilda och offentliga intressen ändå tas till vara. Dessutom har fortfarande det stora flertalet länder någon form av arvsbeskattning och till grund för skatteberäkningen läggs i allmänhet någon form av förteckning över tillgångar och skulder. I flera länder där möjlighet finns till s.k. privat skifte, t.ex. Norge är det dessutom en förutsättning för att ett sådant ska kunna komma till stånd att någon av dödsbodelägarna tar på sig ansvaret för den avlidnes skulder. Någon sådan möjlighet till skydd för borgenärer finns inte i svensk rätt.

Användningsområden

En registrerad bouppteckning kan användas i ett flertal situationer. En kontrollerad och registrerad handling med uppgift om vilka som har rätt att företräda dödsboet är nödvändig för att avyttra den avlidnes fastighet, avsluta konton, sälja aktier och utföra andra typer av bankaffärer. Även i andra fall då den avlidnes tillgångar ska avyttras behövs i stort sett alltid någon form av behörighetshandling.

Inskrivningsmyndigheten har behov av bouppteckningar i sin verksamhet. Lagfartsansökan ska ske skriftligen och då lagfart söks på grund av bouppteckning ska handlingen vara registrerad och uppta den fasta egendom som lagfartsansökan avser. För det fall ett krav om antecknande av fast egendom inte längre skulle finnas, skulle det praktiskt sett vara betydligt svårare att kartlägga ett dödsbos fastighetsinnehav. Alla lagfarna ägare finns nämligen inte antecknade med personnummer i fastighetsregistret. För det fall bouppteckningsinstitutet skulle avskaffas skulle sannolikt ett nytt dokument behöva skapas för att uppfylla detta krav på fångeshandling vid överlåtelse av fast egendom.

Bouppteckningen är vidare av stort värde för Allmänna arvsfonden då denna till skillnad från släktingar alltid saknar insyn i den avlidnes egendomsförhållanden. Ett avskaffande av bouppteckningsskyldigheten skulle även medföra administrativa svårigheter för Allmänna arvsfonden. Bouppteckningens förrättande är i dagsläget enligt praxis bland annat

avgörande för fondens skattefrihet eftersom tillträde anses ha skett vid själva förrättningen. Avyttringar etc. efter denna tidpunkt är fria från inkomstskatt.

Av större vikt är dock att ett avskaffande skulle göra det svårare för arvsfonden att bevaka sin rätt. Bouppteckningen är ofta avgörande för fondens möjligheter att reda ut förhållandena kring en tidigare avliden makes dödsfall och för att kunna ta ställning till om Allmänna arvsfonden är legal arvinge eller inte. Utifrån bouppteckningen efter en tidigare avliden make kan slutsatser dras om eventuella andra dödsbodelägare, efterarvsrätt, förekomst av testamente etc.

När en person avlider och det anmäls till Allmänna arvsfonden att denne saknar andra arvingar än arvsfonden förordnas en god man att företräda Allmänna arvsfonden. Den gode mannens uppgift är att se till att boet blir utrett och tas om hand samt i viss mån att släktarvingar efterforskas. Dessa uppgifter skulle behöva skötas av fonden även om en bouppteckning inte skulle upprättas. På samma sätt skulle någon sorts behörighetshandling behövas för att visa fondens rätt att företräda boet. I de fall det senare uppdragas att släktarvingar fanns eller att kungörelse efter okända arvingar borde utfärdas upprättas i dag en tilläggsbouppteckning. För de fall bouppteckning inte längre skulle upprättas skulle även detta institut behöva ersättas med någon annan typ av rättelsemöjlighet, för att få till stånd en ny behörighetshandling.

Kronofogdemyndigheten använder bouppteckningar och uppgifter ur dessa i sin verksamhet. Det är inte uppgifterna i bouppteckningen om behållningen i boet som är intressant för tillgångsundersökningen utan uppgifterna om tillgångsslagen. Uppgifter om den avlidnes tillgångar och skulder i bouppteckningen kan komma att ha ännu större betydelse för Kronofogdemyndigheten i framtiden då kontrolluppgifter rörande förmögenhet inte längre lämnas till Skatteverket. Kronofogdemyndigheten kommer då via Skatteverkets skatteregister endast att ha tillgång till uppgifter om egendom som finns i fastighetstaxeringsregistret och om skattepliktiga inkomster (t.ex. räntor och utdelningar). I övriga fall måste information hämtas på annat sätt. Detta innebär att antalet förfrågningar enligt 4 kap. 15 § UB till banker, VPC etc. sannolikt kommer att öka framöver. I detta sammanhang kan bouppteckningens uppgifter om tillgångar och skulder underlätta Kronofogdemyndighetens arbete med tillgångsundersökningen och bl.a. begränsa antalet förfrågningar som annars måste göras.

Registreringsförfarandet

Det är inte bouppteckningen i sig utan det faktum att denna har registrerats av en offentlig myndighet som bidrar till dess värde som behörighetshandling. Registreringen av bouppteckningar kan också motiveras ur ett rättssäkerhetsperspektiv eftersom denna i vart fall innebär att en viss kontroll utförs av en offentlig myndighet. Det bör framhållas att många arvingars möjligheter att bevaka sin rätt till arv i dag underlättas av att Skatteverket kontrollerar inlämnade bouppteckningar, t.ex. vad avser efterarvingar, sårkullbarn eller testamentstagare.

Skatteverket har under utredningens gång varit i kontakt med Bankföreningen. Det är enligt Bankföreningen viktigt för bankerna att Skatteverkets registrering av en bouppteckning innefattar alla uppgifter som anges i 20 kap. ÄB. Godtrosregeln i 18 kap. 4 § ÄB måste enligt Bankföreningen innebära att tredje man kan förlita sig på att en inregistrerad

bouppteckning uppfyller ÄB:s krav. Bouppteckningen och då särskilt uppgifterna om dödsbodelägare har stort värde för bankernas verksamhet. Även Skatteverkets kontroll av bouppteckningarna har stor betydelse för bankernas verksamhet.

I allmänhet sker avvecklingen av ett dödsbo relativt snabbt. En utmättningsförrättning mot dödsboet underlättas betydligt om den kan ske innan dödsboet hinner skiftas. Det är därför av stor betydelse för Kronofogden att kunna få kunskap om när ett dödsbo skiftats eller i vart fall om den tidigaste tidpunkten för ett skifte. Av denna anledning är Skatteverkets registreringsförfarande av betydelse för Kronofogdemyndigheten. Om ett dödsbo endast har en delägare anses skifte ha skett så fort bouppteckningen registrerats och därefter kan den ensamme dödsbodelägaren omedelbart avveckla dödsboet. Om boet har fler delägare måste skifte ske mellan dem. I båda dessa fall utgör dock registreringen den tidigaste tidpunkten för när skifte kan ske. Innan tidpunkten för skifte kan Kronofogden vända sig med krav mot dödsboet och genomföra verkställighet hos dödsboet. Om kravet på officiell registrering av bouppteckning skulle avskaffas skulle ett skifte kunna upprättas så fort bouppteckningsförrättningen ägt rum. Eftersom båda dessa handlingar då endast skulle vara av privat natur och ske utan kontroll av offentlig myndighet skulle Kronofogdens möjligheter att få uppgifter om dödsbodelägarekrets, tillgångar och skulder innan ett skifte ägt rum minska radikalt. För Kronofogdemyndighetens del skulle dessa uppgifter i bouppteckningshandling dock kunna ersättas med ett register där motsvarande uppgifter framgår och till vilket KFM ges direktåtkomst.

Att avskaffa registreringsförfarandet eller på annat sätt minska Skatteverkets kontroll av bouppteckningen, skulle leda till problem för de företag och myndigheter som använder bouppteckningen för att styrka behörigheten att företräda boet. Om vikt inte längre läggs vid att den i bouppteckningen upptagna kretsen av dödsbodelägare ska vara korrekt, utan uppgifter i större utsträckning skulle lämnas upplysningsvis, vilket t.ex. är fallet i samband med dödsboanmälan, skulle företag och myndigheter tvingas att kräva någon annan form av behörighetshandling. En sådan ändring skulle med andra ord inte underlätta för dödsboet eftersom delägarna fortfarande skulle ha samma skyldighet att visa sin behörighet. Registreringsförfarandet uppfyller de krav på kontroll som ställs av bl.a. banker och myndigheter och bör därför enligt Skatteverkets mening finnas kvar.

I detta sammanhang är det dock viktigt att påpeka att även om bouppteckningen är viktig som legitimationshandling och enligt Skatteverkets uppfattning även fortsättningsvis ska användas som sådan, kan Skatteverket bara kontrollera bouppteckningen utifrån de uppgifter som är tillgängliga för verket. Uppgifter rörande testamenten, avlägsnare släktingar etc. har Skatteverket inga eller mycket små möjligheter att kontrollera. Enligt Skatteverkets uppfattning, vilken har stöd i praxis, är dessutom avsikten med bouppteckningen inte att styrka vilka personer som är dödsbodelägare och behöriga att företräda dödsboet efter det att bouppteckningen registrerats. Denna ska bara ta upp de personer som var dödsbodelägare vid förrättningstillfället. Banker och andra måste således göra en egen bedömning av vilka som är behöriga företrädare vid tidpunkten för handlingens presentation. Denna bedömning kan dock underlättas av att det finns en registrerad bouppteckning.

Sammanfattande bedömning

De uppgifter som finns i en bouppteckning rörande bl.a. dödsbodelägare är av stor vikt för avvecklingen av dödsboet och fördelningen av kvarlåtenskapen. Om bouppteckningsinstitutet skulle avskaffas skulle någon annan typ av handling behöva tas fram för att uppfylla de krav på bl.a. legitimationshandling som finns. Registrerade bouppteckningar är som ovan anges av stor betydelse för Inskrivningsmyndigheten, Allmänna arvsfonden och Kronofogdemyndigheten. Dessutom används dessa handlingar i bankernas verksamhet. Så länge detta behov av uppgifter kvarstår anser Skatteverket att bouppteckningsinstitutet ska finnas kvar. Någon annan typ av handling än en bouppteckning uppfyller i dag inte dessa krav. Skatteverket har inte funnit skäl att föreslå ett införande av någon annan typ av handling. Skatteverket anser sammanfattningsvis att behovet av att upprätta bouppteckningar kvarstår även efter det att arvs- och gåvoskatten avskaffats. Verket anser att bouppteckningar även fortsättningsvis bör upprättas och lämnas till en offentlig myndighet för registrering.

9.2 Uppgifter om tillgångar och skulder

Skatteverkets förslag: Tillgångar och skulder ska tas upp i bouppteckningen. Tillgångarna ska värderas till marknadsvärdet på dödsdagen. Begravnings- och bouppteckningskostnader får antecknas i bouppteckningen.

Skälen för Skatteverkets förslag: I en bouppteckning ska värdet av tillgångar och skulder upptas. När arvsskatten avskaffats har fråga uppkommit om det fortfarande finns behov av att överhuvudtaget ange tillgångar och skulder i bouppteckningen.

I många fall saknas egentligen intresse av att lämna uppgift om tillgångar och skulder. I de fall efterlevande maka ärver med fri förfoganderätt och det endast är makarnas gemensamma bröstarvingar som ärver när båda föräldrarna avlidit är uppgifterna om kvarlåtenskapen vid den första makens dödsfall utan betydelse då någon efterarvskvot egentligen inte behöver beräknas till följd av att samma arvingar ärver båda makarna. Frågan är om det i dessa fall överhuvudtaget är motiverat att kräva att samtliga tillgångar och skulder antecknas i bouppteckningen. I dessa fall skulle en försäkran om att tillgångarna överstiger skulderna var tillräckligt.

Det är dock mycket svårt att avgöra om förhållandena är så okomplicerade. Förekomsten av testamente, tidigare avliden make, enskild egendom eller begäran om att få behålla sin egendom som sin andel vid bodelningen enligt 12 kap. 2 § ÄktB, leder till ett stort behov av att fastställa värden. Uppgifter om tillgångar och skulder är av stor betydelse då den avlidne efterlämnar en make eller annan som ärver med fri förfoganderätt. Utan dessa uppgifter kan efterarvingarna ha mycket svårt att hävda sin rätt vid den efterlevandes död. Det är svårt att hävda att rätt till efter arv överhuvudtaget föreligger om det inte kan visas att den avlidne hade tillgångar. På samma sätt kan det vara svårt att styrka att förkovran respektive gåvor har skett när uppgifter om förhållandena vid den först avlidnes död saknas. Även gemensamma barn eller särkullbarn med efterarvsrätt till följd av testamente, vilka är arvingar till båda makarna kan ha ett intresse av att åberopa att gåvor har skett efter den först avlidnes

död. Detta försvåras om förteckning över tillgångar och skulder saknas. Ett avskaffande av skyldigheten att ange tillgångar och skulder kan innebära stora svårigheter att i efterhand få en uppfattning om den avlidnes tillgångar om detta visar sig nödvändigt t.ex. på grund av kännedom om särkullbarn eller testamente.

En annan möjlighet skulle kunna vara att göra det frivilligt att uppge tillgångar och skulder då efterarvingar saknas. Även i de fall då det i ett första skede framstår som att efterarvingar saknas kan dock omständigheter tillkomma vilka innebär att tillgångar och skulder borde ha tagits upp. Det kan t.ex. röra sig om att andra arvingar än de som först angivits finns eller om ett senare återfunnet testamente. I dessa fall kan det faktum att boets tillgångar och skulder måste rekonstrueras i efterhand, dvs. efter att det avvecklats, innebära svårigheter för dödsboet och leda till rättsförluster för nytillkomna dödsbodelägare.

Det kan inte anses särskilt betungande för dödsboet att kartlägga den avlidnes tillgångar och skulder. Dessa uppgifter behövs för att ett arvskifte ska kunna genomföras. Skulderna måste ju betalas och därmed utredas oavsett om de tas upp i bouppteckningen eller inte och tillgångarna måste i vart fall i den mån de utgörs av fast egendom, bostadsrätt, bankmedel, värdepapper etc. tas upp i bouppteckningen för att kunna avyttras eller avslutas. Det eventuella besvär det kan innebära att i samtliga bouppteckningar anteckna den avlidnes tillgångar och skulder uppvägs av hur mycket en sådan förteckning underlättar för personer som av olika skäl inte är insatta i boets förhållanden eller tillkommer senare.

Redan i 1734-års lag fanns regler om skyldighet för efterlevande maka eller arvingar att uppge och förteckna alla tillgångar och skulder i boet sådana de var vid dödsfallet. Denna tradition är således betydligt äldre än bruket att använda en bouppteckning som underlag för arvsbeskattning. Det kan naturligtvis hävdas att det är integritetskränkande att utomstående lätt kan ta reda på vad dödsboet haft för tillgångar och skulder och därmed vad som kommer att tillfalla arvingarna. Bouppteckningar och därtill fogande handlingar har dock en mycket lång tradition som offentlig handling, något som ofta underlättat för allmänna arvsfonden och bidragit till att åsidosatta arvingar kunnat ta till vara sin rätt. Så länge nuvarande skyddsregler om laglottskydd, förskott på arv etc. finns är det av vikt att berörda personer kan få uppgifter om den avlidnes tillgångar och skulder för att kunna ta tillvara sin rätt.

Då uppgifterna i en bouppteckning är av stor vikt då denna används som fånges- och legitimationshandling och då ett avskaffande av skyldigheten att ange tillgångar och skulder i bouppteckningen skulle kunna leda till stora problem i ett senare skede bör skyldigheten ange tillgångar och skulder finnas kvar.

Värderingen

I en bouppteckning upptas f.n. värdet av tillgångar och skulder. Frågan om vilket värde som ska gälla har aktualiserats i och med avskaffandet av AGL. Regler rörande värdering av tillgångar fanns tidigare i AGL. Avskaffandet av AGL:s värderingsregler ställer stora krav på både professionella ingivare av bouppteckningar och privatpersoner som agerar som förrättningsmän, liksom på Skatteverket som ska kontrollera värderingen. Inför arvsskattens

avskaffande yttrade bland annat lagrådet att tillgångar skulle upptas till marknadsvärdet, vilket också är den praxis som utvecklats efter avskaffandet. .

En första fråga att ta ställning till är dock om uppgift om värdet behövs. Skatteverket har efter arvsskattens avskaffande inte något eget behov av att värden anges i andra fall än då boet visar brist. Det händer att behållningen i en bouppteckning är negativ, dvs. att skulderna är större än tillgångarna. Det kan vara negativ behållning antingen hos båda makarna eller bara hos en av dem. Det är därför viktigt att i vissa fall närmare undersöka om den negativa behållningen beror på en undervärdering av egendomen eller om bristen är reell. Tydliga regler rörande värdering av egendom underlättar i dessa fall. De fall där en undersökning bör göras är när ett negativt värde i behållningen påverkar dödsbodelägarkretsens sammansättning i bouppteckningen efter den sist avlidne maken. Om den efterlevande maken tog arv enligt lag efter den avlidne finns efterarvsrätt för den avlidnes syskonkrets.

Uppgift om värdet på tillgångarna har dock betydelse även i andra sammanhang för att beräkna behållningen i boet. Arvsfonden använder t.ex. uppgifter om värdet dels för att få en uppfattning om boets omfattning, dels i administrativt hänseende. Enligt 13 § förordningen om Allmänna arvsfonden ska regeringen fatta beslut om avstående av arv om värdet av egendomen enligt bouppteckningen överstiger 2 miljoner kronor. Enligt 16 § samma förordning får kollegiet bara pröva frågor om försäljning av fast egendom upp till ett värde av 10 miljoner kronor. Uppgifter om värdet på tillgångar och skulder behövs därför även i framtiden.

Även om Skatteverket för egen del inte har något behov av att värden anges i bouppteckningen anser verket ändå att bouppteckningen bör innehålla uppgifter om värden eftersom dessa har stor betydelse för andra än verket. Skatteverket anser att det är av värde för så många andra – arvingar, banker, myndigheter etc. – att värden anges. Skatteverket föreslår därför uppgifter om tillgångar ska värderas.

Avsaknaden av uttryckliga regler för värdering av tillgångar innebär merarbete för Skatteverket. Det medför att tydligare regler behövs rörande till vilket värde tillgångar ska tas upp. Behovet av regler rörande värdering av olika sorters tillgångar är stort och skulle leda till tidsbesparingar för samtliga parter samt skapa klarhet för enskilda dödsbon. Det finns dock inget skäl att införa de detaljerade regler som fanns i AGL. Den praxis som utvecklats innebär att tillgångar ska tas upp till marknadsvärdet. Ett tydliggörande av att det är detta värde som gäller skulle enligt Skatteverkets mening vara tillräckligt för att tillgodose det behov av klargörande som finns. Marknadsvärdet är också det värde som det kan antas vara lättast för dödsboet att få uppgifter om, samt det värde, vilket arvingarna kan ha ett intresse av att få kunskap om inför kommande arvskifte. Även det faktum att det främst är dödsbodelägare och arvingar som har ett behov av att ange värden i bouppteckningen talar för en marknadsvärdering. Endast dessa värden är ju av betydelse för dem. Skatteverket föreslår mot bakgrund av det angivna att tillgångar och skulder ska tas upp till marknadsvärdet på dödsdagen. En bestämmelse av nu angiven innebörd har tagits in i 20 kap. 4 § första stycket ÄB.

Uppgifter om tillgångarnas värde kan inte bedömas som svåra att finna. Dessutom godkänner Skatteverket sedan relativt lång tid en totalvärdering av s.k. sedvanligt bohag. Ordinära möbler, husgeråd och viss hemelektronik behöver således inte tas upp och förtecknas föremål för föremål, utan en

värdering som omfattar hela det ordinära möblemanget är möjlig. Ett alternativ till att ange värden för tillgångar och skulder i bouppteckningen skulle kunna vara att ersätta kravet på att tillgångar och skulder tas upp i bouppteckningen med en möjlighet för dödsboet att inom en viss tid efter det att bouppteckningen upprättats registrera ett arvskifte. På så vis skulle de som ändå ska skifta boet slippa lista olika värden för dödsdagen respektive skiftesdagen. Redan i dag är det dock möjligt för dödsbodelägare som är överens att snabbt genomföra ett skifte och lägga bouppteckningsvärdena till grund för skiftet (jfr 23 kap. 2 § ÄB).

Skatteverket anser att även begravnings- och bouppteckningskostnader ska kunna antecknas i bouppteckningen. Dessa har dels ett nära samband med dödsfallet, dels har de av hävd länge tagits med i bouppteckningen. Efter det att arvsskatten avskaffats anser Skatteverket dock att det saknas skäl att i bouppteckningen ta upp andra skulder än de som förelåg på dödsdagen. Kostnader, för hyra, el, telefon samt underhåll till make och barn kan visserligen finnas även efter dödsfallet, men det är enligt Skatteverket inte skäl för att dessa ska antecknas bland den avlidnes skulder. Det står naturligtvis dödsboet fritt att anteckna förekomsten av sådana anspråk, men detta bör i så fall ske ”inom linjen”. Efterlevande make och minderåriga barn har rätt till nödvändigt underhåll ur dödsboet under tre månader från dödsfallet (18 kap. 5 § ÄB och 5 kap. 3 § UB) och det kan därför i vissa fall vara motiverat att anteckna sådana anspråk.

En annan fråga i detta sammanhang är Skatteverkets kontroll av uppgifterna. Skatteverket saknar i dag i normalfallet möjligheter att kontrollera att ett visst värde motsvarar marknadsvärdet. Detta kommer även fortsättningsvis att vara en uppgift för den som förrättar bouppteckningen. Förekomsten av arvsskatt och de värderingsregler som gällde för beräkning av denna gav Skatteverket flera olika möjligheter att kontrollera hur tillgångar och skulder togs upp i bouppteckningen. Om Skatteverket hade anledning att misstänka att allt inte har uppgivits eller att tillgångar och skulder blivit upptagna på ett sätt som för tanken till osant intygande eller skattebrott kunde Skatteverket som ett villkor för registrering i enlighet med 20 kap. 9 § ÄB förelägga dödsboet vid vite att avhjälpa bristen t.ex. genom att komma in med ett värderingsintyg. Dessutom fanns möjlighet för Skatteverket att vid tingsrätt ansöka om att rätten skulle förelägga bouppgivaren vid vite att med ed bekräfta riktigheten av lämnade uppgifter. En edgång enligt 67 § AGL tog dock sikte på att allt hade blivit riktigt uppgivet och inte att den uppgivna egendomen blivit rätt värderad. I dessa fall kunde istället värdeintyg begäras in och om så inte skedde kunde Skatteverket vägra att registrera bouppteckningen. Samtliga dessa möjligheter saknas i dag.

Skatteverket anser att verkets uppgift i dag endast är att kontrollera att värden angivits samt att bouppgivaren intygat att dessa överensstämmer med marknadsvärdet. Skatteverket ska således inte kontrollera de uppgivna värdena och har heller inget ansvar för dessa, utan ansvarar endast för kontrollen av att bouppteckningen uppfyller de formella kraven för registrering.

Med hänsyn till att Skatteverket inte har något eget intresse av att värden anges och inte heller granskar de angivna värdena är det viktigt att framhålla att det i första hand är förrättningsmannen som ansvarar för de värden som angivits i bouppteckningen. Skatteverket anser därför att förrättningsmannens uppgifter ska tydliggöras. Verket föreslår i enlighet med detta att det av lag ska framgå att förrättningsmannen ska intyga att tillgångarna värderats till

marknadsvärdet. Bestämmelser av nu angiven innebörd har tagits in i 20 kap. 2 § första stycket och 6 § tredje stycket ÄB.

Sammanfattningsvis anser Skatteverket att det är av vikt för den enskilde att både tillgångarna och skulderna tas upp och värderas i en offentlig handling. Att låta dödsboet lämna in ett skifte efter det att en bouppteckning utan tillgångar och skulder upprättats skulle bara innebära marginella tidsvinster för dödsboet. Så länge kraven på bouppteckningshandlingen och förrättningen inte förändras och kallelse etc. måste ske oavsett om tillgångarna går igenom eller inte leder en sådan förändring inte till några större förenklingar. Även om Skatteverket inte behöver uppgifter om värden för egen del så fungerar kravet på att dessa uppges i en offentlig handling som ett skydd för svagare part. Skatteverkets kontroll av att bouppteckningen även innehåller uppgifter om värden (även om själva värdena inte kontrolleras) innebär ett skydd för enskilda individer med intressen i dödsboet.

9.3 Försäkringar

Skatteverkets förslag: Försäkringsbolagen ska lämna uppgift om den avlidnes försäkringar då värdet av dessa uppgår till ett halvt prisbasbelopp eller mer. Försäkringar med förmånstagare ska antecknas och försäkringens värde och uppgift om förmånstagare ska anges.

Skälen för Skatteverkets förslag: Enligt 20 kap. 5 § ÄB ska bouppteckningen innehålla uppgift om den avlidnes livförsäkringar även om dessa till följd av förmånstagarförordnande inte ingår i kvarlåtenskapen. I dessa fall ska försäkringen antecknas i bouppteckningen ”inom linjen”, dvs. utan att tas upp bland tillgångarna. Försäkringar som saknar förordnande om förmånstagare utbetalas till dödsboet och ska tas upp bland den avlidnes tillgångar.

Av nämnda bestämmelse följer visserligen att uppgift om försäkring visserligen ska lämnas i bouppteckningen, men sedan AGL avskaffades får Skatteverket inte längre uppgifter om värde och förmånstagare. Detta medför att inte heller den avlidnes arvingar kan få del av uppgifter rörande den avlidnes försäkringar om de inte själva är förmånstagare eller samtliga arvingar är överens om att begära ut uppgifterna från försäkringsbolaget alternativt att en av deltagarna begär förordnande av bouppteckningsman.

Okunskap om den avlidnes försäkringsinnehav kan leda till rättsförluster för bl.a. laglottsberättigade arvingar. Eftersom förmånstagaren kan lyfta försäkringsbeloppen utan att uppgift om försäkringen tas med i bouppteckningen kan denne tillgodogöra sig stora summor utan att arvingarna får vetskap om försäkringens existens. Offentliga uppgifter om försäkringar har därför stor betydelse för laglottsberättigade arvingar. Dessutom bygger möjligheterna att begära jämkning av ett förmånstagarförordnande av uppenbara skäl på att arvingen har kunskap om att försäkringen finns. Så länge rätten till jämkning av förmånstagarförordnande samt laglottsrätten och därmed det förstärkta laglottsskyddet finns kvar, måste berörda personer också ges möjligheter att i praktiken kunna åberopa dessa skyddsregler. En uppgiftsskyldighet gör det lättare för dessa skyddsvärda personer att skaffa sig viktiga kunskaper.

Även uppgifter om den efterlevandes försäkringar behövs för beräkning av efterarv, förkovran m.m. Det är därför viktigt att dessa antecknas bland den

efterlevandes tillgångar i bouppteckningen. Den efterlevandes tillgångar och skulder ska tas upp i bodelningen enligt 20 kap. 4 § 2 st ÄB. Enligt 10 kap. 3 § ÄB är den efterlevandes pensionsförsäkringar och individuella pensionssparande undantaget från bodelning vid dödsfall. Den efterlevandes kapitalförsäkringar ska normalt ingå i bodelningen, vilket följer motsatts vis av 10 kap. 3 § ÄB, men någon uttrycklig regel om att de även ska tas upp i bouppteckningen saknas på samma sätt som för den avlidne.

Enligt Skatteverkets uppfattning ska försäkringar tas upp i bouppteckningen med uppgift om värde och förmånstagare. Synsättet att försäkringen inte bara ska antecknas utan att uppgift även ska lämnas om värde och förmånstagare, saknar dock för närvarande tydligt stöd i lag. För det fall ett dödsbo inte lämnar uppgift om förmånstagare kan Skatteverket inte begära detta. Inte heller värdet av en viss försäkring kan kontrolleras då uppgifter saknas. Skatteverket föreslår därför att en uttrycklig regel införs av vilken framgår att både den avlidnes och den efterlevandes pensions- och kapitalförsäkringar samt individuella pensionssparande ska antecknas i bouppteckningen. Beträffande den avlidnes försäkringar bör som i dag gälla att dessa ska tas upp inom linjen då förmånstagare finns, men antecknas bland tillgångarna då sådana saknas. För det fall dessa försäkringar inte ska ingå i bodelningen ska detta särskilt anges på sätt liknande det som gäller för enskild egendom. En bestämmelse av ovan angiven innebörd har tagits in i 20 kap. 5 § andra stycket ÄB.

Skatteverket har föreslagit att tillgångar ska tas upp till sitt marknadsvärde. När det gäller försäkringar som ägs av den avlidne vållar denna värderingsregel knappast några större problem eftersom dödsboet får uppgift om detta från försäkringsbolaget i och med dödsfallet.

Skatteverket har i dag inte någon egen möjlighet att kontrollera huruvida det finns försäkringar som ska tas upp i bouppteckning. Verket måste hålla de uppgifter som lämnas i bouppteckningen för goda. För det fall ett dödsbo inte lämnar uppgift om förmånstagare kan Skatteverket inte begära in uppgift om detta. Inte heller värdet av en viss försäkring kan kontrolleras då uppgifter saknas. Detta medför även att många arvingar saknar möjligheter att på ett enkelt sätt via Skatteverket få uppgift om vilka försäkringar den avlidne tecknat, i de fall bouppgivaren eller förmånstagaren inte meddelar detta. Till skillnad från vad som gäller för övriga tillgångar, vilka behöver tas upp i bouppteckningen för att kunna avyttras, behöver en försäkring inte antecknas för att försäkringsbolaget ska betala ut försäkringsersättningen. En dödsbodelägare kan inte undanhålla t.ex uppgifter om ett konto för att själv tillgodogöra sig medlen på detta. En förmånstagare däremot behöver inte se till att försäkringen antecknas för att få utbetalningen. Detta innebär svårigheter för ev. jämningsberättigade att få kunskap om försäkringen.

Även kommunerna kan vid bedömning om en dödsboanmälan ska upprättas eller inte samt vid bedömningen av bistånd för begravningskostnader ha behov av upplysningar om försäkringsinnehav. Det förekommer att dödsboet undanhåller uppgifter om begravningshjälp i syfte att få bistånd för begravning.

Försäkringsbolagen var enligt 49 § AGL skyldiga att lämna kontrolluppgift rörande den avlidnes försäkringar. För att Skatteverket ska kunna kontrollera att samtliga försäkringar tas upp och för att arvingarna ska kunna bilda sig en uppfattning om värdet bör skyldigheten för försäkringsbolagen att lämna uppgift om försäkringar återinföras. I dagsläget lämnar försäkringsbolagen

uppgift om en försäkrings värde till dödsboet. Att skicka ytterligare ett exemplar av detta värdeintyg till Skatteverket skulle endast innebära obetydligt merarbete för bolagen. Försäkringar representerar allt större värden i bouppteckningen och det är omöjligt för Skatteverket att göra en fullgod kontroll av bouppteckningen utan att ha dessa uppgifter. Till skillnad från andra tillgångar som t.ex. bankmedel eller fastigheter, vilka måste tas upp i bouppteckningen för att kunna avyttras, har förmånstagarna möjlighet att förfoga över en försäkring utan att bouppteckningen registrerats och försäkringen antecknats i denna. Om Skatteverket får uppgifter om samtliga försäkringar ökar möjligheterna till insyn för bl.a. de arvingar som skulle kunna framställa anspråk på jämkning av förmånstagarförordnanden. Skyldigheten att lämna uppgifter bör dock endast finnas om värdet av dessa uppgår till ett halvt prisbasbelopp eller mer. En bestämmelse av nu angiven innebörd har tagits in i 20 kap. 12 § ÄB

I brist på lagreglering samt vägledande rättspraxis och doktrin är det svårt att utan tillgång till samtliga omständigheter i ett fall avgöra om den först avlidnes arvingar har någon efterarvsrätt i den sist avlidnes bo om denne inte fick något arv efter maken utan enbart ett försäkringsbelopp. Skatteverket har inte att ta slutlig ställning i denna fråga då det är ett rent civilrättsligt problem. För att den först avlidnes släktingar ska ha möjlighet att över huvud taget få sin eventuella rätt till efter arv prövad förutsätts att de fått kännedom om det nya dödsfallet. De ska därför kallas till förrättningen. Av NJA 1971 s. 109 framgår dessutom att det finns en möjlighet att i bouppteckningen uppta fler dödsbodelägare under en kortare period än de som slutligen ska omfattas av fördelningen. En förutsättning för att Skatteverket ska kunna kontrollera att dessa personer kallas till bouppteckningsförrättningen efter den efterlevande maken, är att verket har kunskap om att den först avlidne tecknat försäkring. Även i detta avseende är det således viktigt att uppgift lämnas till Skatteverket.

Uppgift om försäkring kan således ha betydelse både för frågan om jämkning och för bedömning av eventuell efterarvsrätt och därmed indirekt för frågan om vilka som ska kallas till en bouppteckning. Av ovanstående följer att det är av yttersta vikt att den avlidnes försäkringar antecknas i bouppteckningen samt att belopp och förmånstagare anges. Om så inte är fallet försvåras Skatteverkets möjligheter att kontrollera att rätt personer kallas till den efterlevandes bouppteckning.

9.4 Förmånstagarförordnande till förmån för den avlidnes eget dödsbo

Skatteverkets förslag: Då försäkringstagarens dödsbo är insatt som förmånstagare ska utfallande försäkringsbelopp ingå i kvarlåtenskapen.

Skälen för Skatteverkets förslag: Enligt 14 kap. 1 § FAL har försäkringstagaren rätt att själv förfoga över en personförsäkring genom förmånstagarförordnande. Är förmånstagare insatt, ska försäkringsbelopp som utfaller efter försäkringstagarens död i enlighet med 14 kap. 7 § 1 st FAL inte ingå i dennes kvarlåtenskap. Detta stadgande har samma lydelse som första stycket i 104 § i den tidigare gällande lagen (1927:77) om försäkringsavtal. Bestämmelsen i 102 § första meningen i

samma lag hade dock en delvis annan lydelse än den nu gällande regeln i 14 kap. 1 § FAL.

Högsta domstolen har i NJA 2001 s 401 slagit fast att utfallande belopp på en grupplivförsäkring avseende begravningshjälp utan förmånstagare ska anses ingå i kvarlåtenskapen. Regeringsrätten har i RÅ 2004 ref. 12 slagit fast att ett dödsbo vid dödsfallet inträder i utövandet av den avlidnes rättigheter och inte har något självständigt syfte utöver att avveckla boet. Med hänsyn härtill kunde dödsboet enligt Regeringsrättens mening inte anses skilt från försäkringstagaren på ett sådant sätt att det var att betrakta som annan i den betydelse som avsågs i 102 § i den tidigare gällande lagen om försäkringsavtal. Ett förordnande till förmån för dödsboet skulle således inte beaktas.

Frågan om förmånstagarförordnande till förmån för den avlidnes dödsbo är principiellt viktig även efter det att arvsskatten avskaffats. Av 14 kap. 7 § 1 st FAL följer e contrario att om förmånstagare saknas till en försäkring ska försäkringen ingå i boets behållning. För det fall att det rör sig om ett dödsbo med små tillgångar kan detta i sin tur påverka bouppteckningsskyldigheten och leda till att boets behållning blir så stor att bouppteckning ska upprättas. Om beloppet istället tillfaller den avlidnes dödsbo genom förmånstagarförordnande ingår det inte i kvarlåtenskapen. En dödsboanmälan kan göras enligt 20 kap. 8 a § ÄB. Detta kan i förlängningen leda till att dödsboet på felaktiga grunder beviljas bistånd enligt socialtjänstlagen för att täcka begravningskostnader, eftersom försäkringsersättningen inte ska redovisas som en tillgång. Dödsboanmälan kan då tas som ett bevis för att tillgångar saknas trots att ett försäkringsbelopp avsett för begravningskostnader utbetalats till dödsboet i egenskap av förmånstagare.

Skatteverket ställer sig frågande till att den avlidnes dödsbo skulle kunna vara förmånstagare. Ett dödsbo utgör ett eget rättssubjekt som består av en eller flera fysiska eller juridiska personer. Dödsboet inträder vid dödsfallet i utövandet av den avlidnes rättigheter och skyldigheter men har inte något självständigt syfte utöver att avveckla boet. När kvarlåtenskapen slutligt övergått till arvingarna upphör dödsboförvaltningen då boet skiftas ut till de enskilda delägarna.

Kretsen av dödsbodelägare kan variera över tid, t.ex. till följd av testamentsgodkännanden, avstående från arv etc. Om avsikten vid införandet av FAL varit att möjliggöra förordnanden till dödsboet, hade det varit nödvändigt att i förarbetena diskutera vid vilken tidpunkt kretsen av dödsbodelägare skulle bestämmas. I annat fall skulle endast förordnanden till förmån för dödsboet möjliggöras i det avseendet att försäkringsbeloppet skulle komma att ingå i den behållning som slutligen fördelas. Detta skulle i så fall få samma resultat som då beloppet ska ingå i kvarlåtenskapen. Nya regler för att slå fast vid vilken tidpunkt dödsbodelägarkretsen ska bestämmas har inte införts. Således har det inte heller skapats någon möjlighet för försäkringsbolag att då ett dödsbo är förmånstagare, betala ut ersättning till enskilda dödsbodelägare. Till följd av detta kan enligt Skatteverkets uppfattning avsikten inte ha varit att möjliggöra förordnanden till förmån för den avlidnes eget dödsbo. Skatteverket anser att detta bör tydliggöras genom en ny lagregel i FAL.

Skatteverkets uppfattning är således att någon ändring av tidigare gällande rätt inte varit avsedd. En försäkringstagare kan inte anses ha förfogat över försäkringen på ett sådant sätt som avses i 14 kap. 1 § 1 st FAL genom att sätta

in sitt eget dödsbo som förmånstagare. Det saknar betydelse att lagtexten inte längre innehåller regler om förfogande till förmån för ”annan”. Någon möjlighet att göra förmånstagarförordnanden till förmån för sitt eget dödsbo har inte införts. Utfallande belopp ska enligt Skatteverket således tas upp och i bouppteckningen behandlas som en tillgång för hela dödsboet. Det är viktigt att det tydligt framgår av lag hur försäkringar med förmånstagarförordnanden till förmån för sitt eget dödsbo ska behandlas.

En bestämmelse av ovanstående innebörd har tagits in i 14 kap. 7 § försäkringsavtalslagen.

9.5 Uppgifter om bl.a. efterlevande sambos egendom

Skatteverkets förslag: Reglerna i 20 kap. 4 § ÄB ska utökas och även omfatta fall då sambon genom testamente ärver egendom efter den avlidne med fri förfoganderätt. Även andra personer som genom testamente ärver egendom med fri förfoganderätt bör omfattas av regeln.

Skälen för Skatteverkets förslag: I dag saknas möjligheter att beräkna storleken på efterarv då en sambo avlider och uppgifter om tillgångar och skulder inte lämnats vid ett tidigare dödsfall. Utan en fullständig bild av en efterlevande sambos samtliga tillgångar och skulder är det omöjligt att bestämma efterarvskvoten. Detta kan leda till förfång för efterarvingarna. I de fall dessa utgörs av gemensamma barn kan de om den sist avlidne även har sårkullbarn som ärver, komma i ett sämre läge än om föräldrarna varit gifta med varandra. I en del fall förtecknas efterlevande sambons egendom på frivillig väg i samband med bouppteckningen. Detta sker dock förhållandevis sällan och om det inte gjorts redan i samband med dödsfallet kan det vara mycket svårt att i efterhand rekonstruera egendomsförhållandena.

För att korrekt kunna fastställa efterarvskvoten då en sambo ärver med fri förfoganderätt måste all den efterlevande sambons egendom förtecknas, antingen i bouppteckningen eller i en annan handling. För att underlätta för dödsboet och för att skydda efterarvingarna – ofta barn – skulle en regel om att detta ska ske redan i bouppteckningen behövas. På så vis skulle stridigheter mellan arvingarna kunna undvikas och bröstarvingars arv kunna skyddas på ett sätt som liknar det skydd dessa har då make ärver med fri förfoganderätt. De kan antas att de flesta sambor som skriver testamente vill uppnå en ordning motsvarande den för gifta. Det ligger därför nära till hands att underlätta kontrollen av följderna av sådana förordnanden genom att kräva att all den efterlevandes egendom upptas i dessa fall. Efterarvskvoten kan ju först då beräknas på ett rättvisande sätt. Ett antecknande av sambors egendom i bouppteckningen är också i linje med att frågan om sambors arvsrätt aktualiserats på senare år.

Även om möjligheten att förteckna den efterlevandes egendom naturligtvis finns även idag är det många efterlevande och ingivare som inte reflekterar över detta behov och därför förbiser det. Om det istället skulle införas ett lagkrav på förteckning av egendom skulle detta underlätta mycket för både arvingar och Skatteverket, som trots att verket inte längre gör någon lottläggning ändå får många frågor rörande efterarv.

En regel om att ta upp efterlevande sambos egendom i bouppteckningen då denne ärver egendom med fri förfoganderätt, skulle avsevärt underlätta beräkningen av efterarvsandelen när även sambon avlider. En enkel åtgärd i samband med det första dödsfallet kan således leda till stora fördelar vid den efterlevandes död. En korrekt beräkning av efterarvskvoten är till gagn för såväl den först avlidnes som den efterlevandes arvingar.

Det förekommer även att andra personer än sambor och makar ärver med fri förfoganderätt till följd av testamente. Det kan t.ex. röra sig om syskon utan egna bröstarvingar som skriver gemensamma testamenten till förmån för varandra, men där de förordnat att kvarlåtenskapen efter bådas död ska tillfalla olika personer. Även i dessa fall finns ett stort behov att fastställa efterarvskvoten. Regeln bör därför även kunna omfatta dessa fall. Skatteverket anser att efterarvingarnas behov av en korrekt delning väger mycket tungt. Efterarvingarna har annars inga möjligheter att beräkna efterarvskvoten. Det kan dock invändas att ett antecknande av egendom som tillhör en person som inte är sambo eller make till den avlidne innebär att dennes ekonomiska förhållanden blir kända för utomstående, vilket kan vara integritetskränkande. Antecknandet bör därför göras frivilligt och endast omfatta summan av tillgångar och skulder utan att enskild egendom specificeras.

Bestämmelser av nu angiven innebörd har tagits in i 20 kap. 4 § tredje och fjärde stycket ÄB.

9.6 Uppgifter om tidigare äktenskap, äldre bouppteckning m.m.

Skatteverkets förslag: I bouppteckning ska anges om den avlidne tidigare varit gift och om det finns efterarvingar till tidigare avliden make. Om den avlidne i annat fall genom testamente ärvt egendom med fri förfoganderätt ska bouppteckning och delningshandling avseende den tidigare avlidnes dödsbo fogas till bouppteckningen.

I bouppteckningen ska också anges både om den avlidnes bröstarvingar är s.k. särkullbarn eller gemensamma barn. Uppgifter om tidigare make ska få förtryckas.

Skälen för Skatteverkets förslag: Enligt 15 § 2 mom. sjätte stycket lagen (1941:416) om arvs- och gåvoskatt, AGL, skulle i bouppteckningen anges om den avlidne tidigare varit gift och om det fanns efterarvingar till den avlidnes tidigare bortgångne make. I sådant fall skulle bouppteckning och, i förekommande fall, delningshandling avseende den först avlidnes dödsbo ges in till Skatteverket.

I dagsläget saknas visserligen skyldighet att bifoga den tidigare bouppteckningen, men det kan enligt Skatteverkets uppfattning antas att verket fortfarande är skyldigt att utifrån den först avlidnes bouppteckning kontrollera uppgifter i den nu inlämnade bouppteckningen. Skatteverket kan i vissa fall också bli skadeståndsskyldigt för det fall att en bouppteckning registrerats trots att en dödsbodeläggare inte tagits upp i bouppteckningen även om denne varit känd för Skatteverket, t.ex. till följd av att personen antecknats som efterarvinge i tidigare avliden makes bouppteckning. Enligt 3 kap. 2 § SkL ska staten ersätta personskada, sakskada eller ren förmögenhetsskada som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning. Justitiekanslern

har prövat frågan om skadestånd i ett ärende där Eksjö tingsrätt den 7 september 2000 registrerade en bouppteckning utan att en dödsbodelägare, som inte godkänt ett testamente vid den först avlidna makens dödsfall, tagits med i och kallats till bouppteckningen. Registreringen borde rätteligen inte ha skett. Denna felaktiga registrering orsakade dröjsmål och kostnader vid försäljning av två fastigheter. Justitiekanslern ansåg därför att tingsrätten gjort sig skyldig till fel eller försummelse enligt skadeståndslagen, varför ersättning skulle betalas för de kostnader som hade uppkommit med anledning av tingsrättens felaktiga registrering.⁴⁸ Beslutet rör tiden före arvsskattens avskaffande.

En uppgift om tidigare äktenskap skulle underlätta Skatteverkets kontroll av att samtliga dödsbodelägare tagits upp i bouppteckningen och kallats till förrättningen. I detta avseende ökar också rättssäkerheten för de personer som har rätt till arv först vid efterlevande makes död. I de fall det förflutit lång tid mellan dödsfallen eller dödsboet av annan anledning saknar kunskaper om tidigare avlidne makes efterarvingar kan kravet att lämna uppgift om tidigare äktenskap underlätta kontrollen av att rätt personer kallats till bouppteckningen. Det innebär att efterarvingarnas situation förbättras och att deras rätt kan tas till vara i ännu större utsträckning än i dagsläget.

Det är också viktigt att Skatteverket får in bouppteckning efter den först avlidna. Utifrån uppgifter om tidigare avlidne make kan verket dock på ett enkelt sätt själv ta fram denna handling. Av dessa bouppteckningar kan slutsatser dras om vilka som ska kallas till bouppteckningen, både då den avlidne varit gift (och uppgift om tidigare äktenskap i och för sig ska lämnas) och då denne i andra fall ärvt egendom med fri förfoganderätt (t.ex. efter sambo).

Om uppgift om tidigare äktenskap lämnas skulle det dels förenkla Skatteverkets kontroll, dels öka rättssäkerheten för berörda dödsbodelägare och efterarvingar.

I de fall den avlidne innehaft egendom med fri förfoganderätt till följd av testamente efter annan än tidigare make är det extra viktigt att upplysningar om detta lämnas eftersom Skatteverket, även om uppgiften om fri förfoganderätt i och för sig lämnats i samband med tidigare dödsfall, saknar möjligheter att ex officio beakta detta. Av samma skäl är det viktigt att Skatteverket i dessa fall har möjlighet att kräva in den tidigare avlidnes bouppteckning. Att dödsboet måste ta fram tidigare avlidnes (testators) bouppteckning kan innebära att boet uppmärksammas på förekomsten av efterarvingar. En sådan skyldighet att lämna in kopia av denna bör framgå av lag.

I dagsläget finns då den avlidne efterlämnar make en skyldighet att beträffande bröstarvingar uppgive om de är bröstarvingar även till maken, dvs. om det rör sig om gemensamma barn. För tydlighetens skull är det viktigt att det även för bröstarvingar som inte är gemensamma anges att dessa *inte* är barn även till efterlevande maken. På detta sätt undviks också fall då uppgiften utelämnas av misstag och Skatteverket därför förutsätter att det rör sig om gemensamma bröstarvingar.

Bestämmelser av nu angiven innebörd har tagits in i 20 kap. 3 § tredje stycket ÄB.

⁴⁸ Beslut av den 10 februari 2004 i ärende nr 362-03-40.

Det kan antas att det skulle underlätta för dödsboet om Skatteverket även har rätt att förtrycka för verket kända uppgifter angående tidigare äktenskap i den bouppteckningsblankett som automatiskt skickas ut till dödsboet. Uppgifter om tidigare makes namn, person- och samordningsnummer bör därför få förtryckas. För att skapa likformighet bör även efterlevande makes personnummer få förtryckas.

En bestämmelse om detta har tagits in i 20 kap. 3 a § ÄB.

9.7 Uppgifter om dödsbodelägare

Skatteverkets förslag: I bouppteckningen ska anges vilka av de personer som ska kallas som är dödsbodelägare vid förrättningstidpunkten.

Skälen för Skatteverkets förslag: En registrerad bouppteckning används ofta som legitimationshandling för dödsboet. Det är därför av vikt att det framgår vilka av de personer som tagits upp i bouppteckningen som är dödsbodelägare. I dagsläget är det tillräckligt att ange vilka som ska kallas till bouppteckningen samt deras släktskap med den avlidne. Varje person som får bouppteckningen i sin hand måste därför göra en självständig bedömning av vilka av dessa personer som är dödsbodelägare och behöriga företrädare för boet. Eftersom dödsbodelägarkretsen som tidigare nämnts kan variera över tid måste denna bedömning i vissa fall ändå göras, men uppgift om detta i bouppteckningen skulle underlätta i stor utsträckning.

Skatteverkets uppfattning, vilken har stöd i praxis, är att avsikten med bouppteckningen inte är att styrka vilka personer som är dödsbodelägare och behöriga att företräda dödsboet efter det att bouppteckningen registrerats. Bouppteckningen ska bara ta upp de personer som var dödsbodelägare vid förrättningstillfället. Genom att införa en skyldighet att ange vilka av de i bouppteckningen upptagna personerna som är dödsbodelägare underlättas Skatteverkets kontroll vid efterlevande makes död, tilläggsbouppteckning m.m. Skatteverket skulle precis som i dag behöva kontrollera kallelsen av de uppgivna personerna i samband med registreringen av bouppteckningen. De som därefter får bouppteckningen i sin hand skulle även om dödsbodelägarkretsen i och för sig kan förändras över tid vara hjälpta av att det redan finns en av Skatteverket kontrollerad förteckning. Även om kretsen av dödsbodelägare kan variera över tid, skulle det underlätta betydligt för banker, inskrivningsmyndigheter och andra som använder bouppteckningen i sin verksamhet om det också angavs vilka som är dödsbodelägare. I dagsläget kan Skatteverket inte kräva ett sådant förtydligande då lagstöd saknas för det.

En bestämmelse av nu angiven innebörd har tagits in i 20 kap. 3 § första stycket.

Även innebörden av 3 kap. 8 § ÄB är ett problem när dödsbodelägarkretsen ska fastställas. Det kan i många fall vara ett problem att rättsläget är oklart beträffande om konkret efterarvsrätt krävs för arvsrätt efter den först avlidne eller inte. Olika tolkningar av stadgandet leder till olika resultat beträffande dödsbodelägarkretsens omfattning. Frågan är dock betydligt mer omfattande och aktualiseras i betydligt fler sammanhang än i samband med bouppteckning, varför frågan istället bör tas upp i en mer omfattande översyn av ärvdabalken.

9.8 Uppgifter om medborgarskap

Skatteverkets förslag: Den avlidnes medborgarskap ska anges i bouppteckningen. Uppgiften ska få förtryckas i bouppteckningsblanketten.

Skälen för Skatteverkets förslag: Till skillnad från många andra länder saknar bosättningen enligt svensk rätt betydelse för rätten till arv. Enligt 1 kap. 1 § första stycket IDL, styrs arvsrätten enbart av den avlidnes medborgarskap. Undantag finns fortfarande för nordiska medborgare, men som nämnts tidigare under avsnitt 6.2 kan dessa regler komma att ändras. Förutsatt att de föreslagna ändringarna genomförs kan "nordiska bouppteckningar" alltså i vissa fall kräva fler överväganden än i dag. Den som handlägger en bouppteckning efter en nordisk medborgare som är (eller varit gift) ska dels kontrollera om inflyttning skett till Sverige mindre än två år före dödsfallet, dels om det finns lagvalsavtal eller äktenskapsförord.

Redan i dag handläggs ett flertal bouppteckningar efter en avliden som inte var svensk medborgare. Förutom för nordiska medborgare är medborgarskapet i vissa fall avgörande för bedömning av vilka som har arvsrätt efter den avlidne, vilket bl.a. har betydelse för kallelse till bouppteckning. För nordiska medborgare har detta tidigare saknat betydelse, men de nya nordiska reglerna innebär att annan lagstiftning än den svenska kan bli tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden. Detta liksom inflyttningen till Sverige av icke-nordiska medborgare medför ett större behov av att medborgarskap anges i bouppteckningen. Det är också av vikt att det i bouppteckningen anges vilket lands lag som ska tillämpas på makarnas förmögenhetsförhållanden samt skälen för detta. Detta påverkar nämligen hur egendomen ska redovisas i bouppteckningen.

Då den avlidnes medborgarskap spelar en avgörande roll vid handläggningen av en bouppteckning anser Skatteverket att medborgarskapet bör antecknas i bouppteckningen. Bedömningen av vilka personer som är dödsbodelägare styrs av rätten till arv, vilken i sin tur beror av den avlidnes medborgarskap.

En bestämmelse av nu angiven innebörd har tagits in i 20 kap. 3 § första stycket ÄB.

Kravet på att den avlidnes medborgarskap ska anges i bouppteckningen innebär att det är praktiskt om Skatteverket som en serviceåtgärd, även har rätt att förtrycka för verket kända uppgifter angående detta i den bouppteckningsblankett som automatiskt skickas ut till dödsboet. En bestämmelse om detta har tagits in i 20 kap. 3 a § ÄB.

9.9 Antalet förrättningsmän samt frågan om närvaro

Skatteverkets förslag: Kravet på att en bouppteckning ska förrättas av två gode män slopas och ersätts med ett krav på en närvarande förrättningsman. Den gode mannen och bouppgivaren ska personligen närvara vid förrättningen.

Skälen för Skatteverkets förslag: Skatteverkets granskning av en bouppteckning syftar till att bl.a. tillvarata arvingarnas och testamentstagarnas intressen och att förebygga arvstvister. Detta innebär att Skatteverket ska kontrollera bl.a. att uppgifterna om den avlidne är korrekta och att samtliga dödsbodelägare och efterarvingar har varit kallade till angiven förrättningsdag. Har flera olika sammanträden hållits utan att det rör sig om en fortsatt förrättning anser Skatteverket att endast sista dagen är att betrakta som förrättningsdag. Skatteverket kontrollerar också att förrättningsdagen eller dagarna är antecknade, att bouppteckningen är undertecknad av såväl bouppgivaren som förrättningsmännen samt i övrigt att bouppteckningen är upprättad i enlighet med ÄB:s regler.

Av 20 kap. 6 § sista stycket ÄB framgår att de utsedda förrättningsmännen, på bouppteckningen ska intyga att tillgångarna har värderats efter bästa förstånd. Dessutom ska förrättningsmännen även i övrigt se till att vad som har förekommit på förrättningen framkommer av bouppteckningen. Bouppteckningen ska alltså spegla förrättningen. Förrättningsmännen intygande att allt har blivit rätt antecknat omfattar även dödsbodelägarnas närvaro.

Enligt gällande regler ska en bouppteckning förrättas av två gode män. Regeringsrätten har i RÅ 2004 ref. 37, vilken kommenterats ovan under avsnitt 4.2.1, funnit att en god man kan fullgöra sina skyldigheter utan att vara personligen närvarande. Motivet för två förrättningsmän kan i ljuset av domen starkt ifrågasättas. Det är enligt Skatteverkets uppfattning svårt att finna skäl för att en person som inte närvarat vid bouppteckningen och sannolikt också bara fått skriftliga uppgifter om boets tillgångar och skulder uppvisade för sig, utan att göra någon självständig utredning av boet, skulle kunna bidra till en mer korrekt bouppteckningshandling. En förrättningsman som saknar egen kännedom om egendom och arvingar och inte heller närvarat vid förrättningen får egentligen ingen annan uppgift än att bevittna den närvarande förrättningsmannens namnteckning. Efter Regeringsrättens dom saknas det därför enligt Skatteverket skäl att upprätthålla kravet på två förrättningsmän. En sådan regel uppfattas då bara som krånglig och svårbegriplig. En förrättningsman som inte närvarar vid förrättningen kan bara intyga sådana omständigheter som det finns skriftlig dokumentation för. Uppgifter rörande närvaro etc. är inte möjliga för denne att kontrollera överhuvudtaget. Mycket talar för att en sådan förrättningsman, särskilt när det rör sig om privat ingivare, i allt för stor utsträckning skulle sakna kunskap om vilka uppgifter han egentligen tar ansvar för.

Ett alternativ till att minska antalet förrättningsmän vore att behålla kravet på två förrättningsmän och samtidigt införa en regel om att båda ska vara personligen närvarande. Detta skulle dock förmodligen uppfattas som

betungande av många ingivare och leda till ökade bouppteckningskostnader för dödsboet. Mot bakgrund av det ovan angivna föreslår Skatteverket att antalet förrättningsmän minskas till en. En bestämmelse av nu angiven innebörd har tagits in i 20 kap. 2 § första stycket ÄB.

Vidare anser Skatteverket att det bör tydliggöras i lag att den gode mannen och bouppgivaren personligen ska närvara vid förrättningen. I dag finns olika tekniska möjligheter att delta vid sammanträden utan att vara personligen närvarande, t.ex. via telefon eller videokonferens. Skatteverket anser att förrättningsmannen som till följd av verkets förslag ensam ansvarar för värdering och dessutom ska intyga att allt blivit riktigt antecknat inte kan sköta dessa uppgifter på ett tillfredställande sätt utan att närvara personligen vid förrättningen. Det samma gäller bouppgivaren, vars personliga närvaro kan vara av betydelse för övriga närvarande eftersom det då är lättare att ställa frågor till och begära förtydliganden. Dessutom kan närvarande personer vilja kunna bedöma bouppgivarens omedelbara reaktion på ställda frågor.

En bestämmelse av nu angiven innebörd har tagits in i 20 kap. 6 § tredje stycket ÄB.

9.10 Uppgifter om tidigare gåvor m.m.

Skatteverkets förslag: I bouppteckningen ska lämnas uppgift om vad arvinge eller hans avkomling av den avlidne mottagit i förskott eller som gåva. Detsamma ska gälla gåva som den efterlevande maken, dennes avkomling eller universell testamentstagare mottagit av den avlidne. Det ska också uppges vad arvinge i förskott erhållit av efterlevande makens giftorättsgods. Uppgift ska också lämnas rörande bodelning under äktenskapet.

Skälen för Skatteverkets förslag: I dag finns i 20 kap. 5 § tredje stycket ÄB en möjlighet för laglottsberrättigad arvinge att begära att gåvor antecknas i bouppteckningen.

Skatteverkets granskning av en bouppteckning syftar till att tillvarata arvingarnas och testamentstagarnas intressen och att förebygga arvstvister. Ett sätt att uppnå detta är att införa ett krav på att gåvor från den avlidne alltid ska antecknas i bouppteckningen. Detta skulle underlätta för de arvingar som kan vara intresserade av att begära jämkning enligt 3 kap. 3 § eller 7 kap. 4 § ÄB. En ytterligare fördel med en sådan regel skulle vara att gåvor som uppdragats i efterhand skulle utgöra skäl för tilläggsbouppteckning. Sedan AGL avskaffats och därmed efterbeskattningsrätten, saknas nämligen möjlighet att i efterhand dokumentera gåvor.

Ett laglottsberrättigat sårkullbarn och andra personer utan direkt insyn i den avlidnes förmögenhetsförhållanden kan i många fall sakna kännedom om gåvor eller dylikt. Även om möjligheten att begära anteckning av gåvor finns redan in dag skulle dessa personers ställning stärkas avsevärt om en sådan anteckning gjordes obligatorisk. I dag är det sannolikt många som saknar kunskap om rätten att få gåvor antecknade. För att det förstärkta laglottsskyddet i 7 kap. 4 § ÄB ska aktualiseras krävs att en gåva har skett under sådana omständigheter eller på sådana villkor att gåvan till syftet är att likställa med testamente. Det förstärkta laglottsskyddet kan i vissa fall även aktualiseras när bodelning har gjorts under bestående äktenskap. I NJA 1985 s. 414 tillämpades 7 kap. 4 § ÄB på en serie rättshandlingar gjorda av två makar i syfte att gynna hustruns arvingar på bekostnad av mannens. Då

det förstärkta laglottsskyddet således även kan aktualiseras i samband med bodelning under bestående äktenskap är det av vikt att uppgifter även om sådan bodelning lämnas i bouppteckningen.

Talan enligt 7 kap. 4 § ÄB ska vara väckt inom ett år från det att bouppteckningen efter arvlåtaren avslutats. En regel om att gåvor alltid ska antecknas i bouppteckningen skulle möjliggöra för den laglottsberättigade att väcka talan i tid och på så sätt öka möjligheterna för arvingar utan insyn i den avlidnes ekonomiska förhållanden att ta till vara sin rätt. Av NJA 1993 s. 594 följer att arvinge som varit ovetande om gåvor förlorar sin rätt efter denna tid även om tilläggsbouppteckning senare upprättas och uppgift om gåvan tas med. Det är den bröstarvinge som åberopar förstärkt laglottsskydd som har att visa att rekvisiten i 7 kap. 4 § ÄB är uppfyllda. Det är dock relativt svårt att nå framgång med ett sådant yrkande. Ett obligatoriskt antecknande av gåvor kommer alltså sannolikt i första hand att tillämpas i samband med avräkning av förskott på arv.

Även efterarvingar som t.ex. syskon kan ha ett intresse av att få kunskap om gåvor för att kunna ta ställning till om de ska begära att efterarvskvoten beräknas med hänsyn till dessa gåvor i enlighet med 3 kap. 3 § ÄB.

Förslaget innebär visserligen att de nuvarande reglerna utökas, men inte att någon ny typ av upplysningsskyldighet om gåvor införs även om det nuvarande kravet att det ska finnas laglottsberättigade arvingar slopas. Tidigare fanns nämligen krav i 19 § AGL på att vissa gåvor skulle antecknas eftersom nivån på arvsskatten var beroende av s.k. sammanläggning. En vidare uppgiftsskyldighet fanns således enligt vilken samtliga gåvor till arvinge eller testamentstagare skulle tas upp om de skett inom tio år före dödsfallet. Gåvor från den avlidne som skett inom tio år före dödsfallet kunde nämligen påverka skattesatsens storlek. Dessutom intygade förrättningsmännen att inga andra gåvor av betydelse för arvsskatten än de antecknade förekommit. Även om detta system bara omfattade gåvor till arvsberättigade och bara avsåg gåvor inom tio år före dödsfallet kunde anteckningarna ge laglottsberättigade arvingar en indikation på vad som förekommit.

Det föreslagna kravet på antecknande av gåvor innebär att alla gåvor, dvs. även de som till följd av t.ex. stadgande i gåvobrev inte ska utgöra förskott på arv ska anges. För att gåvan ska tas upp gäller dock precis som beträffande förskott på arv (jfr 6 kap 2 § ÄB) att det är fråga om en gåva av viss dignitet. Undantagna är sedvanliga gåvor vilkas värde inte står i missförhållande till givarens ekonomiska villkor. Det får bestämmas från fall till fall utifrån givarens ekonomiska förhållanden om gåvan ska tas upp eller inte. Skatteverket anser att det bör framgå att det är den avlidnes ekonomiska förhållanden vid tidpunkten för gåvan som är avgörande. Att givarens ekonomiska situation försämrats eller förbättrats efter tidpunkten för gåvan saknar alltså betydelse då det ska fastställas om gåvan stod i missförhållande till givarens ekonomiska villkor eller inte. Skatteverket anser att begreppet sedvanliga gåvor bör ersätta det tidigare begreppet sedvanliga skänker. Någon ändring i sak bör dock inte ske. Av äldre förarbeten framgår att inte heller kostnader för uppehälle och utbildning ska anses som gåva om de innebär fullgörande av givarens underhållsskyldighet.⁴⁹ Detta ska även fortsättningsvis gälla.

⁴⁹ NJA II 1933 s. 326.

En bestämmelse av ovan angiven innebörd har tagits in i 20 kap. 5 § tredje och fjärde stycket ÄB. Syftet med den föreslagna regeln är att skydda svaga parter mot otillåten minskning av boet. Det kan dels bli fråga om avräkning av förskott på arv, dels kan det s.k. förstärkta laglottsskyddet i 7 kap. 4 § ÄB aktualiseras.

9.11 Utökande befogenheter för särskilt förordnade bouppteckningsförrättare m.m.

Skatteverkets förslag: Bouppteckningsförrättare som utses av Skatteverket i enlighet med 20 kap. 9 § 1 första stycket ÄB ges tydligare befogenheter att kräva in uppgifter från dödsboet. Skatteverket bör ges möjlighet att vid vite förelägga en person att lämna dessa uppgifter.

Skälen för Skatteverkets förslag: Även i de fall den avlidnes sambo, maka eller arvingar vägrar att medverka till att en bouppteckning upprättas är det av yttersta vikt att en sådan kommer till stånd. I dagsläget förekommer det att bouppteckningsförrättare som förordnats av Skatteverket entledigas från sina uppdrag utan att en bouppteckning kommit till stånd därför att dödsbodelägarna eller andra efterlevande inte medverkar till att en sådan genomförs.

En bouppteckningsförrättare måste få uppgifter dels om den avlidnes tillgångar och skulder, dels om eventuella arvsberättigade släktingar och dessa uppgifter kan oftast inte lämnas av annan än närstående till den avlidne. Det är också bara de personer som företräder dödsboet som har rätt att begära ut kontouppgifter etc. från banker m.fl. En bouppteckningsförrättare äger inte på samma sätt som en boutredningsman företräda boet och självständigt få ut dessa uppgifter, utan måste förlita sig på dödsbodelägarnas medverkan.

Det är i dag möjligt för t.ex. en efterlevande sambo utan arvsrätt att vägra medverka till att en bouppteckning kommer till stånd, trots att denne kanske är den ende som har tillräckliga kunskaper om den avlidnes ekonomi och mer avlägsna släktrationer. För att en bouppteckning ska kunna komma till stånd behövs dels upplysningar om i vilka banker den avlidne hade konton, fastighetsinnehav, bilinnehav, lösöre i bostaden m.m., dels uppgifter om t.ex. syskonbarn eller andra arvsberättigade släktingar som inte omedelbart framgår av Skatteverkets folkbokföringsdatabas.

Redan i dag är det i vissa fall möjligt för Skatteverket ansöka om förordnande av boutredningsman för att på så vis få en bouppteckning till stånd. Denna möjlighet finns om Skatteverket är borgenär. Förfarandet är dock både kostsamt och tidskrävande. Av det skälet är det en bättre lösning att utöka bouppteckningsförrättarens befogenheter än att ge Skatteverket möjlighet att i större utsträckning begära förordnande av boutredningsman. I många fall är det endast av vikt att en bouppteckning upprättas och något behov av att utse någon som förvaltar och skiftar boet finns inte.

I 20 kap. 6 § första stycket ÄB finns en skyldighet för delägare samt efterlevande make eller sambo att på anmaning lämna uppgifter till bouppteckningen. Detta omfattar i och för sig även upplysningar till en särskilt förordnad bouppteckningsförrättare, men en uttrycklig regel om att bouppteckningsförrättaren själv har rätt att begära in uppgifter, skulle ändå

avsevärt förenkla dennes arbete och bidra till att en bouppteckning alltid kommer till stånd.

För att en sådan utökad befogenhet ska fungera praktiskt bör också en möjlighet för Skatteverket att efter information från bouppteckningsförrättaren vid vite förelägga en dödsbodelägare eller annan med kunskap om boet att lämna upplysningar direkt till bouppteckningsförrättaren eller på annat sätt bidra till att en bouppteckning genomförs. Den som är skyldig att lämna uppgift till bouppteckning får redan i dag i enlighet med 20 kap. 9 § fjärde stycket föreläggas vid vite att fullgöra sin skyldighet. Det föreslås gälla uttryckligen även i de fall uppgifter ska lämnas till en av Skatteverket förordnad bouppteckningsförrättare.

Bestämmelser av nu angiven innebörd har tagits in i 20 kap. 6 § första stycket respektive 20 kap. 9 § fjärde stycket.

9.12 Intyg om närvaro

Skatteverkets förslag: De personer som är närvarande i samband med förrättandet av en bouppteckning ska skriftligt intyga sin närvaro.

Skälen för Skatteverkets förslag: Genom Skatteverkets kontroll av i bouppteckningen lämnade uppgifter om kallelse till bouppteckningen säkerställs att kallelsebevis alltid bifogas till bouppteckningen. På motsvarande sätt kontrolleras att fullmakter i original finns för det fall en kallad person varit närvarande genom ombud. Uppgifter om närvaro kontrolleras däremot inte utan förrättningsmännens intyg om riktigheten av de uppgifter som lämnats i bouppteckningen anses tillräckligt.

Sedan arvsskatten avskaffats finns inte längre något skattebeslut att överklaga utan numera är det bara Skatteverkets beslut att registrera bouppteckningen som kan överklagas.

Om det vid bouppteckningen inte gått till på sådant sätt som föreskrivs i 20 kap. ÄB får bouppteckningen enligt 20 kap. 9 § ÄB inte registreras. Om så ändå skett, kan registreringsbeslutet upphävas av domstol och en ny bouppteckning ska då förrättas och lämnas in. Ett av de vanligaste skälen till att registreringsbeslut upphävs efter överklagande är att en arvinge inte närvarat vid bouppteckningen trots att det i bouppteckningen uppgivits att personen varit närvarande. Skatteverket saknar möjlighet att kontrollera en sådan uppgift utan förlitar sig på förrättningsmännens uppgifter angående detta. Det är i princip omöjligt för Skatteverket att i dag kontrollera den faktiska närvaron vid en bouppteckning, då detta bara kan ske genom individuell kontakt med samtliga personer som har antecknats som närvarande eller om de som uppges ha varit närvarande skrivit under bouppteckningen. Det ankommer i stället på förrättningsmännen att intyga att allt blivit riktigt antecknat.

Många gånger innebär en felaktig registrering förfång för den enskilde. Även om beslutet om registrering upphävs och en ny bouppteckning ska förrättas är detta förfarande både tidskrävande och osäkert för den dödsbodelägare som felaktigt upptagits som närvarande. Dels kan denne aldrig vara säker på att bouppteckningen inte återopas i avvaktan på länsrättens beslut, dels måste en ny förrättning hållas. Under hela denna tid är den av Skatteverket registrerade originalbouppteckningen i omlopp och kan i princip

användas som legitimationshandling. Skatteverket har i dag inga möjligheter att återkräva originalbouppteckningen för vilken registreringen upphävts.

Om Skatteverkets beslut om registrering upphävs efter överklagande, medför detta även merarbetet för Skatteverket. Verket måste dels i många fall anmana dödsboet att lämna in en bouppteckning, dels registrera och kontrollera ytterligare en sådan. Den ursprungliga bouppteckningen finns dessutom fortfarande i omlopp.

Om de personer som närvarat vid bouppteckningen skriftligt intygar detta skulle rättssäkerheten öka och antalet överklagade registreringar minska. Det skulle både innebära minskat arbete för Skatteverket och domstolarna samt en större trygghet för arvingar och andra som ska kallas till bouppteckningen. Det kan antas att förekomsten av felaktiga uppgifter om närvaro skulle minska kraftigt om de personer som närvarat skriftligen skulle intyga detta. Det är inte nödvändigt att närvaron intygas på själva bouppteckningshandlingen eftersom detta skulle leda till ökad administrativ börda för dem som upprättar bouppteckningen genom att handlingen skulle behöva skickas runt bland de närvarande. Ett intyg på fristående blankett kan anses vara tillräckligt. Skatteverket skulle kunna ta fram en blankett för ändamålet, vilken även skulle kunna användas av de ingivare som inte använder sig av Skatteverkets bouppteckningsblankett. Ett alternativ till att de närvarande intygar sin närvaro är att Skatteverket ges möjligheter att begära in originalbouppteckningen. Detta förfarande bedöms dock som både osäkrare och krångligare än ett intyg om närvaro.

En ordning där närvarande personer intygar sin närvaro skulle både skydda icke närvarande personer mot felaktiga uppgifter och motverka onödigt merarbete för Skatteverket. Det är dock viktigt att det tydligt framgår att personerna enbart intygar sin närvaro vid bouppteckningen och att detta inte ersätter förrättningsmännens intyg.

Det är även mot bakgrund av Skatteverkets förslag att antalet förrättningsmän ska minskas till en viktigt att närvaron vid förrättningen dokumenteras på annat sätt än genom ett intyg av två närvarande förrättningsmän. Att de personer som närvarat vid förrättningen intygar sin närvaro har också i många avseenden ett starkare bevisvärde än ett intygande av en förrättningsman som inte varit personligen närvarande vid bouppteckningsförrättningen.

En bestämmelse av nu angiven innebörd har tagits in i 20 kap. 3 § tredje stycket ÄB.

9.13 Kostnader för bouppteckningsförrättare

Skatteverkets förslag: Kostnader för särskilt förordnad bouppteckningsförrättare ska bekostas av dödsboet. Närmare föreskrifter meddelas av regeringen.

Skälen för Skatteverkets förslag: Den som enligt 20 kap. 9 § första stycket ÄB förordnats att föranstalta om bouppteckning har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget har krävt, om inte ersättning kan betalas på annat sätt, 6 § förordningen (2001:423) om vissa frågor rörande Skatteverkets handläggning enligt 20 kap. ärvdabalken. Av andra stycket i samma paragraf följer att det är Skatteverket som beslutar om och betalar ut ersättning.

Skatteverket saknar uttryckliga möjligheter att kräva ersättning från dödsboet för kostnader för särskilt förordnad bouppteckningsförrättare. Så som bestämmelserna är utformade är bouppteckningsförrättaren inte ens skyldig att vända sig till dödsboet med sitt betalningsanspråk. Skatteverket föreslår därför att en uttrycklig regel införs i ÄB, vilken tydligt slår fast att kostnaderna för en förordnad bouppteckningsförrättare ska betalas av dödsboet. Det är också viktigt att alla ersättningar till bouppteckningsförrättare fastställs på ett enhetligt sätt och att ett dödsbo inte krävs på större betalning än vad som är rimligt med hänsyn till uppdragets art. Skatteverket föreslår därför att verket alltid ska fastställa ersättningens storlek.

Skatteverket bör i likhet med vad som gäller idag betala ut ersättningen men ska ha rätt att av dödsboet få täckning för kostnader för utbetald ersättning. Om inte ersättning kan betalas på annat sätt ska den betalas av allmänna medel. Kostnaderna för bouppteckningen ska dock i första hand täckas av dödsboets medel. Endast om det av bouppteckningen framgår att dödsboet saknar medel för att betala bouppteckningskostnaderna ska Skatteverket avstå från att kräva dödsboet på ersättning för vad Skatteverket betalt ut till bouppteckningsförrättaren.

Om av Skatteverket förordnade bouppteckningsförrättare får utökade befogenheter att begära in uppgifter från dödsbodelägarna och i större utsträckning slutför sina uppdrag, är det ännu viktigare att kostnaderna för dessa i första hand betalas av boets medel.

Regler av ovanstående innebörd har tagits in i 20 kap. 9 § 5 st ÄB och 6 § förordningen om ändring i förordningen (2001:423) om vissa frågor rörande Skatteverkets handläggning enligt 20 kap. ärvdabalken.

9.14 Dödsboanmälan

Skatteverketsförslag: Dödsboanmälan ska alltid lämnas på av Skatteverket särskilt fastställt formulär.

Skälen för Skatteverkets bedömning: Redan i dag följer av 8 a § ÄB att dödsboanmälan ska upprättas skriftligt. Dödsboanmälan ska upprättas av socialnämnden. Dödsboanmälan kan göras på en särskild blankett som handhas av Skatteverket, men detta är inte obligatoriskt.

Ett krav på att Skatteverkets blankett ska användas skulle förenkla Skatteverkets hantering. Den blankett som Skatteverket tillhandahåller är överskådlig och tar hänsyn till de krav som ställs i ärvdabalken. En ytterligare fördel med ett krav på att viss blankett ska användas innebär att Skatteverket när denna tillhandahålls elektroniskt, vilket sker redan i dag, kan förena åtkomsten till formuläret med lösenord. Redan i dag kan de personer som använder sig av Skatteverkets blankett endast komma åt denna via Skatteverkets hemsida genom att ange användarnamn och lösenord. På så sätt ansvarar kommunerna själva för att rätt personer har tillgång till blanketten.

En bestämmelse av nu angiven innebörd har tagits in i 20 kap. 8 a § andra stycket ÄB.

9.15 Registrering av testamenten

Skatteverkets förslag: En möjlighet att registrera testamenten i ett officiellt testamentsregister införs.

Skälen för Skatteverkets förslag: Frågan om införande av ett svenskt testamentsregister har diskuterats under senare år. Kammarkollegiets tidigare generaldirektör Anders Eriksson har framfört bl.a. följande synpunkter, vilka väl sammanfattar problematiken.⁵⁰

”Många människor i vårt land skriver ett testamente där de bestämmer hur arvet efter dem skall fördelas när de avlidit. De flesta av dem som gör det tror också att det kommer att bli så som de har skrivit i sitt testamente. Det är emellertid inte alls säkert. Många testamenten kommer nämligen inte fram efter dödsfallet. Orsakerna till det kan vara olika. I vissa fall har den avlidne kanske själv slarvat bort testamentet eller låtit förvara det på ett sådant ställe att det inte kommer fram. I andra fall kan det vara så att testamentet efter dödsfallet har påträffats först av någon som missgynnas av testamentets innehåll och som därför har förstört eller undanskött testamentet. De som skulle gynnas av testamentet får då aldrig veta att det funnits ett testamente.

Ibland har den avlidne kanske i sin livstid berättat för dem som skall gynnas av testamentet att det finns ett sådant eller till och med visat dem testamentet. Det hjälper dock inte mycket om inte testamentet kommer fram efter dödsfallet. I svensk rätt gäller nämligen väldigt strikta regler för att upprätta ett testamente, medan däremot reglerna om att återkalla ett testamente är ganska liberala.

För återkallelse räcker det med att den som upprättat testamentet har förstört testamentet eller "eljest otvetydigt givit till känna" att testamentet inte längre skall gälla. Om testamentet inte kan återfinnas efter dödsfallet trots att man vet att det funnits, kan det ju bero på att den som upprättat testamentet förstört det för att återkalla det. Normalt sett torde domstolarna utgå från att så är fallet, om det inte finns kraftig motbevisning. Om den som missgynnas av testamentet är den som först träffar på det och i hemlighet förstör det, torde det bli svårt för dem som gynnas av testamentet att bevisa att testamentet inte förstörts av den som upprättat det.

Ibland har den som upprättat testamentet tagit kopior av det och överlämnat dessa till dem som gynnas. Inte heller det är normalt tillräcklig bevisning för att testamentet gäller, om inte originalet påträffas efter dödsfallet. Originaltestamentet kan ju ha förstörts av den som upprättat det för att denne ville återkalla sitt testamente.

En del människor lägger sina testamenten i sina bankfack. Detta är dock ingen garanti för att testamentet kommer att tillämpas. Det beror ju helt på vem som öppnar bankfacket först och vad denne gör med testamentet. Ofta är kanske någon sjuk under viss tid före sin död och har då låtit någon annan ha tillgång till bankfacket för att kunna uträtta ärenden åt den sjuke. I en del fall kan därför kanske testamentet ha försvunnit redan före dödsfallet.

⁵⁰ DN Debatt 17 september 2005

Tidigare förekom det att banker tog emot testamenten för förvaring. Detta har numera enligt vad som sagts till mig av bankföreträdare nästan helt upphört. Vissa advokater förvarar testamenten åt sina klienter. Någon garanti för att testamentet kommer fram utgör emellertid inte det. Från en del advokater har jag hört att dessa inte systematiskt bevakar om den som upprättat ett sådant testamente har avlidit. Det har också uppstått problem med advokatförvarade testamenten då advokatbyråer lagts ned. Flera advokater har till mig framfört att de har den uppfattningen att det i dag försvinner testamenten i inte obetydlig omfattning. Också min egen erfarenhet bland annat från Kammarkollegiets verksamhet med avveckling av dödsbon för Allmänna arvsfondens räkning har gett mig intrycket att det förekommer. Enligt min mening är det en allvarlig rättssäkerhetsbrist att människor i vårt land inte har tillgång till ett sätt att säkerställa att den yttersta vilja som de uttrycker i sina testamenten respekteras efter deras död.

-----”

Anders Erikssons resonemang visar tydligt konsekvenserna av att ett testamentsregister saknas. Även bankföreningen förordar att ett testamentsregister införs samt att möjligheter införs att få ett bevis om att testamente inte har klandrats. Bankföreningen efterlyser också en behörighetshandling som ger företrädare för dödsboet rätt att handla för dödsboets räkning redan vid tiden för dödsfallet. Sådana handlingar förekommer i andra länder, t.ex. Danmark och Tyskland. En sådan handling skulle kunna utfärdas av domstol eller av Skatteverket på grundval av dödsfallsintyg, testamente m.m. och ges ut i nära anslutning till dödsfallet. Dagens regler är otillfredsställande för banker och andra tredje män som har att rättshandla med dödsboet. Dels har bankerna att på egen hand ta ställning till om delgivning av en bestyrkt kopia av testamentet har skett med de legala arvingarna; dels förutsätts banker och andra tredje män att själva med hjälp av diariebevis från tingsrätterna avgöra om klanderfristen löpt ut utan att testamentet har klandrats. Bankföreningen anser mot denna bakgrund att det är önskvärt att domstolarna får ansvaret för att materiellt pröva om testamente har delgivits och ges en rätt att utfärda någon form av lagakraftbevis efter det att klanderfristen gått ut.

En möjlighet till registrering av testamenten skulle också underlätta Skatteverkets arbete genom att det bl.a. skulle innebära att färre tilläggsbouppteckningar upprättas.

De skäl som anges ovan talar enligt Skatteverkets mening för att en möjlighet att registrera testamenten bör finnas. Redan i dagsläget erbjuder bl.a. begravningsbyråer och advokatbyråer viss förvaring av testamenten och dessutom erbjuder ett fristående företag en s.k. testamentsbank. Det är tänkbart att även ett svenskt testamentsregister skulle kunna skötas på annat sätt än via en offentlig myndighet. Skatteverket anser dock att en möjlighet att registrera testamenten vid en offentlig myndighet bör finnas. Lämpliga myndigheter att ansvara för ett register för testamenten kan vara Skatteverket eller Kammarkollegiet.

Det huvudsakliga syftet med inrättandet av ett testamentsregister bör vara att tillgodose behovet av registrering för den som vill säkerställa att testamentet kommer fram efter dödsfallet. Det bör inte uppställas något krav på att ett testamente ska vara registrerat för att vara giltigt. Inte heller finns skäl att i övrigt ändra på kraven på hur ett testamente ska upprättas för att vara giltigt.

Ett testamente som är registrerat bör kunna återkallas enligt de regler som i dag gäller. Om ett testamente återkallas måste det i sedvanlig ordning visas att det så skett. Hittas ett nytt testamente sedan testator avlidit och det senare

testamentet inte registrerats ska giltigheten av detta på samma sätt bedömas enligt gällande rätt.

Ett testamente bör sändas in i original till testamentsregistret. Registret bör dock inte förvara originalen eftersom detta skulle försvåra för den som önskar återkalla ett testamente. När registrering skett bör därför originalet sändas tillbaka till den som lämnat in testamentet. Det är dock lämpligt att ett inlämnat testamente förses med bevis om registrering innan det skickas tillbaka till den som lämnat in det. En kopia av det registrerade testamentet bör sedan förvaras hos testamentsregistret. Originalen kan lämpligen skannas och en kopia sparas elektroniskt.

Ett inbördes testamente ska kunna registreras efter ansökan från en av eller båda testatorerna. Det är onödigt att kräva att båda ska ansöka om registrering. Dessutom är ett inbördes testamente i förhållande till varje testator ett eget testamente, vilket innebär att det inbördes testamentet kan vara giltigt i förhållande till den ene testatorn men ogiltigt i förhållande till den andre (Göta hovrätts avgörande i T 254-01 den 25 februari 2002). Det är därför även av detta skäl viktigt att ansökan om registrering kan lämnas av bara en av testatorerna.

Då syftet endast är att registrera och förvara en kopia av testamenten anser Skatteverket inte att det finns behov av att göra någon närmare materiell kontroll av de testamenten som lämnas in för registrering. Kontrollen bör i stället likna den som tingsrätterna i dag gör av äktenskapsförord som lämnas in för registrering. En viss kontroll bör dock testamentsregistret utföra. Skatteverket föreslår därför att testamentsregistret innan registrering får ske ska kontrollera att testatorn haft rätt att enligt 9 kap. ärvdabalken förordna genom testamente och att förordnandet avser kvarlåtenskap samt att testamentet är undertecknat och bevittnat.

Ett testamentsregister ska inte heller ansvara för delgivning av testamenten. Även om Skatteverket i sin bouppteckningsverksamhet och för banker m.fl. kan se ett behov av någon form av officiellt bevis om att ett testamente inte har klandrats bör inte heller detta ansvar ligga på den myndighet som för testamentsregister.

Sammantaget föreslår Skatteverket en enkel form av registrering där ingivna testamenten inte granskas materiellt och registret inte har heller har till uppgift att t.ex. utfärda lagakraftbevis.

Sekretess

Det är viktigt att den som väljer att lämna in ett testamente för registrering kan förlita sig på att det inte blir känt för andra varken att så har skett eller innehållet i testamentet. En testator ska även fortsättningsvis själv kunna besluta om, när och för vem testamentet ska vara känt. Att uppgifter i testamenten kan bli offentliga medför en risk för att enskilda undviker att registrera sina testamenten. Det är därför viktigt för förtroendet för registret att en registrering av testamentet inte medför att testamentet kan användas för andra syften. Uppgifter om registreringar bör därför omfattas av s.k. absolut sekretess. För att säkerställa skyddet för testator bör den s.k. generalklausulen i 14 kap. 3 § sekretesslagen inte vara tillämplig. Inte heller bör meddelarfrihet gälla.

Har den som upprättat och lämnat in ett testamente avlidit bör efterlevande make, sambo, dödsbodelägare och efterarvingar enligt lag eller testamente

samt legatarie, testamentsexekutor och bouppteckningsman ha rätt att få ut en kopia av det registrerade testamentet.

Även efter det att testatorn avlidit är sekretess gentemot andra än ovan nämnda krets av personer motiverad. Registret kommer att omfatta även återkallade testamenten som förstörts av den enskilde och av vilka normalt inte kopior bifogas den offentliga bouppteckningen. Det är därför viktigt att andra personer än de som är berörda av testamentet inte kan få del av detta. Skatteverket föreslår därför att sekretessen ska gälla i tjugo år efter det att testatorn avlidit.

Persouppgiftslagen

I testamentsregistret kommer uppgifter om namn och personnummer på den som lämnat in testamentet att behöva registreras. Vidare kommer en kopia av testamentet att skannas in. Vid behandlingen av dessa uppgifter ska personuppgiftslagen vara tillämplig. I förordningen bör därför tas in en bestämmelse om detta. Någon särskild bestämmelse om vilka uppgifter som får registreras kan dock inte anses nödvändig utan de uppgifter som är nödvändiga för förandet av registret ska få registreras.

För att personuppgiftslagens bestämmelser om rättelse (28 §) och skadestånd (48 §) ska vara tillämpliga vid behandling av personuppgifter krävs dock en uttrycklig bestämmelse i den föreslagna förordningen.

Gallring av inlämnade handlingar

Bouppteckningar ska i dag bevaras. Enligt Skatteverkets mening bör arkivlagens regler om bevarande och gallring gälla även för testamentsregistret.

Även i de fall en person lämnar in ett nytt testamentet bör det gamla inte gallras. Testamentsregistret kan inte göra bedömningen av om det senare testamentet är giltigt eller om det gamla fortfarande gäller. Registret kommer som ovan nämnts att omfatta även återkallade testamenten, vilka kan ha förstörts eller upphävts genom ett nytt förordnande. Det är inte testamentsregistrets uppgift att bedöma giltigheten av inlämnade testamenten. Då giltigheten av ett nyare testamentet kan vara ifrågasatt är det ibland viktigt att äldre testamenten finns bevarade. Dessutom kan ett nytt förordnande i vissa fall endast delvis upphäva ett tidigare testamentet. Av dessa skäl är det av vikt att testamenten lämnade till registret inte gallras även om en nytt testamentet senare lämnas in för registrering.

Övrigt

Då ingen annan än testatorn har kännedom om att ett testamentet har registrerats är det viktigt att dödsboet får uppgift om att så har skett när testatorn avlider. Förekomsten av ett testamentet kan vara avgörande för vilka som ska kallas till bouppteckningen, ta arv etc. När testamentsregistret får kännedom om att en person som lämnat in ett testamentet för registrering har avlidit ska registret därför informera den myndighet som ansvarar för registrering av bouppteckningar.

För att underlätta hanteringen av ansökningar om registrering bör X-myndigheten ha rätt att fastställa formulär och annat som kan användas för att registrera testamenten.

Registrering av testamenten är en form av frivillig rättsvård och lämpar sig därför för att avgiftsbeläggas. Skatteverket föreslår därför registrering av ett

testamente beläggs med avgift. Avgiften bör betalas av den som lämnat in testamentet till registret, fastställas av den myndighet som ansvarar för testamentsregistret och betalas till staten.

10 Konsekvenser

10.1 Statsfinansiella konsekvenser

Förslaget medför inga kostnader för de myndigheter som i sin verksamhet har behov av registrerade bouppteckningar. Vissa av förslagen kan tvärtom antas leda till effektivare handläggning av ärenden. Detta gäller t.ex. det föreslagna kravet på att det i bouppteckningen ska anges vilka av de kallade personerna som är dödsbodelägare. Bristande närvaro är sannolikt den vanligaste orsaken till att Skatteverkets registreringsbeslut upphävs. Det föreslagna kravet på intyg om närvaro kan antas leda till färre överklagade beslut om registrering, vilket i sin tur skulle minska belastningen på domstolarna. Detta gäller även i viss mån de föreslagna kraven på att gåvor alltid ska antecknas i bouppteckningen, att tidigare äktenskap ska anges och att uppgift om livförsäkringar ska lämnas samt att tillgångarna ska tas upp till marknadsvärdet. Många överklaganden rör även efter arvsskattens avskaffande värdering av tillgångar och skulder, trots att denna fråga i princip inte kan prövas inom ramen för ett överklagat registreringsbeslut, utan i många fall avvisas.

Tydligare regler rörande värdering samt kravet på att förrättningsmannen ska intyga att tillgångarna värderats till marknadsvärdet kan också antas minska förekomsten av sådana överklaganden.

Testamentsregister

Oavsett vilken myndighet som ansvarar för registret kommer införandet av ett testamentsregister att medföra kostnader för staten. Det kan antas att hanteringen av testamentsregistret motsvarar kostnaderna för äktenskapsregistret, vilka uppgår till 3,8 miljoner kronor årligen. Till detta kommer kostnader för uppbyggnad av ett nytt datasystem för registrering av testamenten. Det skulle sannolikt bli fråga om ett relativt enkelt system för diarieföring och skanning av inlämnade testamenten. Dessutom tillkommer initialt kostnader för utbildning av personal m.m. Delar av de löpande kostnaderna kan täckas av den ansökningsavgift som föreslagits.

10.2 Konsekvenser för Skatteverket

De föreslagna ändringarna i 20 kap. ärvdabalken ställer krav på att befintlig bouppteckningsblankett och broschyr ändras och uppdateras. Förslaget om ny blankett – intyg om personlig närvaro vid bouppteckningsförrättningen, uppgiftsblankett om den avlidnes försäkringar, tillsammans med övriga ändringar, torde medföra att ca 500 arbetstimmar behöver tas i anspråk under genomförandeperioden utöver vad som är tillgängligt i dag. Förslaget att tidigare äktenskap ska framgå av information som skickas till dödsboet tillsammans med bouppteckningsblanketten kräver även detta vissa tekniska ändringar.

Regeln om att bouppteckning ska bifogas då den avlidne genom testamente ärvt egendom efter annan än make med fri förfoganderätt kan leda till att Skatteverkets kostnader för kopior som beställts från Riksarkivet ökar. Det är också tänkbart att många dödsbon beställer kopior från Skatteverket för att bifoga bouppteckningen. Uppgifter om efterarv och efterarvingar är dock av

stor vikt och dessa är dessutom nödvändiga för dödsboet och för att Skatteverkets kontroll av att samtliga arvingar har kallats ska fungera. Skatteverket har inte heller någon möjlighet att själv ta fram dessa bouppteckningar eftersom verket inte lagrar uppgifter om efterarv i andra fall än då en make ärver.

När en make ärvt egendom med fri förfoganderätt har Skatteverket endast föreslagits att uppgifter om tidigare avliden make ska lämnas i bouppteckningen. I dessa fall kan Skatteverket ta fram tidigare bouppteckning. Detta kan eventuellt innebära ökade kostnader för beställning av kopior av de bouppteckningar som verket inte har tillgång till. Om Skatteverket så snart en bouppteckning kommit in till verket beställer kopia av tidigare makes bouppteckning och inte begär in denna från dödsboet, vilket gjordes tidigare då regler om tidigare avliden makes bouppteckning fanns i AGL, kan dock handläggningen effektiviseras och handläggningstiderna minskas.

10.3 Konsekvenser för privatpersoner

Ett flertal av förslagen syftar till att underlätta för enskilda personer att tillvarata sin rätt i ett dödsbo. I det enskilda fallet kan detta innebära att vissa dödsbodelägare måste ta fram fler uppgifter än i dag och detta innebär ett visst merarbete, t.ex. med att redovisa gåvor, tidigare äktenskap och efterlevande sambos egendom. Även det föreslagna intyget om närvaro innebär en ökad administrativ börda. Syftet med de föreslagna reglerna är dock sådant att nackdelarna med denna extra administration uppvägs av de fördelar som förslagen medför. Skyddet för t.ex. efterarvingar stärks i och med att tidigare giften ska anges och samboegendom tas upp och kravet på intyg om närvaro kan antas medföra att färre personer felaktigt upptas som närvarande.

Den föreslagna regeln om marknadsvärdering kan inte antas leda till merarbete eftersom tillgångar och skulder redan i dag måste värderas i samband med både bouppteckning och arvskiftet.

10.4 Konsekvenser för professionella ingivare av bouppteckningar

Precis som vissa privatpersoner kan ingivarna behöva ta fram fler uppgifter än i dag och även vara behjälpliga med att upprätta intyg om närvaro. Det medför en ökad administrativ börda, vilken dock mer än väl kan antas kompenseras av Skatteverkets förslag om att endast en förrättningsman behövs, vilket innebär att företagen kan spara personalkostnader.

11 Ikraftträdande

Ändringarna i ärvdabalken, försäkringsavtalslagen (2005:104) och förordningen (2001:423) om vissa frågor rörande Skatteverkets handläggning enligt 20 kap. ärvdabalken föreslås träda i kraft den 1 januari 2009 och tillämpas på dödsfall som inträffar efter ikraftträdandet.

Förordningen om testamentsregister föreslås träda i kraft den 1 januari 2011.

12 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i ärvdabalken (1958:637)

20 kap.

2 §

I *första stycket* föreslås att kravet på att två gode män ska upprätta och förrätta bouppteckningen ersätts med ett krav på en förrättningsman som värderar tillgångar och skulder och förrättar bouppteckning. Vidare har en regel om personlig närvaro vid förrättningen för förrättningsman och bouppgivare föreslagits. Därutöver har vissa språkliga ändringar genom vilka bl.a. *skall* ersatts med *ska*.

3 §

I *första stycket* föreslås regler om att medborgarskap för den avlidne ska anges i bouppteckningen samt att det i bouppteckningen ska anges vilka personer som vid förrättningstillfället är dödsbodelägare.

I *andra stycket* har tagits in en ny regel om att det till bouppteckningen ska fogas intyg om närvaro från de personer som varit personligen närvarande vid förrättningen. Därutöver har ett förtydligande gjorts i *andra stycket* genom vilket det specificerats att kallelsen ska avse förrättningen.

I ett nytt *tredje stycke* förordas en regel om att tidigare äktenskap ska anges i bouppteckningen. Det ska också anges om det finns efterarvingar efter tidigare avliden make. I förekommande fall ska bouppteckning och eventuell delningshandling ges in till Skatteverket. Detsamma föreslås gälla också då den avlidne i andra fall genom testamente ärvt egendom med fri förfoganderätt.

Därutöver har vissa språkliga ändringar gjorts genom vilka t.ex. *skall* respektive *skolat* ersatts med *ska* och uttrycket *den döde* ersatts av *den avlidne*.

3 a §

I *första stycket* har föreslagits att uppgift om tidigare äktenskap samt medborgarskap läggs till bland de uppgifter om den avlidne som Skatteverket får förtrycka i den bouppteckningsblankett som översänds till dödsboet.

I *andra stycket* förordas att efterlevande och tidigare makes person- och samordningsnummer samt tidigare makes namn får förtryckas.

Uppgifter om tidigare äktenskap kommer liksom vad som idag gäller beträffande uppgifter om äktenskapsförord och fastighetsinnehav inte att förtryckas i själva bouppteckningshandlingen utan dessa uppgifter lämnas av Skatteverket på bifogat försättsblad.

4 §

I *första stycket* har i förtydligande syfte tagits in att tillgångar ska tas upp till marknadsvärdet.

I ett nytt *fjärde stycke* föreslås en ny regel, vilken innebär att en efterlevande sambos samtliga tillgångar och skulder ska antecknas och värderas i bouppteckningen då sambon genom testamente ärver egendom med fri förfoganderätt.

Bestämmelsen i femte *stycket*, som är nytt, innebär att uppgifter om det sammanlagda värdet av tillgångar och skulder bör lämnas när annan än make eller sambo genom testamente ärver med fri förfoganderätt.

Dessutom har vissa språkliga ändringar gjorts.

5 §

Första stycket är delvis ändrat. Om den avlidne upprättat testamente och/eller äktenskapsförord angående förmögenhetsordningen, föreslås en regler om att uppgift om handlingen ska lämnas i bouppteckningen och en bestyrkt kopia av denna fogas till bouppteckningen som bilaga.

Den föreslagna ändringen i *andra stycket* innebär att uppgift om värde och förmånstagare ska lämnas beträffande en försäkring eller en tillgång på pensionssparkonto samt att förmånstagaren namn och hemvist ska anges. Vidare föreslås att uppgift om värde även ska lämnas beträffande en försäkring eller en tillgång på pensionssparkonto som tillhör en efterlevande make. Av 14 kap. 7 § FAL följer motsattsvis att försäkringar och tillgångar på pensionssparkonto ska tas upp bland den efterlevandes tillgångar (jfr även 10 kap. 3 § andra stycket äktenskapsbalken).

Tredje stycket föreslås ändras på så sätt att uppgifter om vad en arvinge eller hans avkomling mottagit i gåva av den avlidne alltid ska antecknas i bouppteckningen. Detsamma ska gälla beträffande gåvor som den efterlevande maken, dennes avkomling eller universell testamentstagare mottagit av den avlidne. Uppgift ska också lämnas om vad arvinge tagit emot i förskott av efterlevande makens giftorättsgods. Förslaget innebär att den nuvarande regeln utökas, men inte att någon ny typ av upplysningsskyldighet om gåvor införs. Tidigare fanns i stort sätt motsvarande regler i AGL. Enligt 19 § AGL skulle samtliga gåvor till arvinge eller testamentstagare tas upp om de skett inom tio år före dödsfallet. Dessutom föreslås språkliga ändringar i tredje stycket genom vilka uppräknningen av berörda mottagare av gåvor gjorts mer överskådlig.

I sista meningen görs undantag för sedvanliga gåvor vilkas värde inte står i missförhållande till givarens ekonomiska villkor vid gåvotillfället. Det är i denna del endast fråga om ett förtydligande av gällande regler att det är givarens ekonomiska situation som ska bedömas. Dessutom har ett klagörande av bedömningstidpunkten gjorts och det har därför angivits att tidpunkten för gåvan är avgörande.

Ett nytt *fjärde stycke* föreslås att det i bouppteckningen ska lämnas en uppgift om bodelning under bestående äktenskap. En bouppteckning under bestående äktenskap kan under vissa förutsättningar i laglottshänseende vara att jämföras med en gåva.

Språkliga ändringar genom vilka *skall* ersatts med *ska* har gjorts i hela paragrafen. I första stycket har uttrycket *den döde* ersatts med *den avlidne*.

6 §

I *första stycket* föreslås att de personer som är skyldiga att lämna uppgifter till bouppteckningen också på anmaning ska lämna de uppgifter som en av Skatteverket särskilt förordnad bouppteckningsförrättare begär in.

Beträffande *tredje stycket* förordas en anpassning till förslaget i 2 § första stycket rörande antalet förrättningsmän. Vidare föreslås att förrättningsmannen ska intyga att tillgångarna värderats till marknadsvärdet. Även det är en följd av de föreslagna ändringarna i 20 kap. 2 § första stycket.

Språkliga ändringar genom vilka *skall* ersatts med *ska* har gjorts i hela paragrafen.

8 a §

I *andra stycket* föreslås ett tillägg innebärande att dödsboanmälan ska upprättas på av Skatteverket fastställt formulär.

Språkliga ändringar genom vilka *skall* ersatts med *ska* föreslås för hela paragrafen. Dessutom har i tredje stycket *begäres* ersatts av *begärs*.

9 §

I *fjärde stycket* föreslås att skyldighet att vid vite lämna uppgifter till bouppteckningen även ska kunna omfatta uppgifter som ska lämnas till en förordnad bouppteckningsförrättare. Redan i dag har Skatteverket möjlighet att vid vite förelägga den som är skyldig att lämna uppgifter till bouppteckningen att fullgöra sig skyldighet. Ändringen innebär således endast ett förtydligande av att denna möjlighet även omfattar uppgifter som ska lämnas till en särskilt förordnad bouppteckningsförrättare.

I ett nytt *femte stycke* föreslås en regel innebärande att kostnader avseende särskilt förordnad bouppteckningsförrättare ska betalas av dödsboet. I detta stycke föreslås också ett bemyndigande för regeringen att utfärda närmare föreskrifter.

Språkliga ändringar genom vilka *skall* ersatts med *ska* har gjorts i hela paragrafen. I *första stycket* föreslås att orden ”det har försummats” ersätts av orden ”så inte har skett”. Denna ändring är endast av språklig natur och någon ändring av innebörden är inte avsedd.

12 §

Bestämmelsen är ny och förslaget kommenteras närmare i avsnitt X.

Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

9 kap.

33 §

Bestämmelsen innebär att uppgifter i ett testamentsregister omfattas av s.k. absolut sekretess. Det innebär att huvudregeln är att uppgifter inte får lämnas ut. Den som väljer att lämna in ett testamente för registrering måste själv kunna besluta om när och för vem testamentet ska vara känt. Att uppgifter i testamenten kan bli offentliga medför en risk för att enskilda undviker att registrera sina testamenten.

14 kap.

3 §

Den föreslagna ändringen innebär att den s.k. generalklausulen inte blir tillämplig i fråga om uppgifter i ett testamentsregister. Förtroendet för testamentsregistret förutsätter att någon annan inte kan begära ut uppgifter om registrerade testamenten. För utlämnande vid misstanke om brott finns särskilda bestämmelser i 14 kap. 2 §.

16 kap.

1 §

I 16 kap. 1 § sekretesslagen anges de tystnadsplikter som har företräde framför den s.k. meddelarfriheten enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Ändringen innebär att meddelarfriheten inte gäller för uppgifter i testamentsregistret

Förslaget till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

14 kap.

7 §

I *första stycket* föreslås en ny andra mening av innebörden att utfallande försäkringsbelopp ska ingå i kvarlåtenskapen även då den avlidnes eget dödsbo satts in som förmånstagare. Den föreslagna regeln är således ett undantag från vad som stadgas i första meningen.

I *första, andra och fjärde styckena* har språkliga ändringar gjorts genom vilka *skall* ersatts med *ska*.

Förslaget till förordning om ändring i förordningen (2001:423) om vissa frågor rörande Skatteverkets handläggning enligt 20 kap. ärvdabalken

6 §

Ändringen i *första stycket* innebär att den som har förordnats att föranstalta om bouppteckning har rätt till skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget har krävt.

I *andra stycket* föreslås att Skatteverket beslutar om ersättningens storlek och betalar ut ersättningen. Skatteverket ska ha rätt att av dödsboet att få täckning för kostnader för ersättning till bouppteckningsförrättare.

Skatteverket ska besluta om och betala ut ersättningen i samtliga fall. Därefter ska verket vända sig mot dödsboet för att få ersättning för vad som betalats ut. Endast då boet saknar medel ska ersättning till bouppteckningsförrättare bekostas av allmänna medel. Detta framgår av *tredje stycket*.

Förslaget till förordning om testamentsregister

1 §

I paragrafen föreslås att testamentsregistret ska föras av X.

2 §

I *första stycket* föreslås att den som förordnat genom testamente kan sända in testamentet i original till testamentsregistret för registrering.

Av *andra stycket* framgår att ett inbördes testamente får registreras efter ansökan från en av eller båda testatorerna.

3 §

Paragrafen behandlar den kontroll som testamentsregistret ska ansvara för. Innan registrering får ske ska testamentsregistret kontrollera att testatorn haft rätt att enligt 9 kap. ärvdabalken förordna genom testamente och att förordnandet avser kvarlåtenskap samt att testamentet är undertecknat och bevitnat.

4 §

Första stycket rör bevis om att registrering skett. När ett testamente registrerats i testamentsregistret ska originalet föras med bevis om registrering och skickas tillbaka till den som lämnat in det. Detta krav kan lämpligen tillgodoses genom att testamentet föras med en stämpel.

Andra stycket rör testamentsregistrets skyldighet att bevara en kopia av testamentet. En kopia av det registrerade testamentet ska förvaras hos testamentsregistret.

5 §

Bestämmelsen behandlar frågan om vem som har rätt att få ut en kopia när testatorn är avliden. Har den som upprättat och lämnat in ett testamente avlidit, har efterlevande make, sambo, dödsbodelägare och efterarvingar enligt lag eller testamente samt legatarie, testamentsexekutor och boutredningsman rätt att få ut en kopia av det registrerade testamentet. Om den avlidne lämnat in flera testamenten för registrering har de angivna personerna rätt att få del av en kopia av samtliga testamenten.

6 §

Paragrafen behandlar testamentsregistrets upplysningskyldighet. När testamentsregistret får kännedom om att en person som lämnat in ett testamente för registrering har avlidit ska registret informera den myndighet som ansvarar för registrering av bouppteckningar.

7 §

Paragrafen anger att personuppgiftslagen ska gälla vid behandling av personuppgifter i testamentsregistret. De personuppgifter som är aktuella att registrera är namn och personnummer på den som gett in testamentet. Vidare kommer testamentet sannolikt att skannas in i registret.

8 §

Den myndighet som för registret kommer också att vara ansvarig för den behandling av personuppgifter som görs.

9 §

Paragrafen anger att personuppgiftslagens bestämmelser om rättelse och skadestånd skall gälla vid behandling av personuppgifter. Vad gäller rättelse innebär bestämmelsen att den personuppgiftsansvarige i enlighet med 28 § personuppgiftslagen blir skyldig att på begäran av den registrerade snarast rätta, blockera eller utplåna sådana personuppgifter som inte har behandlats i enlighet med personuppgiftslagen.

Beträffande skadestånd innebär bestämmelsen att den personuppgiftsansvarige, i enlighet med 48 § personuppgiftslagen, skall ersätta

den registrerade för skada och kränkning av den personliga integriteten som en behandling av personuppgifter i strid med förordningen eller personuppgiftslagen har orsakat. Ersättningsskyldigheten kan dock, enligt 48 § personuppgiftslagen, jämkas i den utsträckning det är skäligt om myndigheten visar att felet inte berodde på den.

Det är endast den registrerade som kan begära rättelse och som har rätt till skadestånd.

10 §

Stadgandet behandlar frågan om rätten att bl.a. fastställa formulär. X-myndigheten får fastställa formulär och annat som kan användas för att registrera testamenten enligt denna förordning.

11 §

Paragrafen innehåller en regel om betalning av ansökningsavgift. Ansökningsavgiften ska betalas av den som lämnat in testamentet till registret. Avgiften ska fastställas av X-myndigheten och betalas till staten. Ansökningsavgiften har fastställts till 400 kr .